

Latvijas etnisko minoritāšu politiskās orientācijas un kultūras dzīves evolūcija sabiedrības integrācijas sākuma posmā

Projekta grupas 2001 – LCE 5 – 014 pārskats
par paveikto darbu un tā rezultātiem

Grupas dalībnieki:

Dr. philol. Tatjana Liguta

Dr. hist. Leo Dribins (projekta direktors)

Dr. Sc. soc. Vladislavs Volkovs

Valters Ščerbinskis

Projekts tapis ar SFL un LCESC
finansiālu atbalstu

Rīga, 2002

Saturs

Ievads	
V. Volkovs. Krievu un krievvalodīgās nacionālās minoritātes politiskā apziņa sabiedrības integrācijas procesā Latvijā.....	
T. Liguta. Latvijas austrumslāvu mazākumtautību kultūras dzīve un integrācija.....	
Jautājumi intervijām ar etnisko minoritāšu kultūras biedrību un apvienību pārstāvjiem un aktīvistiem	
L. Dribins. Citas Latvijas vēsturiskās minoritātes (lietuvieši, igauņi, poļi, ebreji) integrācijas procesā.....	
V. Ščerbinskis. Netradicionālās Latvijas minoritātes (armēņi, gruzīni, moldāvi, tatāri) integrācijas procesā.....	
Secinājumi	
Rekomendācijas etnisko minoritāšu integrēšanās veicināšanai	
Priekšlikumi un to motivācija sakarā ar Latvijas nacionālās minoritātes definīcijas formulēšanu	
Pielikums	
V. Volkovs. Krievu un krievvalodīgo sabiedriskās organizācijas un Latvijas sabiedrības integrācijas jautājumi 2001. gadā (analīzes skatījums)	

Ievads

Projekta grupa 2001 – LCE 5 – 014, kuras dalībnieki ir dr. phil. Tatjana Liguta, dr. soc. Vladislavs Volkovs, dr. hist. Leo Dribins un vēsturnieks Valters Ščerbinskis sāka darbu 2001. gada 1. decembrī. Tās galvenais uzdevums bija pētīt Latvijas etnisko minoritāšu biedrību, apvienību un asociāciju politisko uzskatu un kultūras dzīves evolūciju sabiedrības integrācijas procesa sākuma posmā.

Par šī posma sākšanos etnisko attiecību jomā uzskatām 1998. gadu, kad Latvijas likumdošanā notika izmaiņas, stājās spēkā grozījumi LR Pilsonības likumā, tika atceltas naturalizāciju ierobežojošās normas un nākamā 1999. gadā pilsonības pretendentu skaits palielinājās divkārt.

1998. gada 15. oktobrī Latvijas Saeima ievērojami paplašināja LR Satversmi, iekļaujot tajā 8. nodaļu “Cilvēka pamattiesības”. Tās 114. pants noteica: “Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību”. Līdz ar to nacionālo minoritāšu tiesības Latvijā ieguva konstitucionāla garantējuma deklarējumu.

1998. – 1999. gadā ekspertu grupa izstrādāja valsts programmas “Sabiedrības integrācija Latvijā” koncepciju, kuras projektu Latvijas Ministru kabinets nodeva apspriešanai sabiedrībā un pēc apspriešanas, izdarot būtiskus papildinājumus un grozījumus, - 1999. gada 18. jūlijā Latvijas valdība apstiprināja integrācijas valsts programmas vispārējo daļu. Latvijas Saeima 2000. gada 30. martā izdarīja grozījumus likumā “Par to bijušo PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas valsts pilsonības”, kas paplašināja nepilsoņu tiesības un stimulēja viņu integrēšanos Latvijas sabiedrībā. Visu minēto likumdošanas un valdības lēmumu devuma rezultātā tika radīta plašas integrācijas iespēja, integrācija varēja notikt daudzās dzīves jomās.

Taču sākot ar 2000. gadu ir jūtama arī pretstrāvas aktivizēšanās: gan no to nacionālistisko spēku puses, kuri nevēlas no PSRS ieceļojošo cittautiešu integrēšanos (saskatot tajā briesmas latviešu nacionālās valsts pastāvēšanai), gan no to kreiso spēku puses, kuri vēlas divkopienas valsts veidošanu Latvijā un integrāciju saprot kā izlīgumu starp abām kopienām.

Asās diskusijas par Valsts valodas likuma un Izglītības likuma īstenošanu faktiski kļuva par plašas integrācijas piekritēju un pretinieku cīņas izpausmi, kur piekritēju lomā bija ne radikālu risinājumu, bet kompromisa meklējumu nesēji. Tas izpaudās arī diskusijās par bilingvālo izglītību. Vieni to interpretēja, kā sagatavošanās

posmu pārejai uz cittautiešu izglītošanu latviešu valodā, otri – kā nepieņemamu izglītības metodi, kas nomāc dzimto valodu un etnisko identitāti, trešie – kā racionālu izglītības veidu tādā multietniskā sabiedrībā, kāda ir Latvijā.

Problēma, kā savienot vienotas nacionālas sabiedrības veidošanu ar katras etniskās kopības identitātes vērtību saglabāšanu un attīstīšanu, kļūst par etniskās integrācijas grūti atrisināmo rēbusu, sevišķi sarežģītu ja kompromisa vietā sāk meklēt administratīvus risinājumus, jeb izvairīšanos no lēmumu pieņemšanas.

To rāda ekspertu sagatavotā Likumprojekta “Par minoritāšu tiesībām” (pabeigts 2000. g. februārī) “iesaldēšana” Tieslietu ministrijas “seifā”, apturot tā tālāko izstrādi. To rāda līdz šim nemitīgā pretestība Eiropas Padomes Vispārējās Konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācijai Latvijas Republikas Saeimā.

No šeit uzskaitīto un neuzskaitīto pretrunu izpausmēm vairāki krievu valodā iznākošās preses izdevumi Latvijā, īpaši avīzē “Vesti Segodņa” secina, ka sabiedrības integrācija, tādā veidā, kādā to iecerējušas Latvijas valsts institūcijas, nav izdevusies, jeb vispār nav sākusies. Esot jārada jauns modelis. Tāpat izteikušies vairāki redzami krievu sabiedrisko organizāciju līderi. Šī negatīvā attieksme cenšas ietekmēt sabiedrību, atturēt to no dalības pašreizējos integrācijas pasākumos.

Mūsu projekta grupa ar savu pētījumu centās ar zinātniskas izpētes palīdzību noskaidrot integrācijas procesa pašreizējā sākuma posma izpausmes un tendences nacionālo minoritāšu iekšējā dzīvē, kopsaistībā ar to attieksmi pret integrāciju, kā visu sabiedrību aptverošu procesu. Galveno uzmanību veltījās pazīmēm, kuras raksturo minoritātei piederīgo cilvēku nostāju un apziņu, viņu sapratni par integrācijas būtību un nozīmi, gatavību jeb negatavību piedalīties tajā. Tādā veidā centāmies noskaidrot, cik pamatotas ir bažas, par šo minoritāšu nostāšanos opozīcijā pret pašreizējo integrācijas modeli Latvijā un piekritību citai “integrācijai”, kura paredz minoritāšu saliedēšanos divkopienu sabiedrības veidošanās virzienā.

Tāpat centāmies noskaidrot, vai ir kāds pamats apgalvojumiem kreisajā presē, ka notiekot vairāku vēsturisko minoritāšu (ebreji, poļi, lietuvieši u.c.) pakāpeniska tuvināšanās krievvalodīgai minoritātei, vai pat ieplūšana tajā (ebreji), pakāpeniski atsakoties no savas patstāvības Latvijas multietniskajā kolorītā.

Pirmo reizi etniskā pētījuma uzmanības lokā ietvērām arī nelielo netradicionālo minoritāšu (tatāri, moldāvi u.c.) pārstāvju domas un to izvērtējumu, saistībā ar integrācijas aktīvo problēmu skatījumu.

Mūsu pētījums nav visaptverošs izvēlēto jautājumu apskats. Tas tikai parāda dažas problēmas šķautnes, kuras mūsaprāt ir sevišķi svarīgas.

Pētījums gatavots, kā iesākums Latvijas nacionālo minoritāšu politiskās un kultūras integrācijas plašākai kompleksākai izpētei.

Pētnieku grupas uzdevumi sadalīti šādi:

1. Krievu un krievvalodīgo austrumslāvu minoritāšu politiskās orientācijas evolūcija integrācijas procesā – V. Volkovs.
2. Austrumslāvu minoritāšu kultūras dzīves integrācija Latvijas kultūrtelpā. – T. Liguta.
3. Lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju vēsturisko un tradicionālo minoritāšu dalība integrācijā. – L. Dribins.
4. Latvijas nelielās netradicionālās minoritātes integrācijas sākumposmā. – V. Ščerbinskis.

Projekta grupa ar speciāli sagatavotas anketas palīdzību (sk. ... lpp.) un, vienlaicīgi

veicot mutisku intervēšanu, izzināja un analizēja minoritāšu dzīvē ietekmīgu 106 personu – biedrību un apvienību vadītāju un aktīvistu domas par sabiedrības integrāciju Latvijā un EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikāciju. T. Liguta paralēli veica 51 personas intervēšanu par kultūras integrācijas jautājumu.

Grupā dalībnieki iepazinās ar minoritāšu biedrību, apvienību un skolu darbību Rīgā un Daugavpilī. Aptaujāti arī minoritāšu pārstāvji no Rēzeknes, Jelgavas Jūrmalas. Daugavpilī 2000. g. jūnijā noturēta minoritāšu pārstāvju “apaļā galda” diskusija, kurā piedalījās ap 20 personas. Rīgā integrācijas jautājumi apspriesti ar Ebreju zinātnieku kluba biedriem.

Pētījumā iegūtā informācija un atziņas tika izmantotas, sagatavojot virkni publikāciju.

V. Volkovs sagatavoja 15 lappušu garu rakstu “Krievu un krievvalodīgo sabiedriskās organizācijas un Latvijas sabiedrības integrācijas jautājumi” - publicēts portālā “politika.lv” 2002, 13.07. Viņa raksts par krievu lingvistisko minoritāti šogad publicēts Krievijas žurnālā “Diaspori”. Publikācijai sagatavots raksts krievu valodā “Krievu sabiedriskās organizācijas integrācijas procesā”, ko ievietos krājuma “Krievi Latvijā” 4. laidienā (izd. “Vedi”) 2003. g. sākumā.

L. Dribins publicējis 3 rakstus par pētāmo tēmu: 1. “Vēsturiskās minoritātes

integrācijas griežos” (Diena, 2002, 10.07.). 2. “Ko starptautiskie dokumenti īsti saka par minoritāšu izglītību” (portāls “politika.lv”, 2002, 2.10.) 3. :Minoritātes definīcija nav pašmērķis” (turpat, 2002, 12.11.). Tiek gatavots plašāks publicējums par vēsturiskām minoritātēm, ar publikācijas izredzi 2003. gadā.

T. Liguta kā eksperte palīdzēja sagatavot Baltijas Sociālo zinātņu institūta publicēto pētījumu “Bilingvālās izglītības ieviešanas analīze” (Rīga, 2002) un piedalījās tā tulkojuma sagatavošanā krievu valodā. Viņas raksts “Revolūcija krievu valodā nav sagaidāma” publicēts avīzē “Čas” 2002, 23.02.

V. Ščerbinskis sagatavoja rakstu “Musulmaņi Latvijā” (portālā “politika.lv” 2001.)

Projekta dalībnieki piedalījās LR Naturalizācijas pārvaldes zinātniski-praktiskās konferences “Mazākumtautību kultūras biedrību loma sabiedrības integrācijā” (2002, 15.02.) organizēšanā un L. Dribins tajā nolasīja referātu “Sabiedrības integrācijas sākuma posms Latvijā un tā īpatnības” (tēzes pavairotas un izplatītas).

Projekta dalībnieki piedalījās Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra un Eiropas Padomes Informācijas biroja rīkotās konferences “Sabiedrības integrācija un EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācija Latvijā” (2002, 15.11.) organizēšanā un šajā konferencē par projektā paredzētām tēmām referēja V. Volkovs, T. Liguta, L. Dribins, V. Ščerbinskis. Referātu teksti un tēzes izplatīti.

T. Liguta piedalījās Latvijas Krievu valodas un literatūras pasniedzēju asociācijas 7. konferences organizēšanā (2002, nov.) un referēja tajā par krievvalodīgo izglītības problēmu Latvijā. (Referāta pamatsaturu sk. avīzē “Čas” 2002, 13. nov.)

Projekta grupas dalībnieki piedalījās dažādu biedrību un apvienību organizētās diskusijās par integrācijas un etnopolitikas jautājumiem.

L. Dribins pēc partiju lūguma konsultējis “Jaunais Laiks” un Pirmās partijas darbiniekus sakarā ar Valdības deklarācijas sagatavošanu un Tautību un Sabiedrības integrācijas ministrijas struktūras projekta sagatavošanu.

Pētījuma nodaļas

Katrs autors veidojis savu nodaļu radoši, savienojot kopīgo aptaujas rezultātu izklāstu un pētījuma materiālu analīzes shēmu ar savu, individuālo materiālu sakārtojuma izvēles risinājumu: vienā nodaļā, divās apakšnodaļās, tādā vai citā aptaujas anketas datu kopsavilkuma sakārtojuma formā. Bet visas nodaļas veidotas tādā formā, lai lasītājs varētu salīdzināt jautājumu un atbilžu ainu no austrumslāvu, no citu četru vēsturisko minoritāšu un no dažu netradicionālo minoritāšu respondentiem.

Vladislavs Volkovs,

Dr.Sc.soc.

Krievu un krievvalodīgās nacionālās minoritātes politiskā apziņa sabiedrības integrācijas procesā Latvijā.

Neatkarīgā darba grupa, kuras projektu sponsorē Sorosa fonds, šogad veikusi pētījumu par nacionālo minoritāšu politiskās orientācijas un kultūras dzīves evolūciju sabiedrības integrācijas sākuma posmā. Viens no pētījuma mērķiem bija – izpētīt, kā sabiedrības integrācijas process ietekmē krievu, baltkrievu, ukraiņu nacionālo minoritāšu politiskās apziņas īpatnības Latvijā. Divatā ar filoloģijas doktori Tatjanu Liguti veicām aptauju, kurā piedalījās 50 respondenti: pēc nacionālas piederības - 45 krievi, 4 ukraiņi, 1 baltkrievs; pēc tiesiskā statusa – 33 Latvijas Republikas pilsoņi, 17 patstāvīgie iedzīvotāji.

Respondenti darbojas dažādās nacionālo minoritāšu dzīves sfērās:

- Sabiedrisko organizāciju darbinieki 19
- Nacionālo minoritāšu skolu direktori un pasniedzēji 14
- Krievu valodā iznākošo avīžu redaktori un žurnālisti 10
- Kultūras, zinātnes, mākslas darbinieki 7

I Daļa. Respondentu atbildes un komentāri.

1. jautājums. Kā Jūs esat iepazinis (-usi) Latvijas sabiedrības integrācijas koncepcijas un programmas tekstu?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Pilnīgi	21	14	18	3
Daļēji	13	8	13	0
Tikai pārskatīju	6	4	5	1
Neesmu vēl iepazinis (nusi)	3	3	3	0
Spriežu par to pēc informāciju masu medijos	7	4	6	1

Kā liecina tabulā apkopotie rezultāti, ar integrācijas koncepciju un programmu pilnīgi iepazīties 21 respondents (42%), daļēji iepazīšies 13 respondenti (26%). Tādējādi divas trešdaļas respondentu pilnīgi vai daļēji iepazīšies ar šo dokumentu saturu. Turklāt šajos rādītājos nav atšķirību starp Latvijas Republikas pilsoņiem un tās pastāvīgajiem iedzīvotājiem, kā arī starp dažādām nacionālajām grupām – krieviem, baltkrieviem un ukraiņiem. Tas ir pietiekami augsts respondentu informētības rādītājs, kas liecina par Latvijas sabiedrības integrācijas koncepcijā un programmā atspoguļoto problēmu aktualitāti Latvijas austrumslāvu nacionālo minoritāšu pārstāvju apziņā.

2. jautājums. Vai Jūs atbalstiet Latvijas vadības integrācijas programmas pamattēzes?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Pilnīgi	4	3	2	2
Daļēji	34	22	31	3
Neatbalstu	6	4	6	0
Man ir cits viedoklis	4	2	3	1

Kā liecina anketēšanas rezultāti, dominē respondentu daļējs atbalsts Latvijas sabiedrības integrācijas valsts programmas pamattēzēm (68% respondentu). Programmu pilnīgi atbalsta tikai 4 respondenti, jeb 8% aptaujāto. Turklāt programmas atbalstītāju vidū ir Latvijas baltkrievi un ukraiņi, kuri veido tikai desmito daļu aptaujāto, sabiedrisko organizāciju pārstāvju. Starp baltkrieviem un ukraiņiem neatradās neviens, kas neatbalstītu integrācijas programmu (no visiem respondentiem 6 cilvēki pilnīgi noraidīja programmu). Tāpēc var konstatēt, ka salīdzinājumā ar ukraiņu un baltkrievu izcelsmes Latvijas iedzīvotājiem krievu sabiedrisko organizāciju, kultūras, zinātnes, izglītības darbinieku vidū izplatīta atturīgāka attieksme pret valdības integrācijas programmu.

3. jautājums. Kāds, Jūsuprāt, ir integrācijas galvenais mērķis?

43 respondenti (86% aptaujāto) spējuši nosaukt Latvijas sabiedrības integrācijas programmas galveno mērķi. Apkopotā veidā anketēšanas rezultāti par šo jautājumu ir šādi:

Integrācijas galvenais mērķis ir:

1. Lojalitāte pret LR - 1
2. Visu LR pilsoņu aktīva piedalīšanas politiskajā dzīvē - 1
3. Sociālā un pilsoniskā vienlīdzība – 3
4. Vienotas pilsoniskas sabiedrības veidošana – 9
5. Latviešu un krievu kopienu savstarpēja tuvināšanās – 4
6. Multikulturālās sabiedrības veidošana - 1
7. Kulturālās domāšanas izveidošana visām kopienām – 1
8. Sabiedrības sociālā saliedētība – 2
9. Sabiedrības stabilitāte – 5
10. Lingvistisko kopienu brīvā attīstība – 2
11. Samazināt nacionālu sasprindzinātību – 3
12. Nacionālās valsts veidošana daudznacionālajā sabiedrībā – 1
13. Tautu draudzība – 1
14. Nacionālo minoritāšu asimilācija – 1
15. Kultūru savstarpēji sakari – 1
16. Pilnvērtīga dzīve – 2
17. Nacionālo grupu pārstāvniecība valsts līmenī – 1
18. Kopīgo vērtību izstrāde – 1
19. Izglītība uz dzimtas valodas pamata – 1
20. Vienotas politiskās nācības veidošana – 1
21. Vienotas kultūras telpas veidošana - 1

Redzams, ka respondentu vidū dominē pozitīva attieksme pret Latvijas sabiedrības integrācijas programmu. Tikai viens respondents uzskata, ka integrācijas mērķa priekšplānā izvirzīta nacionālo minoritāšu asimilācija.

Daudzveidīgos priekšstatus par integrācijas mērķi var grupēt arī kā universālo vispārpilsonisko vērtību, no vienas puses, un šauri politisko mērķu, no otras puses, samēru tajā. Tāda strukturēšana palīdzēs noteikt, cik lielā mērā ir mobilizēta Latvijas austrumslāvu nacionālo minoritāšu redzamāko pārstāvju politiskā apziņa.

Respondentu vairākums uzskata, ka Latvijā integrācijai jāpārveido sabiedriskās dzīves sfēru lielākā daļa, jārada sociālā un pilsoniskā vienlīdzība, vienota pilsoniska daudzkultūru sabiedrība.

Respondentu mazākā daļa uzskata, ka par integrācijas prioritāro uzdevumu jābūt politisko jautājumu risināšanai (lojalitāte pret Latvijas Republiku, visu Latvijas

pilsoņu aktīva piedalīšanās politiskajā dzīvē, starpnacionālās spriedzes samazināšana, nacionālas valsts veidošana daudznacionālā sabiedrībā, nacionālo grupu pārstāvniecība valsts līmenī).

Kopumā tikai 7 respondenti uzskata politiskos uzdevumus par prioritāriem, kamēr 36 respondenti domā, ka integrācijas mērķi pārsniedz šauri politiskos rāmjus un ir saistīti ar visa sociālo vērtību kompleksa pārveidošanu Latvijas sabiedrībā. Šāda sabiedrības orientēšana uz vispārpilsoniskām vērtībām liecina par respondentu lielo ieinteresētību dziļos sabiedriskos pārveidojumos. Jāatzīmē, ka respondentu politiskās apziņas mobilizācijas līmenis nav augsts. Lielākā daļa aptaujāto nav disponēta iekļauties aktīvā politiskā dzīvē. Tādā veidā Latvijas sabiedrības integrācija nenovedīs pie polāras uzskatu politizācijas sabiedrībā. Drīzāk pretēji, integrācija stimulē vispārējas vērtības, kas ir demokrātiskas pilsoniskas sabiedrības pamatā.

Lielum lielais vairākums respondentu nesaista visas Latvijas sabiedrības integrācijas mērķus ar savas pārstāvētās nacionālās minoritātes interesēm (politiskajām, lingvistiskajām, kultūrizglītības). Tikai divi aptaujātie uzskata, ka integrācijas mērķim ir jābūt – nodrošināt „nacionālo minoritāšu pārstāvniecību valsts līmenī” un „izglītību dzimtajā valodā”. Aptaujāto vairākums formulē integrācijas mērķus vadoties no visas Latvijas daudzkultūru sabiedrības redzesloka.

4 jautājums. Kādam integrācijas virzienam, Jūsaprāt, ir vislielākā nozīme?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Sociālai integrācijai	27	17	24	3
Pilsoniskai integrācijai	42	27	38	4
Latviešu valodas apgūšanai	6	4	5	1
Integrācijai kultūras jomā	11	10	9	2
Reģionālajai integrācijai	1	0	1	0
Ir cits viedoklis	2	2	2	0

Vairākums respondentu norādījuši divus integrācijas virzienus, kas no aptaujāto viedokļa atzīti par vissvarīgākajiem. Kopumā respondenti 89 reizes atzīmējuši dažādus integrācijas virzienus. Aptaujāto vairākums (42 no 50) saista integrāciju ar pilsonisko integrāciju, ar nacionālo minoritāšu pilntiesīgu iekļaušanos Latvijas politiskajā dzīvē. Turklāt tā aptaujāto daļa, kas uzskata pilsonisko

integrāciju par prioritāro, līdzinās tai aptaujāto daļai, kuri izvēlējušies visus citus integrācijas virziens (47 no 50). Pēc nozīmības otrs integrācijas virziens ir sociālā integrācija. Orientācija uz pilsonisko un sociālo integrāciju kopumā akcentēta visās pilsoņu un pastāvīgo iedzīvotāju, krievu, baltkrievu un ukraiņu – respondentu grupās. Tomēr starp Latvijas Republikas pilsoņu un pastāvīgo iedzīvotāju grupu pastāv svarīga atšķirība - kultūras integrācijas izpratnē. Tā starp visiem 11 respondentiem, kuri uzskata šādu integrācijas veidu par vissvarīgāko, Latvijas Republikas pilsoņi ir 10. Acīmredzot Latvijas nacionālo minoritāšu pārstāvju pilsoņa statuss stimulē apziņas politizāciju un samazina interesi par sabiedrības kopējām kultūras vērtībām.

5. jautājums. Kad, pēc Jūsu domām, sākusies sabiedrības integrācija Latvijā?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Kopš 1991. gada	14	9	11	3
Kopš grozījumiem pilsonības likumā 1998. gadā	3	1	2	1
Pēc sabiedrības integrācijas programmas pieņemšanas 2001. gadā	3	2	3	0
Sabiedrības integrācija vēl īsti nav sākusies	27	18	27	0

Uz šo jautājumu saņemtas atbildes no 47 respondentiem. Lielākā daļa aptaujāto nesaista reālo integrācijas procesu ar Latvijas Republikas atjaunošanas posmu. Tie respondenti, kas uzskata, ka integrācija vēl nav sākusies vai arī ka tā ir sākusies pirms 1991. gada, veido 31 aptaujāto personu grupu. 5 respondenti uzskata, ka integrācija sākusies ar Atmodu, nacionālo biedrību dibināšanu vai darbības atjaunošanu. Turklāt aptaujā piedalījušos ukraiņu un baltkrievu vidū neviens nav devis tik pesimistisku vērtējumu valdības un sabiedrības pūlēm Latvijas sabiedrības integrācijas stimulēšanā.

6. jautājums. Vai iesāktā sabiedrības integrācija atbilst iecerētās integrācijas mērķiem un uzdevumiem?

Jautājums	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
------------------	--------------------------------	-------------------------------	---------------------------	---

Jā	3	2	3	0
Daļēji	24	17	21	3
Nē	8	5	8	0
Ir cits redzējums	6	5	6	0

No aptaujātajiem respondentiem 41 izteicis savas domas sakarā ar iesāktās sabiedrības integrācijas atbilstību tās sākotnēji iecerētajiem mērķiem. No šī skaita lielākā daļā – 24 – uzskata, ka atbilstībai ir daļējs raksturs, bet trīs aptaujātie uzskata, ka sabiedrības integrācija Latvijā atbilst tai izvirzītajiem uzdevumiem.

7. jautājums. Kādos virzienos sabiedrības integrācija Latvijā jau gūst jūtamus panākumus?

Respondentu atbildes:

1. Latviešu valodas apguve – 32
2. Integrācija kultūras jomā – 13
3. Pilsoniskā integrācija – 9
4. Sociālā integrācija – 6
5. Reģionālā integrācija – 3
6. Integrācija individuālajā līmenī – 1
7. Integrācijai nav panākumu – 9.

Kā liecina respondentu atbildes, aptaujātie pārsvarā saista integrācijas panākumus ar latviešu valodas apguvi un ar integrāciju kultūras jomā. Salīdzinot ar atbildēm uz 4. jautājumu var redzēt, ka integrācijas reālais process Latvijā tikai daļēji atbilst respondentu vēlmēm.

8. jautājums. Vai integrācijas procesa ietekmē mainījies nacionālai minoritātei piederīgo personu politiskais noskaņojums?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Ļoti	5	2	5	0
Daļēji	23	15	19	4
Nē	12	9	11	1
Ir cits redzējums	9	6	9	0

Uz šo jautājumu atbildējuši 49 no aptaujātajiem respondentiem. Absolūtais vairākums – 40 aptaujāto uzskata, ka integrācijas procesi izraisa pārmaiņas nacionālo minoritāšu politiskajā orientācijā. Tikai 9 no aptaujātajiem šādas pārmaiņas nesaskata. Turklāt baltkrievu un ukraiņu nacionālās minoritātes pārstāvju vidū neatrodas neviens, kas noliegtu integrācijas procesu ietekmi uz ukraiņu un baltkrievu politisko orientāciju Latvijā. Kopumā 23 respondenti uzskata, ka šādai ietekmei ir daļējs raksturs.

9. jautājums. Kāds, Jūsaprāt, ir etnisko minoritāšu pārstāvju politiskās orientācijas pārmaiņas galvenais saturs (respondenti varēja norādīt uz divām īpatnībām)?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Pieaug lojalitāte Latvijas valstij	16	9	13	3
Palielinās cilvēku politiskā aktivitāte	22	15	19	3
Rodas dzīves stabilitātes sajūta	14	10	12	2
Nav būtisku pārmaiņu	9	7	9	0
Pieaug nedrošības un nestabilitātes sajūta	7	4	7	0
Palielinās atsvešinātība no valsts	16	9	15	1

Kopumā respondenti 84 reizes atzīmējuši piedāvātās pozīcijas. Atbildot uz šo jautājumu, tāpat kā uz iepriekšējo, 9 aptaujātie nesaskata nekādas pārmaiņas nacionālo minoritāšu politiskajā orientācijā integrācijas procesa ietekmē. Tātad kopumā respondenti 75 reizes norādījuši uz pozitīvām, neitrālām vai negatīvām integrācijas sekām etnisko minoritāšu politiskās orientācijas saturā. No visa atzīmētā integrācijas seku skaita uz pozitīvajām sekām („pieaug lojalitāte pret Latvijas valsti”, „rodas lielāka dzīves stabilitātes sajūta”) attiecas 30 atbildes; uz negatīvajām integrācijas sekām („pieaug nedrošības un nestabilitātes sajūta, palielinās atsvešinātība no valsts”) attiecas 23 atbildes. Neitrālu atbildi („palielinās cilvēku

politiskā aktivitāte”) devuši 22 aptaujātie. Kā redzams no šiem rezultātiem, respondentu vidū dominē reālistiska pieeja sabiedrības integrācijas seku novērtējumam, vērtējot pārmaiņas etnisko minoritāšu politiskajā orientācijā.

10. jautājums. Vai integrācijas ietekmē Jūsu nacionālās minoritātes kultūras dzīves saturu?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Ļoti	5	3	5	0
Daļēji	16	13	12	4
Nedaudz	10	5	9	1
Neietekmē	17	11	17	0

Uz šo jautājumu atbildējuši 48 respondenti. Vairākums respondentu – 26 – uzskata, ka integrācija daļēji vai nedaudz ietekmē nacionālo minoritāšu kultūras dzīves saturu.

Liela daļa respondentu – 35% - uzskata, ka tāda ietekme nav vērojama. Lai gan kopumā aptaujāto vidū šajā jautājumā nav atšķirību starp Latvijas Republikas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem, tomēr pastāv zināmas atšķirības starp krievu respondentiem un baltkrievu un ukraiņu respondentiem vērtējot, cik liela ir integrācijas ietekme šo minoritāšu kultūras dzīvē. Kā redzams tabulā, visi respondenti, kas uzskata, ka integrācija neietekmē minoritātes kultūras dzīvi, ir krievi. Krievu respondentu daļa, kas neredz sakaru starp integrāciju un nacionālo minoritāšu kultūras dzīvi, pēc skaita atbilst tai krievu, respondentu daļai, kas nesaskata integrācijas procesa ietekmi uz nacionālo minoritāšu politiskā noskaņojuma pārmaiņām (8. un 9. jautājums). Tādējādi respondenti savu nacionālo minoritāšu dzīves politisko un kultūras aspektu uztver kompleksi. Turklāt tieši Latvijas krievu minoritātē vairāk nekā ukraiņu un baltkrievu minoritātē izplatīti priekšstati par politikas un integrācijas procesu vājo izpausmi nacionālo minoritāšu dzīvē.

11. jautājums. Kāds, Jūsaprāt, ir galvenais kultūras integrācijas virziens?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
----------	------------------------	-----------------------	-------------------	---------------------------------

Sadarbības paplašināšanās starp etnosu kultūrām	21	14	16	5
Pievienošanās latviešu nacionālajai kultūrai	4	2	4	0
Vienotas daudzveidīgas multietniskas kultūras veidošanās	20	11	20	0
Ir cits redzējums	6	6	6	0

Uz šo jautājumu atbildējuši visi respondenti, turklāt viens respondents atzīmējis vairāk nekā vienu no piedāvātām pozīcijām. Respondentu vidū dominē priekšstats, ka kultūras integrācijai jāatbilst daudznacionālas sabiedrības vajadzībām. Turklāt respondentu uzskati praktiski dalās uz pusēm starp pozīcijām „sadarbības paplašināšana starp etnosu kultūrām” un „vienotas daudzveidīgas multietniskas kultūras veidošana” (atbilstīgi 21 un 20 respondenti). Lai gan šie kultūras integrācijas virzieni, ir līdzīgi, tajos ir arī atšķirības, kas atspoguļo atšķirības priekšstatos par kultūras integrācijas mērauklu. Respondentu atbildes rāda atšķirību starp krievu respondentiem un baltkrievu un ukraiņu respondentiem, veicināt plašu integrāciju kultūras jomā. Vislielāko gatavību veidot Latvijā vienotu multietnisku kultūru parāda krievu respondenti. Acīmredzot krievu respondentu vidū (salīdzinājumā ar citām respondentu grupām) mazāk izplatītas bailes integrācijas gaitā zaudēt savu nacionālo identitāti.

12. jautājums. Kuras institūcijas visvairāk veicina sabiedrisko integrāciju?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Valsts prezidente	5	3	4	1
Saeima	3	1	2	1
Ministru Kabinets	1	1	1	0
Nevalstiskās organizācijas	35	24	32	3
Masu mediji	15	8	13	2

Uz šo jautājumu atbildējuši visi respondenti, turklāt daži no viņiem nosaukuši vairāk nekā vienu institūciju, kas, pēc viņu domām, visvairāk veicina integrāciju. 59

respondenti nosaukuši dažādas institūcijas. Visbiežāk respondenti atzīmējuši tieši nevalstiskās organizācijas (35 respondenti) un masu saziņas līdzekļus (15 respondenti) lomu integrācijā. Vismazāk uzticības respondenti izteikuši valsts institūcijām - Valsts prezidentei, Saeimai, Ministru Kabinetam. Kopumā šīs institūcijas par integrācijā aktīvām uzskata 1 līdz 5 respondenti. Vismazākā uzticība izteikta galvenā izpildvaras orgāna - Valdības darbībai integrācijas procesā.

13. jautājums. Kādas konkrētas politiskas partijas vai organizācijas visvairāk veicina integrāciju?

Respondentu atbildes:

PCTVL - 21

LSDSP - 2

LC - 2

Naturalizācijas pārvalde – 7

Nacionālo minoritāšu lietu nodaļa – 3

Latvijas Nacionālo Kultūru biedrību asociācija – 1

Sorosa fonds Latvijā – 14

Integrācijas fonds – 3

Kultūrkapitāla fonds – 2

Baltijas krievu institūts - 1

Cilvēktiesību un etnisko pētījumu centrs – 5

Latviešu valodas apguves valsts programma – 1

Latvijas krievu skolu atbalsta asociācija - 3

Latvijas krievu valodas pasniedzēju asociācija – 1

35 respondenti spējuši nosaukt konkrētas sabiedriskas un politiskas organizācijas, kas veicina integrācijas procesus Latvijā. Viena trešā daļa aptaujāto šādas organizācijas nosaukt nav spējuši. Respondenti nosaukuši 14 politiskās partijas, politiskos blokus un sabiedriskās organizācijas, kas veicina integrāciju. Turklāt respondenti to nosaukumus minējuši 63 reizes: 35 reizes nosauktas politiskās partijas (politiskie bloki), valsts struktūras un 31 reizi sabiedriskās organizācijas. Šos datus var salīdzināt ar atbildēm uz 12. jautājumu - arī tajās respondenti izteikuši augsta līmeņa uzticību nevalstiskajām organizācijām vai spēkam, kas vislielākā mērā veicina integrāciju. Starp politiskajām partijām un sabiedriskajām organizācijām izceļas

politisko partiju bloks PCTVL, kam uzticību izteicas 21 respondents, un Sorosa fonds Latvijā, kas ieguvis 14 respondentu atzinību. Valsts organizācijas - Naturalizācijas pārvalde un tās Nacionālo minoritāšu nodaļa pieminētas 10. reizes.

14. jautājums. Kuri saziņas līdzekļi visvairāk informē Jūs par integrācijas gaitu un problēmām?

Anketēšanā no 50 respondentiem 41 nosaucis konkrētus Latvijas, kā arī ārzemju masu saziņas līdzekļus, kas informē par integrācijas gaitu un problēmām. Kopumā respondenti 98 reizes nosaukuši konkrētus masu medijus.

Respondentu atzinība starp tiem sadalījusies šādā veidā:

Vesti segodņa – 17

Čas – 16

Panorama Latvii – 11

Telegraf – 11

Diena – 4

Lauku avīze – 1

Komersant Baltic – 1

Obrazovaniye i karjera – 1

Novaja gazeta (Jelagava) – 1

Neatkarīgā Rīta Avīze

Večernaja Rīga – 1

Doma laukums – 17

Latvijas Radio I – 1

Radio Brīvā Eiropa – 3

LTV 2 - 5

TV5 - 4

Internet s- 1

Latvietis Latvijā – 1

Tribunal – 1

NRA – 1

Kā redzams no norādītajiem datiem, informāciju par integrāciju respondenti saņem galvenokārt no masu saziņas līdzekļiem krievu valodā (81 reizi) un ievērojami mazāk no latviešu masu medijiem (8 reizes nosaukti šādi masu saziņas līdzekļi). Turklāt 9 reizes nosaukti masu mediji (LTV2 un LTV5), kuri darbojas divās valodās.

Šie dati apstiprina daudzkārtējos novērojumus, ka Latvijas krievvalodīgie iedzīvotāji pirmām kārtām izmanto masu saziņās līdzekļus krievu valodā, lai uzzinātu par Latvijā notiekošajiem procesiem.

15. jautājums. Kādi šķēršļi stipri kavē un sašaurina integrāciju?

Respondentu atbildes:

1. Manipulācija ar vēsturi – 2
2. Sabiedrisko grupu kolektīvo interešu ignorēšana – 1
3. Politiku provinciālisms – 8
4. Ideja par „Latviešu Latviju” – 1
5. Latviešu un nacionālo minoritāšu psiholoģiska nesagatavotība integrācijai – 12
6. Nacionālo attiecību politizācija – 5
7. Latviešu valodas nekvalitatīva pasniegšana skolās ar krievu mācību valodu – 1
8. Preses politizācija – 3
9. Trūkumi likumdošanā – 6
10. Latvijas informācijas telpas divas plūsmas – 1
11. Valsts integrācijas politikas vājums – 4
12. Nacionālisms valsts politikā – 12
13. Ekonomiskās dzīves vāja attīstība – 2.

Uz šo jautājumu atbildēja 46 respondenti, daži respondenti atzīmēja vairākas pozīcijas. Kopā respondenti nosauca 58 reizes dažādas pozīcijas. Respondentu atbildes var sadalīt uz dažādām grupām:

1. Sabiedrības nesagatavotība integrācijai („Latviešu un nacionālo minoritāšu psiholoģiska nesagatavotība integrācijai”, „Latvijas informācijas telpas divas plūsmas”, „ekonomiskās dzīves vājā attīstība”). Respondenti 15 reizes nosauca minētās pozīcijas.
2. Valsts integrācijas politikas trūkumi („politiku provinciālisms”, „trūkumi likumdošanā”, „valsts integrācijas politikas vājums”, „nacionālisms valsts politikā”). Respondenti 30 reizes nosauca minētās pozīcijas.
3. Respondenti nosauca integrācijas šķēršļus, bet atsakās raksturot konkrētus spēkus („manipulācija ar vēsturi”, „sabiedrisko grupu kolektīvo interešu ignorēšana”, „ideja par „Latviešu Latviju”, „nacionālo attiecību politizācija”, „latviešu valodas nekvalitatīva pasniegšana skolās ar krievu mācību valodu”, „preses politizācija”). Respondenti 13 reizes nosauca minētās pozīcijas.

Kā redzams, respondentu vidē ir izplatīti vairāki priekšstati par integrācijas šķēršļiem. Pārsvārā, respondenti vairo valsts politiku sabiedrības integrācijas jomā, bet ir respondentu daļa, kura uzskata, ka Latvijas nacionālajām minoritātēm jāuzņemas atbildība par integrācijas gaitu. Respondentiem bija uzdots papildjautājums: „Vai starp šķēršļiem ir arī Latvijas vēstures dažāda, pretrunīga izpratne?”. Uz šo papildjautājumu atbildēja 47 respondenti. No viņiem 44 uzskata, ka vēstures dažāda izpratne kavē integrāciju.

16. jautājums. Kāds izglītības modelis, Jūsaprāt, visvairāk veicinās nacionālo minoritāšu jaunatnes integrāciju?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
A. Mācīšanas latviešu skolās	0	0	0	0
B. Vidusskolu ar krievu mācību valodu un minoritāšu vidusskolu pakāpeniska pāreja uz mācībām latviešu valodā	0	0	0	0
C. Kvalitatīva bilingvālā izglītība	14	10	14	2
D. Izglītības nodrošināšana dzimtajā valodā	22	16	21	1
E. Mācību priekšmetu sadalījums: daļu no tiem mācot latviešu, daļu - minoritātes dzimtajā valoda	22	13	19	3

Uz šo anketas jautājumu spējuši atbildēt visi respondenti. 8 respondenti nosaukuši divus izglītības modeļus, kas tiem liekas visvairāk optimāli. Respondentu simpātijas praktiski vienlīdzīgi dala šādi modeļi:

1. kvalitatīva bilingvālā izglītība (14 piekritēji);
2. izglītības nodrošināšana dzimtajā valodā – kādā runā ģimenē (22 piekritēji);

3. mācību priekšmetu sadalījums - daļa latviešu valodā, daļa nacionālās minoritātes dzimtajā valoda (22 piekritēji).

Starp Latvijas Republikas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem nav būtiskas atšķirības, dodot priekšroku dažādiem izglītības modeļiem. Dažas atšķirības vērojamas starp krievu respondentiem, un ukraiņiem un baltkrieviem. Tikai viens baltkrievu un ukraiņu mazākumtautību pārstāvis piekrīt tādām izglītības modelim, kas balstīts uz bērna dzimto valodu (kādā runā ģimenē). Tajā pašā laikā starp krieviem šāds modelis izrādījies visatzīstamākais: 21 no 45 krievu respondentiem izteicis uzticību tieši šim modelim. No tabulas redzams, ka C un E pozīcijas nosaukumi saturā sakrīt. Tomēr respondenti vairāk orientējušies uz pozīciju E. Šī atšķirība izskaidrojama visdrīzāk ar to, ka respondentu apziņā jēdzienam "bilingvālā izglītība" ir mazāk konkrēts raksturs nekā modeļa jēdzienam "mācību priekšmetu dalījums latviešu un nacionālās minoritātes valodā". Acīmredzot, respondenti saista jēdzienu "bilingvālā izglītība" ar Izglītības un zinātnes ministrijas piedāvātajiem bilingvālisma modeļiem.

17. jautājums. Vai integrācijas nolūkā ir svarīgi, lai Latvijas Saeima ratificētu Eiropas Padomes Konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Tam ir izšķiroša nozīme	16	11	16	0
Tam ir būtiska, bet ne izšķiroša nozīme	27	18	22	5
Tam nav būtiska nozīme	4	3	4	0
Nezinu konvencijas saturu	0	0	0	0
Varbūt Jums ir savs, īpašs viedoklis	0	0	0	0

No 50 respondentiem 47 spējuši paust savu attieksmi pret šo jautājumu. Aptaujāto absolūtais vairākums - 43 cilvēki - uzskata konvencijas ratifikāciju par soli, kam ir vai nu būtiska (27 respondenti) vai pat izšķiroša nozīme (16 respondenti). Tikai četri respondenti neuzskata tādu soli par būtisku devumu integrācijas labā. Starp dažādām respondentu grupām - Latvijas Republikas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem, krieviem, ukraiņiem un baltkrieviem - nepastāv īpašas uzskatu

atšķirības šīs Konvencijas ratificēšanas jautājumā. Jāatzīmē arī ļoti liela respondentu daļa (47 no 50), kas ir informēta par Eiropas Padomes Konvenciju un formulējusi savu attieksmi par to. Šis ir viens no visaugstākajiem radītājiem, kas no anketā piedāvātajām daudzveidīgajām pozīcijām raksturo respondentu politisko orientāciju. Tikpat augsta ir respondentu informētības un formulēto pozīciju daļa, vērtējot izglītības modeļus nacionālo minoritāšu skolām, kas ir otrs svarīgākais jautājums, kas prasa demokrātisku risinājumu Latvijas sabiedrības integrācijas procesā.

21.jautājums. Kāda ir Jūsu latviešu valodas prasme?

Atbildes	Visi respondenti 50	t.s. LR pilsoņi 33	t.s. krievi 45	t.s. ukraiņi un baltkrievi 5
Augstākā līmenī	25	19	24	1
Vidējā līmenī	23	14	20	3
Zemākā līmeni	2	0	1	1
Vēl neprotu runāt latviski	0	0	0	0

Puse respondentu, pēc viņu pašu vērtējuma, prot latviešu valodu visaugstākajā līmenī. Šos datus der salīdzināt ar atbildēm uz 14. jautājumu, ka tikai mazākā respondentu daļa izmanto masu saziņas līdzekļus latviešu valodā, lai iegūtu ziņas par integrācijas procesa gaitu. Latviešu valodas prasmes līmenis aptaujātajiem redzamākajiem Latvijas austrumslāvu nacionālo minoritāšu pārstāvjiem nepavisam nav kavēklis, lai iegūtu informāciju no masu saziņas līdzekļiem latviešu valodā. Acīmredzot krievvalodīgo lasītāju pievēršanos masu saziņas līdzekļiem krievu valodā diktē galvenokārt šo nacionālo minoritāšu vērtību orientācija.

Projekta direktora piezīme

P.S. Faktiski aptaujāta 51 persona, 1 anketa saņemta papildus no ukraiņu biedrības respondenta, nepilsoņa, kas dzīvo Latvijā 10-20 gadus, latviešu valodu prot zemākā līmenī.

Respondents par integrācijas mērķiem spriež pēc presē lasītā. Daļēji atbalsta integrāciju. Par svarīgāko uzskata sociālo un pilsonisko integrāciju. Saskata panākumus kultūras integrācijā, kuras būtību redz kultūras sakaru paplašināšanā starp etnosiem.

Pozitīvi vērtē partijas “Jaunais Laiks” un televīzijas devumu integrācijas labā. Par šķērsli uzskata krievvalodīgo nesapratni par latviešu nācijas vēlmi saglabāt nacionālo valsti. Atbalsta bilingvālo izglītību. Atbalsta EP VK ratifikācijas nepieciešamību.

II daļa. Secinājumi

Aptaujātie izrādīja ieinteresētību par Latvijas sabiedrības integrācijas programmu. Pilnīgi vai daļēji ar šīs programmas tekstu bija iepazinušies 34 respondenti (68% visu aptaujāto).

Latvijas sabiedrības integrācija tiek uzskatīta par ļoti svarīgu vērtību demokrātijas attīstībai Latvijā. Par to liecina integrācijas nepieciešamības pozitīvā novērtējuma absolūtais pārsvars: 42 no 50 respondentiem saista integrācijas galveno mērķi ar pilsoniskās integrācijas nepieciešamību, ar nacionālo minoritāšu pilntiesīgu iekļaušanos Latvijas politiskajā dzīvē. Šis augstais novērtējums nav atkarīgs no respondentu statusa: 80% Latvijas Republikas pilsoņu un arī daļa pastāvīgo iedzīvotāju parādījuši vienādu attieksmi pret integrāciju.

Respondentu politiskajā apziņā pastāv kolīzija starp pozitīvo attieksmi pret nepieciešamību integrēt Latvijas sabiedrību un valsts integrācijas programmas lomas un Latvijas sabiedrības integrēšanas procesa politikas novērtējumu. Respondentu vidū ir izplatīta atturīga attieksme pret integrācijas programmu. Tikai 4 no 50 respondentiem to atbalsta pilnīgi. Turklāt novērtējums šajā jautājumā atšķiras starp krieviem, no vienas puses, un ukraiņiem un baltkrieviem, no otras puses. 2 no 45 krieviem un 2 no 5 ukraiņiem pilnība atbalstīja valsts integrācijas programmu. Lielākā daļa respondentu – 34 no 50 – daļēji atbalstīja programmas tēzes.

Galveno uzmanību respondenti velta nevis integrācijas problēmas tēzēm, bet gan valsts politikai šajā sabiedrības dzīves jomā. Lielākā daļa respondentu uzskata, ka šī politika aizskar nacionālo minoritāšu reālās intereses: tikai 9 no 50 respondentiem nesaskata pārmaiņas minoritāšu politiskajā orientācijā integrācijas politikas darbības rezultātā.

Turklāt valsts integrācijas politikas novērtējumā nav konstatēta kāda dominējoša tendence. Par šīs politikas dažādajām sekām – „pieaug lojalitāte pret Latvijas valsti”, „palielinās cilvēku politiskā aktivitāte”, „rodas lielāka dzīves

stabilitātes izjūta”, „palielinās atsvešinātība no valsts”- vienādās domās ir apmēram trešā daļa respondentu.

Kolīzija Valsts integrācijas programmas un paša integrācijas procesa nepieciešamības novērtējumā novedusi pie tā, ka no visām politiskajām un nepolitiskajām institūcijām, kuras veicina reālos integrācijas procesus, vislielāko uzticību izpelnījušas tieši nepolitiskās institūcijas. 35 no 50 respondentiem uzskata, ka galvenā loma integrācijas procesos ir nevalstiskajām organizācijām, bet 15 par tādiem atzīst arī masu saziņas līdzekļus. Visām politiskajām institūcijām – Valsts prezidentam, Saeimai, Ministru kabinetam – šajā jautājumā uzticas no 1 līdz 5 respondentiem. Turklāt vismazākais uzticības reitings starp visām sabiedrības integrāciju veicinošajām institūcijām ir valdībai: tikai viens respondents piekritis augstam Ministru kabineta novērtējumam.

Starp visiem sabiedrības integrācijas virzieniem respondenti par svarīgākajiem uzskata jautājumus, kā saistīti ar vispārējās izglītības modeļiem nacionālajām minoritātēm, kā arī ar mazākumtautību valodu statusu.

Starp piedāvātajiem izglītības modeļiem respondenti par pieņemamākajiem izrādījušies:

- Kvalitatīva bilingvālā izglītība;
- Izglītības nodrošināšana dzimtajā valodā;
- Mācību priekšmetu dalījums – daļa krievu valodā, daļa latviešu valodā.

Turklāt svarīgi atzīmēt, ka par kvalitatīvu bilingvālo izglītību izteikušies 14 respondenti, bet par priekšmetu dalījumu – daļu krievu un daļu latviešu valodā – 22. Lai gan pēc būtības šie divi modeļi ir identiski, sabiedriskā apziņā acīmredzot saista „bilingvālo izglītību” ar Izglītības un zinātnes ministrijas ieteiktajiem prakses modeļiem. Starp respondentiem neatradās neviens, kas būtu mierā ar tādiem nacionālo minoritāšu jaunatnes izglītības risinājumiem kā “mācības latviešu skolās”, „vidusskolu ar krievu mācību valodu pakāpeniska pāreja uz latviešu mācību valodu”. Šie dati nesakrīt ar Baltijas sociālo zinātņu institūta 2001. gadā veiktā pētījuma „Bilingvālās izglītības ieviešanas procesa analīze” secinājumiem. (Saskaņā ar šo pētījumu: „Mācību pāreju vidusskolā galvenokārt uz latviešu valodu atbalsta 52% direktoru, 42% skolotāju, 40% skolēnu un 42% vecāku.” (Skat. „Bilingvālās izglītības ieviešanas procesa analīze”. - Rīga, Baltijas sociālo zinātņu institūts. 2002, 47.lpp.). Fakts, ka mūsu pētījumā piedalījušies autoritatīvākie austrumslāvu nacionālo

minoritāšu pārstāvji Latvijā, jāņem vērā, izstrādājot nacionālo minoritāšu izglītības politiku.

45 respondenti uzskata par svarīgu, ka Latvijas Republikas Saeima ratificētu Eiropas Padomes nacionālo minoritāšu aizsardzības konvenciju. 16 respondenti domā, ka šim solim būtu izšķiroša nozīme, 28 – būtiska nozīme. Tomēr daļai respondentu nav sevišķas uzticības šādam vienreizējam lēmumam un politiskajām institūcijām kopumā. Nacionālās minoritātes arī uzskata, ka Latvijas valstij nav jābūt par sabiedrības integrācijas procesa vienīgo iniciatori.

Starp Latvijas Republikas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem vērojama vienprātība aktuālo integrācijas problēmu vērtējumā. Dažas nesaskaņas uzskatos attiecas uz integrāciju veicinošo politisko un nepolitisko (kultūras) faktoru samēra izpratni. Latvijas Republikas pilsoņi lielākā mērā nekā pastāvīgie iedzīvotāji saista integrācijas procesa panākumus ar cilvēku sabiedriskās iniciatīvas aktualizāciju, ar kultūras lomu. Piemēram, starp 11 respondentiem, kas uzskata integrāciju kultūras sfērā par ļoti svarīgu integrācijas virzienu, Latvijas Republikas pilsoņi ir 10. Šis fakts saskan ar daudziem novērojumiem, ka valsts pilsoņa statusa ieguve veicina nepolitisko vērtību nozīmes palielināšanos nacionālo minoritāšu sabiedriskajā dzīvē.

Ļoti svarīgs pētījuma rezultāts ir apstiprinājums hipotēzei, ka Latvijas krievu, baltkrievu un ukraiņu kultūras un sabiedriskās dzīves ievērojamāko pārstāvju politiskā apziņa saista integrācijas procesu attīstību sabiedrībā ar šo grupu, kā Latvijas nacionālās minoritāšu, statusa nostiprināšanu. Pētījums neapstiprināja presē izteikto pieņēmumu, ka šo tautību vidē pastāvētu tendence veidot Latvijas sabiedrībā izolētas kopienas. Mūsu secinājumu apstiprina apkopotie dati par daudziem anketas jautājumiem. Respondenti kā integrācijas mērķus izvirza vispārpilsoniskas vērtības, kas svarīgas visas Latvijas sabiedrības attīstībai (skat. anketas 3, un 4.jautājuma rezultātus). Tajā pašā laikā specifisku, šauri nacionālu problēmu akcentējums nacionālo grupu attiecībās ar visu Latvijas sabiedrību ieņemt nenozīmīgu vietu aptaujāto politiskajā apziņā. Piemēram, tikai viens aptaujātais kā prioritāru integrācijas mērķi izvirzījis nacionālo grupu lingvistisko tiesību nodrošināšanu izglītības sfērā.

Aptaujātie Latvijas krievu, baltkrievu, ukraiņu pārstāvji tomēr uzskata, ka Latvijas Republikai raksturīgas īpašas attiecības starp nacionālo valsti un tās nacionālajām minoritātēm. Šo īpatnību diktē gan nacionālo minoritāšu skaitliskums,

gan tas, ka Latvijas atjaunotās neatkarības gados šīs nacionālās grupas tiecas radīt sociālu un kultūras infrastruktūru, kas darbotos nacionālo minoritāšu valodās. Par svarīgāko komunikācijas līdzekli starp nacionālajām minoritātēm un valsti, latviešu sabiedrību kļūst latviešu valoda. Lai gan lēni, tomēr naturalizācijas process ir augšupejošs, pieaug Latvijas pilsoņa statusa vērtība nacionālo minoritāšu apziņā. Šādos apstākļos, austrumslāvu nacionālās minoritātes cenšas veidot dialogu ar valsti.

Aptaujāto atturīgā attieksme pret pilnīgu atbalstu Latvijas valsts akceptētās integrācijas programmas tēzēm visdrīzāk izskaidrojama ar respondentu vēlmi stiprāk saistīt integrācijas procesus ar nacionālo minoritāšu interesēm.

Dažādā nacionālo minoritāšu uzticības pakāpe, kādu tās izrāda sabiedriskajām organizācijām kā galvenajiem integrāciju veicinošajiem spēkiem, un valsts struktūrām, saistīta ar vispārpolitiskajiem procesiem Latvijas sabiedrībā atjaunotās neatkarības posmā. Ne tikai nacionālajām minoritātēm, bet sabiedrībai kopumā raksturīga mazāka interese par publiskās dzīves sfēru, par politisko struktūru darbību un to lomu sabiedrības dzīvē, nekā tas bija Atmodas un Latvijas valsts atjaunošanas laikā, kad politiskā apziņa tika mobilizēta.

Aptaujāto austrumslāvu mazākumtautību kultūras un sabiedrisko darbinieku lielā interese par izglītības nodrošināšanu nacionālo minoritāšu valodās, par šo minoritāšu valodu statusu saistīta ar to, ka Latvijas Republikas atjaunotās neatkarības gados gan latviešiem, gan arī citām nacionālajām grupām valstī pastiprinājusies prasība saglabāt nacionālo identitāti. Krievu, ukraiņu un baltkrievu politiskajā apziņā līdz ar vispārpilsoniskajām, visai sabiedrībai raksturīgajām vērtībām par svarīgu sastāvdaļu kļūst vērtības, kas saistītas ar šo nacionālo grupu kolektīvās identitātes atražošanu. Pašreizējais pētījums, izmantojot kvalitatīvas socioloģijas metodes, interviju, apstiprina citu zinātnisku pētījumu novērojumu un analīzes secinājumu: Latvijas krievu, daļēji baltkrievu un ukraiņu lingvistiskā identitāte kļūst par šo grupu etniskās identitātes galveno lielumu.

Kā rāda pētījuma rezultāti, nacionālo minoritāšu politiskā apziņa uztver Latvijas sabiedrības integrācijas uzdevumus kā savstarpēji saistītu, bet tomēr atšķirīgu mērķu kompleksu, – kā:

1. Latvijas sabiedrības kā Latvijas Republikas pilsoņu sabiedrības veidošanos, kas saistīta ar naturalizācijas procesu;
2. konsolidētas daudz kultūru multietniskās sabiedrības veidošanos, latviešu nācijas un valsts nacionālo minoritāšu tuvināšanos.

No aptaujāto Latvijas krievu, ukraiņu un baltkrievu sabiedrības darbinieku viedokļa dziļu sabiedrības integrāciju nedrīkst aizstāt ar jautājumu par lielā Latvijas nepilsoņu skaita naturalizāciju. Kā rāda pētījuma rezultāti, latviešu un nacionālo minoritāšu tuvināšanās uzdevums tiek uztverts kā lielāka mēroga perspektīvs integrācijas mērķis nekā naturalizācijas procesa aktivizēšanas uzdevums. Tā nav nejaušība. Naturalizācijas objekts ir tikai daļa krievu, baltkrievu un ukraiņu minoritātes. Integrēta sabiedrība saprotama kā konsolidēta pilsoņu sabiedrība ar nacionālo grupu etniskās un kultūras savdabības saglabāšanu. Šo secinājumu apstiprina tas, ka integrācijas procesa saturs un nozīmes izpratnē praktiski atšķirība starp respondentiem – Latvijas Republikas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem. Tāds priekšstats par integrācijas saturu acīmredzot ļaus koriģēt sabiedrības, politisko struktūru, īpaši masu saziņas līdzekļu attieksmi pret integrāciju kā pret kompleksu parādību.

1998. gadā veiktā pētījumā „Ceļā uz pilsonisku sabiedrību” integrācijas procesi tika saistīti galvenokārt ar naturalizācijas problēmu, ar faktu, ka valstī ir ļoti liels skaits nepilsoņu. Nekādi nenoliedzot, cik svarīgi ir izprast integrāciju kā naturalizācijas nosacījumu un mērķi, nevar neredzēt arī šādas pieejas aprobežotību. Mums šķiet, ka tāda pieeja zināmā mērā ir atbildīga, ka apziņā izplatīts neprecīzs priekšstats par sabiedrības sašķeltību norobežotās, pašpietiekamās lingvistiskās kopienās.

Skatot pētījuma materiālus to kopumā, var secināt ka krievi un krievvalodīgo minoritāšu pārstāvji demonstrējuši gan savu gatavību integrācijai, gan integrācijas būtības saprašanas specifiku. Bet nenoliedzami, krievu, baltkrievu un ukraiņu politiskas apziņas vadlīnijas nav šķērslis Latvijas sabiedrības konsolidācijai.

Bibliogrāfija

1. «Вести сегодня» - русская газета №1, - «Вести сегодня», 24 октября 2002 г.
2. В.Гущин «Школьная реформа радикализирует общество». – Образование и карьера, 11 сентября 2002г.
3. Н.Персикова «На восходе красно солнышко.» - Вести сегодня, 10 октября 2002 г.

4. А.Севидова «Надо создавать не ценное, а бесценное.» - Вести сегодня, 7 октября 2002 г.
5. Т.Герасимова «Очная ставка в Елгаве», - Образование и карьера, 9 октября 2002 г.
6. Ю.Александрова «Кто возьмет школу, тот возьмет страну.» - Вести сегодня, 16 сентября 2002 года.
7. И.Мейден «Где же интеграция» - Вести сегодня, 9 сентября 2002 г.
8. Э.Ульянова «Латвия на пороге этнического конфликта», Час, 29 октября 2002 г.
9. В. Дубровский «Нужна сильная русская община», Панорама Латвии, 28 сентября 2002 г.
10. И. Пименов «Спасибо за откровенность, госпожа Президент», - Вести сегодня, 11 июня 2002 г.
11. Л.Нукевич «Абы как, но бегом в посвященную Европу», - Панорама Латвии, 6 июля 2002 г.
12. V.Šerņovs „Krievu biedrības un bezmaksas patriotisms”. - Lauku Avīze, 21 februāris 2002 g.
13. С.Михайлов «Европа, открой глаза!» - Панорама Латвии, 20 апреля 2002 г.
14. Ю.Александрова «Навстречу друг другу», - Вести сегодня, 15 апреля 2002 г.
15. Я.Плинер «Какой должна быть интеграция общества», - Панорама Латвии, 5 апреля 2002 г.

**Tatjana Liguta, Dr. philol., LU Slāvu
valodu un literatūru nodaļas docente**

Latvijas austrumslāvu mazākumtautību kultūras dzīve un integrācija

Lai noskaidrotu, kādas tendences integrācijas procesā raksturīgas minoritāšu kultūras dzīvei nevarēja aprobežoties ar kopējiem jautājumiem, tādēļ tai respondentu daļai, ar kuru mēs strādājām, tika uzdoti papildus jautājumi; daži personiska rakstura jautājumi tika uzdoti tikai pusei no respondentiem, tātad aptaujāto respondentu skaits dažādos jautājumos atšķiras.

1. Respondentu raksturojums

Respondentu vecums

31-50 gadi	51-60 gadi	Vecāki par 60 gadiem
12	8	4

Tautība

Krievs	Ukrainis	Baltkrievs	Latvietis	Polis	Cita	Grūti pateikt
14	5	1	2	2	vācietis ebrejs	1

Dzimtā valoda

Krievu	Latviešu	Cita
22		Ukraiņu - 2 Krievu pirmā, latviešu otrā -1

Ģimenes valoda

Krievu	Latviešu	Cita
22	1	Ukraiņu - 1

Kāda kultūrai sajūt piederību?

Krievu	Latviešu	Ukraiņu	Citai
18		2	Krievu un latviešu -2 Krievu un ukraiņu -1 Eiropiešu, pasaules - 1

Skolā ar kādu mācību valodu mācījās?

Krievu	Latviešu	Citu
22		Ukraiņu - 2

Aptaujā piedalījās 51 cilvēks. Visi respondenti ir sabiedriski aktīvi cilvēki, kuriem ir zināmi nopelni minoritāšu kultūras un izglītības jomā. Viņu vidū ir kultūras

biedrību un citu NVO priekšsēdētāji un viņu vietnieki, kultūras darbinieki - literāti, mākslas zinātnieki, aktieri - žurnālisti, valsts un privāto minoritāšu skolu direktori, valsts un privāto augstskolu pasniedzēji. Pārsvārā tie ir cilvēki brieduma gados (vecāki par 30 gadiem). Gandrīz divas trešdaļas (33) ir Latvijas pilsoņi, 43 ir dzimuši Latvijā vai arī dzīvo šeit vairāk kā 20 gadus, tātad viņiem ir ciešas saiknes ar šo zemi. Lielākā respondentu daļa (38) apliecina savu piederību krievu minoritātei, 5 - ukraiņu, 1 pārstāv baltkrievus. 2 cilvēki vispār neattiecinā sevi pie mazākumtautībām, bet argumentācija viņiem ir dažāda - viens pieskaita sevi "*ja jau ne kosmopolītiem, tad eiropiešiem*", otrs domā, ka krievu tauta ir pārāk liela, lai varētu skaitīties mazākumā (raksturīgi, ka to ir atzīmējis tikai viens cilvēks). Respondentiem praktiski nebija grūtību definēt savu piederību minoritātei, bet, kad daļai no tiem tika uzdots jautājums par tautību, atbildēt bija daudz sarežģītāk, jo daudzi nāk no etniski jauktām ģimenēm vai arī tautība atšķiras no uzrādītās minoritātes. Toties dzimtā un ģimenes valoda apstiprina piederību minoritātei, tas pats jāsaaka arī par kultūras piederības sajūtu. Tas vēlreiz pierāda lingvistiskās, krievvalodīgās minoritātes esamību Latvijā. Viens no respondentiem tā arī atbildēja uz jautājumu par piederību minoritātei - "*krievvalodīgais*".

Var izdarīt pieņēmumu, ka piederība lingvistiskajai un kultūras minoritātei ir saistīta arī ar izglītības valodu - visi krievvalodīgie, kuriem tika uzdots šis jautājums, ir beiguši skolu ar krievu mācību valodu, viņi visi uzskata krievu valodu par savu dzimto valodu (vai vienu no dzimtajām), gandrīz visi sajūt piederību krievu kultūrai, bet 2 jūtas vairāk piederīgi Eiropas vai pasaules kultūrai. Pārējie respondenti ir mācījušies ukraiņu skolās, viņu dzimtā valoda ir ukraiņu un ir piederības sajūta ukraiņu kultūrai, kaut arī pašlaik ārpus ģimenes pamata saziņas valoda viņiem ir krievu valoda. Viens no ukraiņiem ir mācījies augstskolā krievu valodā, krievu valoda ir viņa ģimenes valoda un viņš jūt piederību kā ukraiņu, tā arī krievu kultūrai. Viens no respondentiem ir beidzis kultūras augstskolu latviešu valodā un sajūt piederību kā krievu, tā arī latviešu kultūrai. Visiem vidējā izglītība ir iegūta dzimtajā valodā, kas nenoliedza vai pat deva iespēju iemantot arī citas kultūras identitātes elementus.

2. Valoda kā pašidentifikācijas pamats

Respondentiem tika uzdoti daži jautājumi, kas ļauj uzzināt, kā viņi izprot kultūru un kultūras piederību, kas ir krievu minoritātes konsolidācijas un pašidentifikācijas pamatā.

Kādas kultūras sastāvdaļas uzskata par vissvarīgākajiem? (Salikt ciparus pēc svarīguma pakāpes)

	Valoda	Profesion. kultūra	Sadzīves kultūra	Etniskās tradīcijas	Reliģija	Zinātne	Kaut kas vēl
Vid. punktu skaits	1,5	3,0	3,2	3,7	4,0	4,2	Attiecību kultūra; Izglītība; Vēstures atmiņa
Pirmo vietu skaits	33	3	6	3	3	3	Valstiskā pašsajūta (patriotisms);
Pēdējo vietu skaits		2	2	6	8	9	Cieņa pret citām kultūrām; Sabiedrības vērtības;
Nav novērtējuši		8	6	2	8	13	Man tas ir vienots komplekss.

Kā redzams, par svarīgāko kultūras sastāvdaļu mūsu respondenti atzīst valodu.

Visas pārējās sastāvdaļas (profesionālā kultūra, sadzīves kultūra, etniskās tradīcijas, reliģija un zinātne) tika novērtētas daudz zemāk. Diezgan zemu tiek vērtētas etniskās tradīcijas, bet viszemāk ir novērtēti reliģija un zinātne. Zinātne, acīmredzami, mazāk asociējas ar konkrēto nacionālo kultūru, tai, it sevišķi mūsdienās, piemīt globāls, starpnacionāls raksturs.

Kādi minoritāšu kultūras elementi pirmām kārtām prasa aizstāvību? (Jāatbild tādā pašā kārtībā)

	Valoda	Profesion. kultūra	Etniskās tradīcijas	Zinātne	Reliģija	Sadzīves kultūra	Cits
Vid. punktu skaits	1,2	2,8	3,0	3,6	4,2	4,3	Sabiedrības vērtības; Etniskā identitāte;
Pirmo vietu skaits	40	3	2	1	1		Latvijas krievu spējas būt par valsti veidojošo etnosu.
Nav novērtējuši	2	7	15	20	19	21	

Arī šeit pirmajās vietās ir valoda un profesionālā kultūra. Pārējo ļoti daudzi respondenti vispār nav atzīmējuši, uzskatot, ka aizstāvību tie neprasa. Vismazāk uzmanību, pēc respondentu domām, ir jāvelti reliģijai un sadzīves kultūrai, jo tie pietiekoši labi saglabājas paši. Dažos komentāros, kur tiek piedāvāti citi kultūras elementi, kas prasa aizstāvēšanu, pausta neapmierinātība ar esošo nacionālo politiku. Tā, pēc viena respondenta domām, aizstāvēšanu prasa "*Latvijas krievu iedzīvotāju spējas būt par valsti veidojošo etnosu. Valodas aparteīda dēļ līdz pēdējam ir sašaurināta krievu pārstāvēniecība pārvaldes institūcijās. Nepieciešams nodrošināt*

politiskās, administratīvās kultūras atražošanu"; "Krievu izskalošana no intelektuālās sfēras un kontaktu pārtraukšana ar Krieviju, Ukrainu utt. kaitē arī profesionālai kultūrai kopumā".

Kādi sabiedriskās dzīves elementi ir visaktuālākie minoritāšu pilnvērtīgas dzīves atražošanai Latvijā?

	Skola pamatā minoritāšu valodā	Ģimene	Mediji minoritāšu valodās	Minoritāšu profesionālā kultūra	Nacionālās kultūras biedrības	Minoritāšu patstāvīgā politiskā dzīve	Bizness un profesionālās aktivitātes	Neformālā saziņa	Reliģiskā dzīve	Cits
Vid. punktu skaits	1,3	2,4	3,4	4,2	4,8	5,2	5,3	5,5	5,7	Skola ar mācību priekšmetu bloku minoritātes valodā.
Pirmo vietu skaits	31	15	2	3	1	2		1		
Pēdējo vietu skaits		1	3	4	5	7	8	9	11	
Nav novērtējuši	5	11	6	5	19	22	21	19	23	

Vērtējot sabiedriskās dzīves elementus, kas ir visaktuālākie mazākumtautību pilnvērtīgas dzīves atražošanai, minoritāšu pārstāvji pirmo vietu atdod skolai ar mācībām pārsvarā dzimtajā valodā, tālāk seko ģimene un mediji mazākumtautību valodās. Daudzi informanti atstāja bez vērtējuma tādas sfēras, kā nacionālās kultūras biedrības, patstāvīga mazākumtautību politiskā dzīve, bizness un citi profesionālās aktivitātes veidi, neformālā saziņa, reliģiskā dzīve. Negaidīti liels, kaut arī mazliet mazāks, respondentu skaits nevērtēja arī ģimeni, toties tie, kas vērtēja, novērtēja augstu. Skaidrojums ir tajā stāvoklī, kādā pašreiz atrodas daudzas ģimenes. Viens no respondentiem, skolas direktors, to komentē šādi: *"Ģimene ir tik stipri pakļauta sociālpolitiskās situācijas ietekmei, ka tai vajadzīgs atbalsts. Tāpēc daudzi ir gatavi teikt - nu un tad, būsīm latvieši. Bērnu izglītības jomā sabiedrības apmulsums izpaužas visstiprāk"*.

Aptaujā iegūtās atbildes parāda, kādas vērtības tiek uzskatītas par būtiskākām savas identitātes veidošanā. Tāpat kā attieksme pret valodu un tautību, tās liecina, ka Latvijas krievu minoritātei vissvarīgākais vienojošais faktors un galvenā vērtība ir valoda, bet pamatnosacījums valodas un kultūras saglabāšanai, pārmantošanai un attīstībai ir izglītība pamatā dzimtajā valodā. Liela loma tiek piešķirta medijiem, kaut arī daži respondenti atzīst, ka medijiem ir liela ietekme un *"tie veido informācijas*

laukumu, bet pašlaik savu lomu nepilda". Nacionālas kultūras biedrības un reliģija ir daudz mazāk vienojoši un ieņem mazāku vietu krievu minoritātes kultūras dzīvē.

Šis secinājums sakrīt ar V.Volkova novērojumiem, kas atspoguļoti rakstā "Русское лингвистическое меньшинство Латвийской Республики в 1990-е годы" (Maskavas žurnālā "Diaspora"): "Mūsaprāt, krievi kā LR mazākumtautība veidojas kā valsts lingvistiskā minoritāte. .. Krieviem Latvijā bez krievu valodas ir raksturīgi arī citi etnokultūras konsolidācijas līdzekļi, piemēram, pareizticības, un it īpaši vecticībnieku attīstītas reliģiskās tradīcijas. Taču salīdzinājumā ar reliģiskās kopības potenciālām iespējām, valodas kopībai piemīt visaugstākā universāluma pakāpe. Lingvistiskās identitātes izvēli nosaka ne tikai ilgstošas komunikācijas tradīcijas ierastajā vidē, bet arī tas, ka šādā identitātē krievi redz pašorganizācijas veidu gan Latvijas nacionālās valsts, gan modernās informācijas sabiedrības izaicinājumu priekšā". Šajā rakstā V.Volkovs izsaka domu, ka Latvijas krievu vai krievvalodīgo vidū notiek adaptācija jaunam nacionālās minoritātes statusam, tiek izstrādāti pašidentifikācijas iekšējie mehānismi, kas ir saistīti ar šo statusu. Mūsu respondentu vairākums jau identificē sevi tieši ar Latvijas nacionālo minoritāti, kaut arī 3-4 no tiem ir vairāk eiropeiskā apziņa un tikai pāris cilvēkiem paliek vecā, padomiskā vai impērijas apziņa.

3. Mazākumtautību kultūra un integrācija.

Minoritāšu pārstāvji saskata daudzas iespējas integrācijai kultūras jomā. Formulējot integrācijas mērķus, kā viņi tos redz un saprot paši, 10 respondenti atzīmē starp tiem arī saistītos ar kultūru:

Vienotās pilsoniskās sabiedrības veidošana Latvijā, kuras struktūru veidos arī savu identitāti saglabājušās etniskās grupas.

Multikulturālās pilsoniskās sabiedrības veidošana.

Multikulturālās sabiedrības veidošana, kurā tiek pilnvērtīgi realizēti starppersonu un starpkultūru dialogi.

Polikulturālā sabiedrība ar virzienu: vienotā Eiropa ar etniskās specifikas saglabāšanu.

Mums jānonāk pie kopējās kultūras domas.

Manuprāt, integrācija ir kultūras apmaiņa, kā savietotie trauki. Nāciju kultūras līmenim jābūt vienādam un sajauktam. Tie nav tikai savstarpējie sakari. Citas nācijas

saprašana nāk caur kultūru. Turklāt integrācijai jābūt abpusējai. Visiem ir svarīga savu sakņu saglabāšana. Tagad notiek savu sakņu totāla zaudēšana.

Galveno kultūras un valodas kopienu attīstības iespējas.

Vienādas tiesības minoritātēm savas kultūras attīstīšanai demokrātiskās valsts ietvaros, nepretstatot to titulnācijas attīstībai.

Mazākumtautību kultūru pastāvēšanas un attīstības garantija.

Piešķirt krievu valodai oficiālās valodas statusu kompaktās dzīvošanas vietās; garantijas izglītībai dzimtajā valodā.

Vēlamo Latvijas nākotni respondenti iedomājas kā vienotu pilsonisko, multikulturālo sabiedrību, kur etniskās un kultūras grupas saglabā savu identitāti. Tādā valstī veidojas vienotā kultūras telpa un kopējs kultūras domāšanas veids. Tikai viens respondents saprot integrācijas mērķus kā prasības: piešķirt oficiālās valodas statusu krievu valodai kompaktās dzīvošanas vietās un garantijas izglītībai dzimtajā valodā. Diemžēl, "praktiski šodien integrācija tiek uztverta kā identitātes zaudēšana".

Respondenti uzskata, ka minoritāšu kultūras saglabāšana Latvijā ir ļoti svarīga:

Vai ir svarīgi, lai Latvijā saglabātos krievu un citu minoritāšu kultūra?

A. Ļoti svarīgi	B. Diezgan svarīgi	C. Nav pārāk svarīgi	D. Latvijā jābūt tikai latviešu kultūrai
23		1	

Daudzu respondentu attieksme pret valodas un kultūras jautājumiem pēdējo gadu laikā ir palikusi apzinātāka:

Kas ir mainījies Jūsu attieksmē pret dzimto valodu un kultūru?

A. Sāku vairāk domāt par savu kultūras piederību un dzimto valodu	B. Uzskatu šos jautājumus par visaktuālākajiem Latvijā	C. Man šis jautājums ir vienaldzīgs	D. Šo jautājumu aktualizācija novērš uzmanību no Latvijai daudz aktuālākiem jautājumiem	E. Cits viedoklis
12	14		2	Ieguva politisku piekrišanu

Tam, ka integrācijas jēdzienā ietilpst arī kultūras joma, piekrīt gandrīz visi respondenti. Galvenā loma kultūras integrācijas procesos, pēc viņu domām, pieder visai sabiedrībai, nevis tikai pamatnācijai vai mazākumtautībām:

Vai sabiedrības integrācija Latvijā iekļauj integrāciju kultūras joma?

Pilnīgi piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Nezinu
28	15		2

Kam jāpieder galvenā loma kultūras integrācijas procesos?

Pamatnācijai	Mazākumtautībām	Visai sabiedrībai	Vēl kādam
2	1	45	Valstij, pašvaldībām, NVO - 2; Starptautiskām institūcijām

Lielākā respondentu daļa uzskata, ka integrācija, kaut vai daļēji, tomēr ietekmē minoritāšu kultūras procesus:

Vai integrācija ietekmē minoritāšu kultūras dzīves saturu?

Ļoti	Daļēji	Neietekmē
5	24	18

Ir interese par latviešu kultūru, pieaug interese par krievu kultūru arī no latviešu puses: *"To parāda kanālu pārslēgšana, televīzijas raidījumus skatoties, - ja trāpa uz latviešu (krievu) runu, neizslēdz uzreiz, kā tas bija agrāk. Tas vairs nav sapīkums, bet kaut kāda interese. Agrāk latviešu vidū jebkura uzmanība pret krievu valodu vai kultūru tika uztverta kā savas kultūras nodevības apliecināšana. Ja 90. gadu sākumā priekšplānā bija Rietumu kultūras vērtības, pēc tam kuluāros sāka runāt, ka krievu vērtības mums arī nav svešas, tad tagad atklāti runā - kopība ar krieviem mums ir svarīgāka".*

Kāds ir kultūras integrācijas pamatvirziens?

A. Sadarbības paplašināšana starp etnosu kultūrām	B. Pievienošanās latviešu nacionālajai kultūrai	C. Vienotās, daudzveidīgās multietniskās kultūras veidošana	Cits viedoklis
22	4	22	A ir iepriekšējais posms pirms C - 4; Daudzvektoru attīstība – Olbika un Naumovas varianti; C, ņemot vērā latviešu kultūru; Lojalitāte pret citu kultūru; Multietniskā kultūra ir ideāls, bet sākumā mēs zaudēsim visas etniskās kultūras globalizācijas dēļ, tad sāksim atjaunot, pēc svārsts viras principa.

Par kultūras integrācijas pamatvirzienu mūsu respondenti uzskata vienotas, daudzveidīgas multietniskās kultūras veidošanu, kaut arī daži šaubās par tās realitāti. Sadarbības paplašināšana starp etnosu kultūrām ir šī procesa iepriekšējais posms, tas, kaut arī ļoti lēni, bet notiek jau tagad. Pievienošanos latviešu nacionālajai kultūrai

nosauca tikai 4 respondenti, turklāt drīzāk saprotot to nevis kā vēlamu virzienu, bet notiekošo reāli. Minoritāšu pārstāvji uzskata, ka sadarbība ir ierobežota ar etnogrāfijas ietvaru, ka tie ir tikai atsevišķi gadījumi vai arī vispār neviens no procesiem nenotiek. Ir uzskats, ka pastāv savstarpēja neatbilstība starp integrācijas programmu un sabiedrību: "*Pievienošanās latviešu kultūrai ir politisks mērķis (pēc programmas), bet multietniskā kultūra ir sabiedriskā vērtība*".

Ko nozīmē integrācija kultūras jomā multietniskajā valstī?

A. Pamatnācijas kultūras pilnīgā dominēšana valsts sabiedriskajā un tās minoritāšu dzīvē	B. Pamatnācijas un minoritāšu kultūras vienādas sociālās iespējas valsts sabiedriskajā dzīvē	C. Pamatnācijas un lielākās minoritātes kultūras vienādas sociālās iespējas valsts sabiedriskajā dzīvē	D. Pamatnācijas kultūras dominēšana jomās, kas attiecas tikai uz visas valsts vērtībām	E. Vēl kaut kas
	38	5	3	Cieņpilna attieksme pret dažādām kultūrām.

Integrāciju kultūras jomā multietniskajā valstī respondenti saprot kā pamatnācijas un minoritāšu kultūru vienādas sociālās iespējas valsts sabiedriskajā dzīvē; neviens nav atzīmējis pamatnācijas kultūras dominēšanu valsts sabiedriskajā dzīvē un valsts minoritāšu dzīvē.

Kādi procesi raksturo attiecības starp latviešu un mazākumtautību kultūrām mūsdienās?

A. Integrācija	B. Minoritāšu kultūru asimilācija ar pamatnācijas palīdzību	C. Kultūru savstarpējā zolācija, segregācija	D. Nav izteikta viena tendence, savijas daudzas	E. Vēl kaut kas
4	8	13	24	Kvaziintegrācija, mēģinājumi, nolūki

Tātad, tagad attiecībās starp latviešu un mazākumtautību kultūrām nav vienas, visraksturīgākās tendences, notiek gan asimilācija, gan segregācija, gan integrācija. Tomēr starp tiem, kas atzīmēja vienu tendenci, priekšroku guvusi segregācija, bet integrācija palika pēdējā vietā. Valsts tiek vainota kvaziintegrācijā, asimilācijas politikā, krievu kultūras izspiešanā uz zemāko, arhaiskās pašdarbības līmeni. Kultūras jomā tiek atzīti arī vislielākie integrācijas panākumi - tie ir latviešu valodas un kultūras apguve un (Mielava koncerti, Rafalsons latviešu izrādēs, daudz kopējo projektu), kaut arī tikai daži respondenti atzīst šīs jomas par svarīgākām integrācijā. Daudzi uzskata, ka latviešu valodas sekmīga apgūšana nebūt nav integrācijas rādītājs, un ka integrācija kultūras jomā notiek tikai daļēji un virspusēji:

Kādam integrācijas virzienam piemīt vislielākā nozīme?

A. Sociālā integrācija	B. Pilsoniskā integrācija	C. Latviešu valodas apgūšana	D. Integrācija kultūras jomā	E. Reģionālā integrācija
25	37	5	7	2

Kādos virzienos sabiedrības integrācijai Latvijā jau ir jūtami panākumi?

A. Sociālā integrācija	B. Pilsoniskā integrācija	C. Latviešu valodas apgūšana	D. Integrācija kultūras jomā	E. Reģionālā integrācija
7	12	36	15	2

Lai harmonizētu attiecības starp kultūrām, Latvijā nepieciešams nostiprināt nacionālo minoritāšu kultūru un valodu tiesības likumdošanā (42 atbildes), saskaņot likumdošanu ar starptautiskām normām mazākumtautību tiesību jomā. Pastāv arī viedoklis, ka vispār "*nekas nav jādara visas valsts līmenī, vairākumā gadījumu sabiedrībai piemīt pašregulēšanas spējas*".

Kultūras integrācija ir iespējama visās kultūras jomās, jo "*nevar dzīvot uz neapdzīvotas salas*", bet visvairāk tā tiek saistīta ar izglītību, valodu un profesionālo mākslu:

Kādās jomās ir iespējama kultūras integrācija?

A. Izglītība	B. Tautas tradīcijas un paražas	C. Valoda	D. Reliģija	E. Prof. mākslas kultūra	F. Kaut kas vēl
40	20	36	7	31	Masu kultūra; Sports; Starpkultūru komunikācija; Masu mediji, internets; Saimnieciskā darbība; Politiskā kultūra, pilsoniskā sabiedrība.

Integrācija tautas tradīciju jomā izpaužas tā, ka daudzie krievvalodīgie ievēro divas tradīcijas, divreiz atzīmē Ziemassvētkus, Lieldienas utt. Valodas jomā tā ir savstarpējā nopietnā valodu apgūšana; respondenti uzsver, ka valodu apgūšanai jābūt abpusējai, bet tagadējā izpratnē tā ir tikai latviešu valoda. Integrāciju reliģijā ienes ekumeniskās kustības, tās Latvijai raksturīgas, balstās uz kristietības apvienošanu islama draudu priekšā. Masu kultūras jomā mums ir neizmantotas iespējas - kopējie pasākumi, kas vieno visus. Tagad tiek "pedālēts" nacionālais elements, kas vienmēr atstumj kādu iedzīvotāju daļu.

Visvēlamākais integrācijas virziens valodas jomā būtu vienādu sociālo iespēju nodrošināšana valsts un minoritāšu valodām oficiālajā un sabiedriskajā dzīvē, bet daudzi apzinās, ka tas diez vai ir reāli un tāpēc atstāj ar valsts valodu vienādas iespējas tikai lielākās minoritātes valodai:

Ko saprot ar integrāciju valodas jomā?

A. Valsts valodas lietošana oficiālās dzīves jomā, saglabājot minoritāšu valodu funkcijas sabiedriskajā jomā	10
B. Minoritāšu valodu funkciju saglabāšana ģimenes un neformālās saziņas jomās un pāreja uz valsts valodu sabiedriski politiskajā dzīvē, informācijas, izglītības un profesionālās saziņas jomās	
C. Vienādu sociālo iespēju nodrošināšana valsts un minoritāšu valodām oficiālajā un sabiedriskajā dzīvē	11
D. Vienādu sociālo iespēju nodrošināšana valsts un lielākās minoritātes valodām oficiālajā un sabiedriskajā dzīvē	20
E. Kaut kas vēl	Valsts valodas lietošanas pārsvars oficiālās dzīves jomā, saglabājot minoritāšu valodu funkcijas sabiedriskajā jomā - 2; Vienādas sociālās iespējas kompaktās dzīvošanas vietās; Iekšējās motivācijas veidošana valsts valodas apgūšanai; valsts nodrošināšanā jums minoritāšu valodas un kultūras attīstībai; Minoritāšu valodu funkciju saglabāšana ģimenes un neformālās saziņas jomās, kā arī minoritāšu vidusskolās, un pāreja uz valsts valodu politiskajā dzīvē, informācijas jomā un izglītībā vidējās profesionālajās un augstākajās mācību iestādēs. Minoritāšu valodu funkciju saglabāšana savas nacionālās kultūras autonomijas jomā.

Daļa respondentu neatzīst minoritāšu valodu lietošanas iespējas oficiālajā dzīvē, baidīdamies, ka tas nozīmēs otro valsts valodu. Tikai viens (baltkrievs) domā, ka minoritāšu valodu lietošana varētu aprobežoties ar ģimenes, neformālās saziņas sfēru un minoritāšu skolu. Viens respondents uzskata, ka *"reālai praksei un likumdošanai ir jāeksistē paralēli. Likumdošana ir noteiktās grupas, kas atrodas pie varas, viedokļa realizācija, prakse - opozīcijas izteikšanās forma, kas principā nav formulējama"*.

Visi mūsu respondenti iestājas par izglītību dzimtajā valodā vai bilingvāli:

Kāds izglītības modelis visvairāk sekmēs mazākumtautību jaunatnes integrāciju?

A. Mācības latviešu skolās	B. Vidusskolu pāreja uz latviešu valodu	C. Bilingvālā izglītība ar priekšmeta pasniegšanu divās valodās	D. Izglītība dzimtajā valodā	E. Priekšmetu daļas pasniegšana latviešu valodā, daļas – dzimtajā valodā
		12	22	22

No diviem piedāvātiem bilingvālās izglītības modeļiem priekšroka tiek dota priekšmetu sadalei: daļa latviski, daļa krievu valodā, komentējot, ka dzimtajai valodai ir jādominē, ir jābūt dabiskam pamatam priekšmetu dalīšanā - pēc skolotāju dzimtās valodas, vai latviski visi priekšmeti, kas saistīti ar Latviju. Mazāka daļa izvēlas kvalitatīvu bilingvālu izglītību ar viena priekšmeta mācīšanu divās valodās, arī šeit piezīmējot, ka gribētu, lai pārsvarā dzimtajā valodā tiktu mācīti vēsture, literatūra, fizika un matemātika. Diemžēl, šeit var atspoguļoties sasteigtas bilingvālās izglītības ieviešanas negatīvā pieredze. Neviens nav atbalstījis minoritātēm piederīgās jaunatnes mācības latviešu skolās un arī ne vidusskolu pakāpenisku pāreju uz mācībām latviešu valodā.

Kāpēc dod priekšroku skolai, kur mācības pārsvarā notiek minoritātes valodā?

Gribu saglabāt ģimenes kultūras identitāti - 3

Nepieļaut atsvešināšanos ģimenē. Paaudžu saikņu saglabāšana, dvēseles kopības sajūta.

Mentalitātes saglabāšanai.

Jūtama mentalitāšu atšķirība

Pilnvērtīgākās personības attīstības garantija.

Dzimtā valoda ir bērnības ekoloģija.

Man ir ko zaudēt.

Krievu kultūra ir plašāka nekā latviešu.

Lai apgūtu krievu kultūras sasniegumus.

Mīlu krievu valodu.

Izglītība ir kultūras sastāvdaļa, tāpēc krievu valoda ir pamatvaloda. Latviešu valodas prasme augstā līmenī ir obligāta, tāpēc vajadzīga bilingvālā skola.

Vēl vienas valodas un kultūras zināšana ir garīga bagātība.

Audzināšana ukraiņu garā, tolerance.

Ir plašākas informācijas apgūšanas iespējas.

Tāda izglītība būs kvalitatīvāka. Gribu, lai bērns saņemtu stabilas zināšanas.

Šodien laba krievu skola dod triju valodu zināšanu, bet latviešu - normāli tikai divu.

Un kāpēc citā?!

Pēc inerces.

No priekšstatiem par bilances nepieciešamību.

Redzams, ka skaidrojot, kāpēc skolu izvēlas pārsvarā dzimtajā valodā, respondenti uzsver, ka grib saglabāt ģimenes kultūras un nacionālo identitāti, mentalitāti, nepieļaut atsvešināšanos ģimenē; akcentē, ka valoda ir saistīta ar kultūru, bet viņiem ir svarīga krievu kultūras apgūšana; uzskata, ka dzimtā valoda ir personības pilnvērtīgākas attīstības garantija, izglītība dzimtajā valodā dod stabilas zināšanas. Preference krievu mācību valodai nenozīmē latviešu valodas zināšanas lomas nenovērtēšanu. Visi respondenti min garīgus un kultūras argumentus, nevienā atbildē nav politikas, nav naida pret citām valodām un kultūrām.

Kopumā novērtējot krievvalodīgās inteliģences attieksmi pret integrāciju kultūras jomā, var secināt, ka minoritāte ir noskaņota uz integrāciju sabiedrībā kā abpusēju procesu, kurā saglabājas katras grupas identitāte un kultūras vērtības, bet ir arī kopējās vērtības un kopējā kultūras telpa. Bīstama tendence ir robežas nospraušana starp vēlamo un reālo, starp minoritāšu vēlējumiem un valsts integrācijas programmu, starp sabiedrības vērtībām un valsti.

No četriem akulturācijas veidiem (asimilācija, segregācija, integrācija un marģinālizācija) minoritāšu inteliģence izvēlas integrāciju, bet uzskata, ka valsts programmas mērķis ir nevis integrācija, bet minoritāšu asimilācija. Rezultātā tas, kas pārsvarā notiek reālajā dzīvē, ir tuvāks segregācijai, jo minoritātes cenšas saglabāt savu valodu un kultūras atšķirības, bet vairākums, jeb pamattautība, to nepieņem, uzskata par bīstamu sev un savām kultūras vērtībām.

Pie secinājuma, ka visvairāk izplatītās minoritāšu akulturācijas stratēģijas ir integrācija un segregācija, nonāk arī O.Pisarenko, pētot Rīgas krievvalodīgo skolēnu akulturācijas stratēģijas (sk. O.Pisarenko. Rīgas krievvalodīgie skolēni izvēlas integrāciju. / Tagad. LVAVP informatīvais biļetens, 2004., Nr.4).

Kultūras un valodas identitātes saglabāšana nav iespējama bez izglītības pārsvarā dzimtajā valodā ar latviešu valodas prasmes garantiju augstākajā līmenī. Valoda un izglītība ir krievvalodīgās minoritātes pamatvērtības, tāpēc tik sāpīgi tiek uztverti jebkuri draudi dzimtajai valodai un nodomi ieviest vidējo izglītību tikai vai pārsvarā latviešu valodā. Augstāk minētā O.Pisarenko rakstā uzsvērts: "Skolēnu izvēlētā akulturācijas stratēģija zināmā mērā ietekmē viņu attieksmi pret izglītības reformu. Vidusskolu pārejā uz latviešu valodu viņi redz nopietnus draudus savai kultūrai un it

īpaši valodai, tai pašā laikā viņi saprot arī, ka ir svarīgi apgūt latviešu valodu. Tāpēc skolēniem vairāk pieņemams ir bilingvālās izglītības variants kā pamatskolā, tā arī vidusskolā. Tad pēc skolas viņi labi pratīs latviešu valodu un neaizmirsīs krievu, kas ir ļoti svarīgi saskaņā ar viņu izvēlēto akulturācijas stratēģiju".

4. Krievvalodīgās lingvistiskās minoritātes attieksme pret savu kultūru

Respondentu vairākums piekrita mūsu pieņēmumam, ka pēdējo pāris gadu laikā ir stipri augusi Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju interese pret savu kultūru.

Ir aktivizējusies krievu kultūras dzīve. Līdz ar daudzu mākslas galeriju nodibināšanu parādījās krievu mākslinieku izstādes, bet līdz ar iespējām izstādīt savus darbus aug profesionalitāte, veidojas savdabība. Ļoti labi strādā Krievu drāmas teātris, un zāle pēdējā laikā ir pārpildīta. Gerkena izsludinātā konkursā par literāriem darbiem krievu valodā piedalījās vairāk par 200 autori. Ar katru gadu aug skolu teātru konkursa "Krievu klasika" autoritāte, kas jau pārvērtās par starptautisko konkursu. Šogad jau ceturto reizi notika Tatjanas diena - krievu izglītības svētki. Neskatoties uz sliktu reklāmu, gribētāju piedalīties radošos konkursos bija necerēti daudz. Ir augusi Krievijas teātru viesizrāžu kvalitāte, uz tām zāles ir pilnas, neskatoties uz augsto biļešu cenu.

Ir liela interese par Krievijas vēsturi un krievu vēsturi Latvijā. To sajūt žurnālisti, jo rakstiem un pārraidēm par šiem jautājumiem ir liela piekrišana, tie izsauc daudz atsauksmes. Notikumi ap Pētera I un Barklaja de Tollī pieminekļiem Rīgā rādījuši ne tikai politiskās emocijas, bet arī interesi par Rīgas "krievu vēsturi". Par bērnu augošo interesi par krievu vēsturi, literatūru un valodu runā skolotāji. Viņi akcentē bērnu emocionālās sajūtas, domājot un diskutējot par šiem jautājumiem.

Ļoti nozīmīgi liekas respondentu novērojumi par attieksmi pret kultūru ģimenēs. Viņi atzīmē, ka ģimenē (runa, protams, pārsvarā, ir par inteliģences ģimenēm) šiem jautājumiem tagad veltī vairāk uzmanības, pieeja tiem ir daudz apzinātāka - tas vairs nenotiek pats par sevi. Bērniem speciāli iesaka skatīties un klausīties raidījumus, kuriem ir saistība ar kultūru. Vecāki speciāli dodas komandējumos uz Krieviju, lai vestu bērniem grāmatas, gādā, lai viņi zinātu krievu literatūru. Daži cilvēki norādījuši, ka aug ģimenes braucienu skaits uz Maskavas un Pēterburgas muzejiem. To esot pamanījis pat Pēterburgas Krievu muzeja gids, kas liecinot, ka daudzi vecāki no dažādiem sociāliem slāņiem ved savus bērnus no Latvijas uz muzeju, bieži vien redzams, ka pat par pēdējo naudu.

Daudz domā par bērnu izglītību un izglītības valodu. Krievu bērnu plūsma, kas pāriet no krievu uz latviešu skolām, kā liecina skolotāji, esot apsīkusi. Biznesmeņu vidē pāriet "mode" sūtīt bērnus mācīties ārzemju skolās. Ģimenes ar vidējiem ienākumiem vēlas, lai bērniem būtu auklīte ar augstāko filoloģisko izglītību. Kā liecina kādas krievu skolas direktore, vecāki ir sašutuši par dzimtās valodas stundu skaita samazināšanu.

Protams, šī aina nebūt nav vienkrāsaina. Daži respondenti norāda, ka šī interese bieži vien ir virspusēja un aprobežojas ar popkultūru, jauniešu redzesloks ir ļoti šaurs. Un tomēr intereses, lai arī daļēji virspusējas, pieaugumu noliegt nevar.

Krievvalodīgā inteliģence dažādi novērtē šis parādības cēloņus un iemeslus. Daļēji tas varētu būt izskaidrojams ar pievēršanos kultūrai vispār, kā tādai. Kultūra ir palikusi pieejamāka, atklātāka. Vidējam slānim (šķirai) esot augusi labklājība, tam piederīgajiem tagad ir bāze, lai domātu par kultūras identifikāciju. Sabiedrība pāriet no revolucionārā haosa stāvokļa uz lielāku stabilitāti. Pakāpeniski ar politisko darbību sāk nodarboties nedaudz cilvēku, bet pārējie pāriet pie citām, paliekošām vērtībām - izglītību, kultūru (kura ir tuvāka), informāciju dzimtajā valodā. Tā ir sekundārā tautības pašnoteikšanās. Ir domas, ka interesi par krievu kultūru ir sekmējusi brīva, publiska šo jautājumu, piemēram, integrācijas koncepcijas, apspriešana sabiedrībā. Cilvēkiem palika mazāk kompleksu, mugura mazliet iztaisnojās. Ir arī ārējais iemesls: aug Krievijas stabilitāte. Daļa no mūsu iedzīvotājiem nevar piedalīties Latvijas politiskajā dzīvē, viņi tradicionāli saglabā interesi par Krievijas dzīvi.

Ir bailes palikt par neko - latvieši tik un tā nepieņems, citi arī. Bailes pazaudēt un pazust. Jauniešiem un skolēniem ir spilgti izteikts nacionālais lepnums. Daži respondenti atzīmē, ka ir patīkami, ka tas pozitīvi virzīts, protesti notiek sociālajā sfērā, nevis kultūras laukā. Tomēr vairākums atzīst, ka interesei par kultūru un pašidentifikāciju tomēr ir protesta raksturs un tas var būt ļoti bīstami: *"Interese izpaužas jaunatnei, kas nekad par to nedomāja. Viņai nav izvēles tiesības, viņus stumj kaklā - tāpēc aug krievu nacionālisms"; "Sākumā bija apjukums, tad nomāktība un bailes, ka neizdzīvosim, pēc tam mēģinājums piecelties kājās. Pēdējā laikā - sakaitināšana par to, ka minoritātes vispār negrib ņemt vērā. Interese ir orientēta uz agresiju - mēs jums parādīsim, ka mums ir savas tiesības. Tas ir ļoti bīstami, it īpaši no jauniešu puses. Latviešu valoda viņiem vairs nav problēma, bet nav arī integrācijas faktors, tāpat kā naturalizācija. Sakaitināšana izsauc atgrūšanos".* Inteliģences pārstāvji runā par to ar lielu satraukumu un rūgtumu, cenšas atrast šīs

parādības saknes: *"Ir augusi krieviskuma politizācija. Ne tāpēc, ka grib izteikt sevi, bet tāpēc, ka meklē vainīgo. Ir kopējā tiesību pārkāpšanas sajūta. Agrāk daudz nezinājām par savu kultūru. Tagad tā ir gan kā protests, gan arī kā pozitīva puse. Sāpīgi, ka spiediens paaugstina protestu. Šodien nav mijiedarbības starp kultūrām. Multikulturālisms baida. Es esmu krievs, tāpēc, ka neesmu latvietis, mēs nenonākam pie kopības sajūtas, nav katla sajūtas. Visu laiku dominē atņemšana, nevis reizināšana".* Viens no respondentiem, kas dzīvo Latvijā mazāk par 10 gadiem un profesionāli nodarbojas ar emociju izpausmēm, skatās uz mums mazliet no malas: *"Protests ir atsperes saspiešanas dabiskais rezultāts. Latvijas krievu mentalitātes specifika - tā nemotivētā agresija, kura bieži izpaužas Krievijā, šeit ir atturīgāka, savaldīgāka. Krieviem Latvijā piemīt atturīgums un pašcieņa. Dominē Eiropas domāšanas tips. Mazo tautu sāpes saprašana kļūst par pašu kultūras sastāvdaļu".*

Visas šīs īpašības - pozitīvas un negatīvas, agresija un atturīgums, cita sāpju saprašana un nacionālisms - vienlaicīgi izpaužas Latvijas krievvalodīgo lingvistiskajā minoritātē, un ir ļoti svarīgi, kas gūs priekšroku. Šeit ļoti daudz ir atkarīgs no Latvijas valsts pozīcijas, tās spējas just cita sāpes un saprast pašreizējā stāvokļa bīstamību.

Pirmām kārtām tas attiecas uz izglītību dzimtajā valodā, kas šodien tiešām ir vissāpīgākais jautājums.

5. Secinājumi

1. Krievu minoritāte Latvijā veidojas kā lingvistiskā minoritāte. Galvenais vienojošais faktors tai ir valoda un piederības sajūta krievu kultūrai. Etniskam faktoram ir sekundāras pozīcijas, varbūt izņemot tos cilvēkus, kuri tiešām ir etniski tīri krievi. Diezgan nelielu vienojošo lomu spēlē reliģija. Tas atšķir mūsdienu krievu minoritāti no pirmā viļņa emigrācijas, kur galvenais vienojošais faktors bija pareizticība. Viss teiktais neizslēdz atsevišķu cilvēku pievēršanos reliģijai un pat ticīgo cilvēku skaita pieaugumu neatkarības gados.
2. Kultūras piederības sajūta ir cieši saistīta ar izglītību, un vispirms ar vidējo izglītību. Dzimtā valoda un kultūra veido personības pamatu, kas ļauj pievienot tai citas valodas un kultūras, paplašinot un bagātinot personību. Mūsu respondentu vidū ir gadījumi, kad, piebriedis, cilvēks jūtas vairāk piederīgs Eiropas vai pasaules kultūrai, un tomēr dzimtā valoda paliek viņam kā vērtība un savus bērnus viņš gribētu sūtīt krievu skolā.

3. Minoritātes kultūras pamatvērtības ir valoda un izglītība pamatā dzimtajā valodā. Šos faktorus uzskata par identitāti veidojošiem, un tieši tāpēc, nevis politisko iemeslu dēļ, sāpīgi reaģē uz vidējās izglītības pāreju uz latviešu valodu.
4. Minoritāšu pārstāvji, laikam tāpat, kā visi mūsdienu cilvēki, piešķir ļoti lielu nozīmi medijiem dzimtajā valodā. No tiem viņi saņem pamata informāciju, tie ietekmē priekšstatu, viedokļu, varbūt arī stereotipu veidošanos. Tas nenozīmē, ka šodien Latvijas krievvalodīgie iedzīvotāji ir apmierināti ar krievvalodīgo presi un citiem medijiem. Tieši otrādi, viņi uzskata, ka šodien mediji savu lomu nepilda.
5. Krievvalodīgā minoritāte no visām akulturācijas stratēģijām dod priekšroku integrācijai, ko saprot kā Latvijas tautas apvienošanu uz kopējo vērtību pamata, kā multikulturālās pilsoniskās sabiedrības veidošanu, kur katrai grupai ir garantētas iespējas attīstīt savu valodas un kultūras savdabību. Šādas sabiedrības veidošana ir iespējama tikai kopējiem spēkiem, divvirzienu ceļā.
6. Krievu inteliģence saredz bīstamu dziļu plaisu starp integrācijas ideāliem un reālo valsts politiku, kas, viņuprāt, ir vērsta uz asimilāciju. Viņi uzskata, ka minoritāšu viedoklis netiek ņemts vērā vai pat klaji ignorēts, minoritātēm tiek liegta iespēja ietekmēt lēmumu pieņemšanu pat tajos jautājumos, kas tieši uz viņiem attiecas. Šādas politikas rezultātā minoritātē parādās segregācijas pazīmes.
7. Pēdējos gados aktivizējās krievu kultūras dzīve Latvijā. Šai parādībai ir kā pozitīvās, tā arī negatīvās saknes un iespējamās sekas. Diezgan bīstami ir tas, ka daļai jauniešu interese pret kultūru ir saistīta ar nacionālismu un pat agresiju. Neitralizēt šo bīstamo tendenci varētu Latvijas valsts jauna etniskā politika, kas ievērotu arī minoritāšu viedokļus.

Pētījuma projekts “Latvijas etnisko minoritāšu politiskās orientācijas un kultūras dzīves evolūcija sabiedrības integrācijas sākuma posmā”

Jautājumi intervijām ar etnisko minoritāšu kultūras biedrību un apvienību pārstāvjiem un aktīvistiem

Aptauja ir anonīma

Atbildes atzīmē:

1. Ievelkot krustiņu atbildes variantu vienā kvadrātā. –
(Atsevišķos, norādītos gadījumos – divos kvadrātos.)
2. Īsi formulējot respondenta viedokli jeb paskaidrojumu.

.....

Jautājumi un atbildes

1. Kā Jūs esat iepazinis (nusi) Latvijas sabiedrības integrācijas koncepcijas un programmas tekstu:

- A. Pilnīgi -
- B. Daļēji -
- C. Tikai pārskatīju -
- D. Neesmu vēl iepazinis (nusi) -
- E. Spriežu par to pēc informācijas masu medijos -

2. Vai Jūs atbalstiet Latvijas valdības integrācijas programmas pamattēzes?

- A. Pilnīgi -
- B. Daļēji -
- C. Neatbalstu -
- D. Man ir cits viedoklis. (Lūdzam to formulēt)

.....
.....
.....
.....

3. Kāds Jūsaprāt ir integrācijas galvenais mērķis. Lūdzu nosauciet to:

.....
.....
.....

4. Kādam integrācijas virzienam Jūsaprāt ir vislielākā nozīme? (Šajā atbildē variet atzīmēt *divus kvadrātus*.)

- A. Sociālai integrācijai -
- B. Pilsoniskai integrācijai: integrējoties un pilntiesīgi iekļaujoties Latvijas politiskajā dzīvē -

- C. Latviešu valodas apgūšanai -
- D. Integrācijai kultūras jomā -
- E. Reģionālajai integrācijai, tuvinot reģionu attīstības līmeņus -
- F. Ir cits viedoklis. (Lūdzu to izteikt.)

.....

.....

.....

.....

.....

5. Kad pēc Jūsu domām ir sākusies sabiedrības integrācija Latvijā?

- A. Kopš 1991. gada -
- (Ja uzskatiet, ka agrāk, norādiet gadus:

.....)

- B. Kopš grozījumiem pilsonības likumos 1998. gadā -
- C. Pēc sabiedrības integrācijas programmas pieņemšanas, 2001. gadā -
- D. Sabiedrības integrācija vēl īsti nav sākusies -

6. Vai iesāktā sabiedrības integrācija atbilst iecerētās integrācijas mērķiem un uzdevumiem?

- A. Jā -
- B. Daļēji -
- C. Nē -
- D. Ir cits redzējums. (Lūdzu to izteikt.)

.....

.....

.....

.....

.....

7. Kādos virzienos sabiedrības integrācija Latvijā jau gūst jūtamus panākumus (sk. pēc 4. jautājuma atbilžu variantu secības).

Lūdzu nosauciet virzienus:

.....

.....

.....

8. Vai integrācijas procesa ietekmē mainās jūsu minoritātei piederošo personu politiskais noskaņojums?

- A. Ļoti -
- B. Daļēji -
- C. Mazliet -
- D. Nemainās -

9. Kāds Jūsprāt ir etniskai minoritātei piederīgo cilvēku politiskās orientācijas pārmaiņu galvenais saturs? (Variet atzīmēt *divus kvadrātus*.)

- A. Pieaug lojalitāte Latvijas valstij. -
- B. Palielinās cilvēku politiskā aktivitāte -
- C. Rodas lielāka dzīves stabilitātes sajūta -
- D. Nav būtisku pārmaiņu -
- E. Pieaug nedrošības un nestabilitātes sajūta -
- F. Palielinās atsvešinātība no valsts -

10. Vai integrācija ietekmē jūsu minoritātes cilvēku kultūras dzīves saturu?

- A. Ļoti -
- B. Daļēji -
- C. Nedaudz -
- D. Neietekmē -

11. Kāds Jūsaprāt ir kultūras integrācijas galvenais virziens

- A. Sadarbības paplašināšanās starp etnosu kultūrām -
- B. Pievienošanās latviešu nacionālajai kultūrai -
- C. Vienotas, daudzveidīgas multietniskas kultūras veidošanās -
- D. Ir cits redzējums:

.....
.....
.....

12. Kādas institūcijas visvairāk veicina sabiedrības integrāciju?

- A. Valsts prezidente -
- B. Saeima -
- C. Ministru kabinets -
- D. Nevalstiskās organizācijas -
- E. Masu mediji -

13. Kādas konkrētas politiskās partijas jeb organizācijas visvairāk sekmē integrāciju? (Lūdzu nosauciet.)

.....
.....

14. Kādi masu mediji (piem. konkrēti laikraksti u.c.) visvairāk informē Jūs par integrācijas gaitu un problēmām? (Lūdzu nosauciet.)

.....
.....
.....

15. Kādi šķēršļi stipri kavē un sašaurina integrāciju. (Lūdzu nosauciet.)

.....
.....
.....

Vai starp tiem ir arī Latvijas vēstures dažāda, pretrunīga izpratne?

- A. Jā -
- B. Nē -

Kādos vēstures jautājumos ir vislielākās domstarpības? (Lūdzu nosauciet šos jautājumus.)

.....
.....
.....
.....

16. Kāds izglītības modelis Jūsaprāt visvairāk sekmēs minoritātei piederīgo jauniešu integrāciju?

- A. Mācīšanās latviešu skolās -
- B. Vidusskolu ar krievu mācību valodu un minoritāšu vidusskolu pakāpeniska pāreja uz mācībām latviešu valodā -
- C. Kvalitatīva bilingvālā izglītība (mācot priekšmetu divās valodās) -
- D. Izglītības nodrošināšana dzimtajā valodā (kurā runā ģimene) -
- E. Mācību priekšmetu sadale: daļu no tiem mācot latviešu, daļu – minoritātes dzimtajā valodā -

17. Vai integrācijas nolūkā ir svarīgi, lai Latvijas Saeima ratificētu Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par minoritāšu aizsardzību?

- A. Tam ir izšķiroša nozīme -
- B. Tam ir būtiska, bet ne izšķiroša nozīme -
- C. Tam nav būtiska nozīme -
- D. Nezinu Konvencijas saturu -
- E. Varbūt Jums ir savs, īpašs viedoklis? (Lūdzu to izteikt.)

.....
.....
.....
.....
.....

Jautājumi par Jūsu personu

18. Kādu etnisko minoritāti Jūs pārstāviet? (Nosauciet to.)

.....

19. Jūsu pilsonība:

- A. Latvijas Republikas -
- B. Nepilsonis (ne) -
- C. Ārvalsts pilsonis (ne) -

20. Cik ilgi Jūs dzīvojiet Latvijā?

- A. Kopš dzimšanas -
- B. Vairāk nekā 20 gadus -
- C. 10 - 20 gadus -
- D. Mazāk nekā 10 gadus -

21. Kādas ir Jūsu latviešu valodas zināšanas?

- A. Augstākā līmenī -
- B. Vidējā līmenī -
- C. Zemākā līmenī -
- D. Vēl neprotu runāt latviski -

Liels paldies par atbildēm!
Interviju kopējie rezultāti tiks publicēti.
Pētnieku grupa

Dr. hist. Leo Dribins

**Citas Latvijas vēsturiskās minoritātes
(lietuvieši, igauņi, poļi, ebreji) integrācijas procesā.**

1. Biedrību un apvienību pārstāvju aptauja

42 respondenti.

No viņiem: 12 lietuvieši, 4 igauņi, 10 poļi, 16 ebreji.

29 Latvijas pilsoņi, 5 – nepilsoņi, 8 – ārvalstu pilsoņi

Aptauja notiek pēc Sorosa fonda-Latvija pētījuma projekta “Latvijas etnisko minoritāšu politiskās orientācijas un kultūras dzīves evolūcija sabiedrības integrācijas sākuma posmā” izstrādātās formas (sk. 45.-48. lpp.).

1. jautājums. Kā Jūs esat iepazinis (nusi) Latvijas sabiedrības integrācijas koncepcijas un programmas tekstu

	A	B	C	D	E	
Lietuvieši:	0	2	1	5	4	=12
Igauņi:	2	1	0	1	0	= 4
Poļi:	0	4	5	0	1	= 10
Ebreji:	2	9	2	0	3	= 16
Kopā:	4	16	8	6	8	= 42

Kā liecina intervijas, tikai 20 no 42 personām ir iepazinušas integrācijas koncepciju vai programmu, 8 – spriež par integrāciju pēc masu mediju informācijām un interpretācijām, bet 14 respondenti – nav iedziļinājušies šo dokumentu saturā jeb vispār tos nezina. Īpaši daudz tādu ir lietuviešu kopienas pārstāvju vidū (9).

Pēdējiem nācās izskaidrot valdības programmas pamattēžu saturu mutiskā pārrunā, kas notika intervēšanas – anketēšanas laikā.

2. jautājums. Vai Jūs atbalstiet Latvijas valdības integrācijas programmas pamattēzes?

	A	B	C	D	
Lietuvieši:	2	4	1	5	= 12
Igauni:	1	2	0	1	= 4
Poļi:	6	3	1	0	= 10
Ebreji:	1	15	0	0	= 16
Kopā:	10	24	2	6	42
Pilsoņi:	8	17	1	3	= 29
Nepilsoņi:	0	2	1	2	= 5
Ārvalstnieki:	2	5	0	1	= 8
Kopā:	10	24	2	6	42

Aptauja liecina, ka valdības akceptēto integrācijas kursu visizteiktāk atbalsta poļu un ebreju kopienu pārstāvji: 25 – no 26 aptaujātiem. Turpretī visvairāk nezinātāju ir starp lietuviešu pārstāvjiem: 6 no 12. Nav būtiska atšķirība starp pilsoņu, nepilsoņu un ārvalstnieku nostāju šajā jautājumā.

3. jautājums. Kāds Jūsuprāt ir integrācijas galvenais mērķis?

Atbildes, kuras sniedza 42 vēsturisko minoritāšu pārstāvji, var sagrupēt sekojoši:

- Iekļaušanās Latvijas valstī un sabiedrībā – 16 respondenti
- Integrācija Latvijā, saglabājot savu etnisko identitāti – 2 respondenti
- Stabīlas, nacionāli un sociāli kompakta sabiedrības izveidošana – 5 respondenti
- Tāda sabiedrība, kas ir lojāla pret valsti un pret cittautiešiem – 2 respondenti
- Politiskās nācijas izveidošana – 1 respondents
- Sabiedrība, kas atbalsta minoritātes – 1 respondents
- Vienota latviešu nācija, kura iesūc sevī arī minoritātes – 1 respondents
- Valsts valodas apgūšana – 1 respondents
- Nacionālā antagonisma mazināšana – 1 respondents
- Minoritāšu apziņas izaugsme – 1 respondents
- Vienlīdzība starp tautībām – 1 respondents
- Iestāšanās Eiropas Savienībā – 1 respondents

9 respondenti nespēja atbildēt uz šo jautājumu. Kā redzam, dominē racionālistiska un reālistiska izpratne, 27 no 42 aptaujātajiem visas Latvijas sabiedrības integrācijas galveno mērķi saskata nacionāli vienotas demokrātiskas sabiedrības izveidošanā uz valstiskas kopības un starpetniskas tolerances pamata. Tikai 1 respondents paredz integrācijas pāraugšanu asimilācijā.

Negatīvi vērtējams fakts, ka 9 respondenti nespēja nosaukt integrācijas mērķi, bet 3 – to interpretēja šauri – tikai minoritātes interesēs, vai pat piesaistīja Latvijas ārpolitikas interesēm – gatavojoties iesaistīties Eiropas Savienībā.

4. jautājums. Kādam integrācijas virzienam Jūsaprāt ir vislielākā nozīme?

(Var atzīmēt arī divus kvadrātus)

	A	B	C	D	E	
Lietuvieši:	5	7	4	4	2	= 22 atbildes
Igaņņi:	2	3	1	1	1	= 8 atbildes
Poļi:	2	6	4	2	3	=17 atbildes
Ebreji:	12	9	3	3	2	=29 atbildes
Kopā:	21	25	12	10	8	76 atbildes
Pilsoni:	13	18	7	7	7	= 52 atbildes
Nepilsoni:	4	2	3	0	0	= 9 atbildes
Ārpilsoni:	4	5	2	3	1	= 15 atbildes
Kopā:	21	25	12	10	8	= 76 atbildes

Jākonstatē, ka no 76 atbildēm vislielāko daļu – 25 punktus ieguvusi pilsoniska, politiska integrācija, bet 21 – sociālā integrācija. Kopā - 46 punktus no 76. Nozīmīgi, ka 12 respondenti savā minoritātē par svarīgāko atzīst latviešu valodas iemācīšanu, jo arī minēto minoritāšu vidē ir ievērojams latviešu valodas nepratēju skaits. Kultūras integrāciju galvenokārt akcentē folkloras ansambļu vadītāji un dalībnieki, bet reģionālo – pārstāvji no Latgales.

5. jautājums. Kad pēc Jūsu domām sākusies sabiedrības integrācija Latvijā?

	Pirms 1991.	1991. g.	1998. g.	2001. g.	Nav īsti sākusies
Lietuvieši:	4	3	1	1	3
Igaņņi:	1	2	1	0	0
Poļi:	2	6	0	0	2

Ebreji:	1	6	3	0	6
Kopā:	8	17	5	1	11
Pilsoņi:	6	11	3	0	9
Nepilsoņi:	0	2	1	1	1
Ārvalstnieki:	2	4	1	0	1
Kopā:	8	17	5	1	11

Aptauja rāda, ka minoritāšu biedrību un apvienību pārstāvju lielākais skaits uzskata 1991. gadu, kad pilnīgi atjaunota Latvijas neatkarīgā valsts, par sabiedrības integrācijas sākumgadu. 8 respondenti domā, ka viņu minoritātes sākušas integrēties kopā ar latviešiem jau pirms Otrā pasaules kara, no tiem 4 lietuvieši – ka pat vēl pirms 1918. gada, kopīgā sadarbībā un cīņā. Ļoti svarīgi jāvērtē 11 respondentu uzskats, ka integrācija īsti nav sākusies, īpaši tādēļ, ka 9 no viņiem ir Latvijas pilsoņi, tas ir pilsoņu viedoklis. Šajā grupā visvairāk pārstāvēti pilsoņi no ebreju kopienas. Šis viedoklis pauž zināmu neapmierinātību ar integrācijas procesa saturu. (Mutiski tika atzīmēts: tajā ir daudz “tukšu” paziņojumu un uzspēlētas darbības, bez būtiska rezultāta.)

6. jautājums. Vai iesāktā sabiedrības integrācija atbilst iecerētās integrācijas mērķiem un uzdevumiem?

	Jā	Daļēji	Nē	Nezin
Lietuvieši:	2	6	4	0
Igauņi:		3		1
Poļi:	2	6	2	0
Ebreji:	2	10	4	0
Kopā:	6	25	10	1
Pilsoņi:	2	19	8	0
Nepilsoņi:	1	3	1	
Ārvalstnieki:	1	5	1	1
Kopā:	4	27	10	1

Šajās atbildēs interesants ir konstatējums, ka 2 respondenti, kas, atbildot uz iepriekšējo jautājumu, neatzina integrācijas sākšanos, šeit novērtēja iesākto kā daļēji atbilstošu integrācijas iecerei. Turpretī viens no integrācijas iesākuma atzinējiem vērtēja to kā nepareizu, kļūdainu sākumu. Kopumā, analizējot atbildes uz 5. un 6. jautājumu, jākonstatē, ka gandrīz $\frac{3}{4}$ aptaujāto pozitīvi vērtē integrācijas procesa sākšanos.

7. jautājums. Kādos virzienos sabiedrības integrācija Latvijā gūst jūtamus panākumus.

No 42 aptaujas dalībniekiem 27 respondenti uzskata, ka jau tiek gūti jūtami integrācijas panākumi. No viņiem: 6 respondenti panākumus saskata sociālajā jomā. 10 respondenti – latviešu valodas apgūvē. 3 respondenti – pilsoniskajā integrācijā (naturalizācijā u.c.). 13 respondenti – kultūras jomā.

1 respondents uzskata, ka panākumu vēl nav.

14 respondenti atbildi nav devuši. Viņi uzskata, ka integrācija nav sākusies, jeb – tās panākumi ir vēl tik nelieli, ka maz ietekmē sabiedrības dzīvi. 8 atturīgie respondenti ir ebreju kopienas pārstāvji, 3 - no lietuviešu, 3 – no poļu kopienas. – Tas ir integrācijas sākuma posma vērtējums.

Jāpiezīmē arī, ka no šiem 14 respondentiem 10 ir Latvijas pilsoņi un tikai 2 – nepilsoņi. Tātad visneapmierinātākie ar integrācijas sākumposma devumu ir tieši pilsoņi. Tas daļēji varēja izpausties arī 8. Saeimas vēlēšanās.

Intervijas arī liecināja, ka minoritāšu biedrību un apvienību pārstāvju zināma daļa nav informēta par sabiedrības integrācijas procesa gaitu.

8. jautājums. Vai integrācijas procesa ietekmē mainās jūsu minoritātei piederīgo personu politiskais noskaņojums?

	A	B	C	D	Nezin
Lietuvieši:	0	5	4	2	1
Igauņi:	1	0	2	1	-
Poļi:	3	5	0	2	-
Ebreji:	0	8	4	3	1
Kopā:	4	18	10	8	2
Pilsoņi:	3	14	6	5	1
Nepilsoņi:	0	3	1	1	-
Ārvalstnieki:	1	1	3	2	1

Kopā: 4 18 10 8 2

Tātad no 42 respondentiem 22 uzskata, ka integrācijas gaitā viņu minoritātes cilvēku politiskais noskaņojums jūtami mainās, 10 – ka nedaudz mainās, 8 – ka vispār nemainās. Pilsoņi sniedz nedaudz optimistiskāku ieskatu (17 no 29) salīdzinot ar pārējiem (4 no 12). Taču šī atbilde nedod priekšstatu kādā virzienā notiek pārmaiņas.

9. jautājums. Kāds Jūsaprāt ir etniskai minoritātei piederīgo cilvēku politiskās orientācijas pārmaiņu galvenais saturs? (Var atzīmēt divus kvadrātus).

Atbildei vajadzēja atklāt respondentu priekšstatu par politiskās orientācijas pārmaiņu virzību, konkretizēt arī pašu priekšstatu. Turklāt tika vērtēts Latvijas valdības un tās institūciju atbalstītais integrācijas modelis.

18 respondenti ir pārliecināti, ka sakarā ar integrāciju cilvēkiem rodas lielāka dzīves stabilitātes izjūta.

15 no respondentiem uzskata, ka integrācijas pasākumi veicina cilvēku lojalitātes palielināšanos attiecībā ar valsti.

12 respondenti saskata jau šodienas realitātēs cilvēku politiskās aktivitātes kāpinājumu.

Taču respondenti arī norāda, ka pašreizējā sabiedrībā ir tādas negatīvas parādības, kuras kavē integrāciju un pats integrācijas process ir pretrunīgs, izsaucot kā pozitīvas tā negatīvas pārmaiņas. 9 atbildēs teikts, ka būtiski nekas nemainās, bet 5 respondenti uzskata, ka Latvijas sabiedrībā pieaug nedrošības un nestabilitātes sajūta, bet 4 – ka palielinās cilvēku atsvešinātība no valsts.

Jāatgādina, ka respondenti ir Latvijas vēsturisko un tradicionālo minoritāšu vadītāji un aktīvisti, starp kuriem daudzi bija Tautas Atmodas dalībnieki un atbalstītāji.

Kopumā skatot, viņos saglabājusies pārliecība, ka Latvijā izveidosies nacionāli saliedēta sabiedrība ar kopīgām vērtībām.

Šajā aspektā nav būtisku atšķirību starp lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju minoritāšu līderu noskaņojumu.

10. jautājums. Vai integrācija ietekmē jūsu minoritātes cilvēku kultūras dzīves saturu?

Atbildes uz šo jautājumu arī apstiprina vēsturisko minoritāšu līderu un darbīgāko personu labvēlīgo attieksmi pret integrācijas modeli Latvijā.

9 respondenti (no 42) uzskata, ka sākusies integrācija ļoti pozitīvi ietekmē minoritātes kultūras dzīvi. 16 respondenti domā, ka integrācija daļēji ietekmē minoritātes kultūras rosības (dažkārt piebilstot, ka šī ietekme varētu būt lielāka).

9 respondenti gan uzskata, ka šī ietekme ir maza jeb maz ievērojama, bet 8 – ka integrācijas ietekme kultūras dzīvē nav jūtama. Jāpiebilst, ka to starpā ir personas, kuras vispār neatzīst integrācijas sākšanos Latvijā. Kopumā 25 no vēsturisko, tradicionālo minoritāšu 42 respondentiem devuši pozitīvu integrācijas ietekmes vērtējumu mazākumtautību kultūras dzīvē.

11. jautājums. Kāds Jūsprāt ir kultūras integrācijas galvenais virziens?

	A	B	C	D
Lietuvieši:	8	1	3	0
Igaņi:	3	0	1	0
Poļi:	5	1	4	0
Ebreji:	7	1	7	1
Kopā:	23	3	15	1

Tāpat visvairāk respondentu pauž uzskatu, ka integrācijai kultūras jomā jāveicina kultūras sakaru paplašināšanos starp etniskām grupām, t.sk. kopīgu pasākumu organizēšanu. Citiem vārdiem, vienotas kultūras telpas izveidošanos.

Otra lielākā grupa – 15 respondenti iet tālāk un prognozē apvienotas multikultūras veidošanos Latvijā, t.i. Latvijas multikulturālas kultūras tapšanu integrācijas procesā, kas būtu tā svarīgs rezultāts.

Tikai 3 respondenti saskata kultūras integrācijas būtību minoritātes kultūras dzīves iekļaušanā latviešu nācijas kultūrā, t.i. minoritātes kultūras pārvēršanā par latviešu kultūras specifisku sastāvdaļu.

Viens respondents domā, ka galvenais uzdevums esot iepazīt latviešu un citas Latvijā esošās kultūras, saglabājot minoritātes kultūras neatkarīgo attīstību.

Neviens no respondentiem nepauca negatīvu attieksmi pret sabiedrības integrācijas kultūras jomā.

Pilsoņu, nepilsoņu un ārvalstnieku uzskati šajā jautājumā būtiski neatšķīrās.

12. jautājums. Kādas institūcijas visvairāk veicina sabiedrības integrāciju?

	A	B	C	D	E	Cita atbilde
Lietuvieši:	1	1	0	3	7	
Igauni:	0	0	3	1	1	
Poļi:	0	1	1	4	2	2
Ebreji:	4	2	1	6	4	
Kopā:*	5	4	5	14	14	2

* Divi respondenti snieguši divas atbildes

Visvairāk respondenti uzskata, ka no anketā minētām institūciju visvairāk veicinājušas nevalstiskās organizācijas (- 14 resp.) un masu mediji (- 14 rep.). Vienā anketā gan atzīmēts: neieskaitot krievu valodā iznākošo presi. 5 respondenti visaugstāk vērtē Valsts prezidentes ieguldījumu integrācijas labā, 5 respondenti to saka par Valdības devumu, bet 4 respondenti pirmajā vietā liek Saeimas sniegumu.

2 respondenti izteikuši savu īpašo viedokli, ka visvairāk integrāciju veicina pašvaldības. Ļoti iespējams, ka šādas domas paustu vairāk respondentu. Diemžēl anketā pašvaldības nav izdalītas, ko jāatzīst par anketas nopietnu trūkumu. Tas jāņem vērā veicot nākamās aptaujas.

13. jautājums. Kādas konkrētas politiskās partijas jeb organizācijas visvairāk sekmē integrāciju?

Uz šo jautājumu tieši atbildējuši tikai 14 respondenti:

6	nosaukuši apvienību	PCTVL
2	-	LSDSP
2	- partiju	Latvijas Ceļš
2	-	Tautas Partiju
1	- partiju	Latgales Gaisma
1	-	Līdztiesību

14 respondenti vispār nav devuši nekādu atbildi. Domāju, ka vairums no viņiem tā pauda savu negatīvo attieksmi, jeb, atsevišķos gadījumos – neinformētību.

13 respondenti atbildējuši, ka tādu partiju nav, viņi nezina tādas Latvijā. Viens no šiem respondentiem atzīmējis: “tikai traucē”, konkrēti minot TB/LNNK un Gardas grupu.

Viena no šādām atbildēm skan: “Visi tikai runā”. Toties viens respondents atbildējis: “Visas, kaut kādā veidā”.

Ir arī šādi pieraksti:

1. E. Aldermane, J. Jurkāns, D. Turlais.
2. Mazākumtautību departaments. (Acīmredzot domāta Naturalizācijas pārvaldes Mazākumtautību nodaļa.)

Kopumā respondentu vairums paudis negatīvu attieksmi pret politisko partiju un organizāciju darbību integrācijas jomā, saskatot tajās ne veicinošu bet pasīvu, jeb bremzējošu faktoru.

14. jautājums. Kādi masu mediji (piem. konkrēti laikraksti u.c.) visvairāk informē Jūs par integrācijas gaitu un problēmām?

7 anketās nosaukta avīze “Diena”

7 – “Vesti segodņa”

4 – “Neatkarīgā Rīta Avīze”

4 – avīze “Čas”

3 – avīze “Dinaburg”

3 – avīze “Million”

2 – “Lauku Avīze”

2 – avīze “Telegraf”

2 – žurnāls “Skolotājs”

1 – laikraksts “Subota”

1 – laikraksts “Vesti”

1 – laikraksts “Izglītība un Kultūra”

2 respondenti raksta: krievvalodīgie laikraksti un masu mediji,

1 – krievvalodīgie laikraksti, kuru informācija ir tomēr tendencioza.

1 – laikraksti latviešu valodā.

3 respondenti par galveno informācijas avotu min Latvijas televīziju,

1 – televīziju LNT,

2 – Latvijas Radio,

1 – radio “Doma laukums”,

1 – www.delfi.lv

Respondents varēja nosaukt vairākus informācijas avotus.

5 respondenti atbild, ka neviens no masu medijiem nesniedz viņiem vajadzīgo informāciju par integrāciju (jādomā – vajadzīgā apjomā un kvalitātē).

6 respondenti izvairījušies sniegt atbildi.

Iegūtās atbildes liecina, ka aptaujāto vēsturisko un tradicionālo minoritāšu (lietuvieši, igauņi, poļi, ebreji) pārstāvji informāciju par integrācijas gaitu un problēmām lielākoties gūst no preses izdevumiem, tie minēti 41 reizi, no tiem 24 reizes izdevumi krievu valodā.

Visvairāk lasa “Dienu” un “Vesti segodņa”.

Tikai 8 reizes minēta televīzija, radio, elektroniskie masu mediji.

15. jautājums. Kādi šķēršļi kavē un sašaurina integrāciju?

Uz šo jautājumu atbildes snieguši 30 respondenti (no 42), bieži nosaucot vairākus bremsējošus faktoros.

9 respondenti atbildējuši, ka viņiem grūti formulēt savas domas šajā jautājumā, viņi nezina kā izteikties. 3 respondenti vispār nav atbildējuši.

Saņemtās atbildes dalās divās lielās grupās:

A. Vispārīgas atbildes.

B. Atbildes par vēstures izpratni.

A. Vispārīgās atbildes savukārt dalās vairākos tematiskos aspektos.

1. 6 gadījumos minēta nacionālisma ideju ietekme, nacionālā pārākuma ambīcijas, cilvēku dalīšana latviešos un nelatviešos.
2. 4 gadījumos par lielāko šķērslī integrācijas ceļā minēta cilvēku sociālā neapmierinātība, ko rada varas nevērība pret viņu vajadzībām.
3. 4 gadījumos minēta padomju okupācijas laiku priekšstatu un padomju mentalitātes ietekme.
4. 3 gadījumos nosaukta latviešu valodas nezināšana.
5. 2 gadījumos minēta dažādu tautību cilvēku nesaticība sadzīvē.
6. 2 gadījumos atzīmētas atsevišķu politiķu ambīcijas, kuras šķēļ sabiedrību (nenosaucot personas).

7. Ar vienu atzīmi katram minēti šādi bremsējoši faktori un fakti:

- atsevišķu politisko partiju netolerantā pozīcija,
- atsevišķi Latvijas Radio raidījumi,
- Krievijas televīzijas pārraižu negatīvā ietekme,
- atsevišķu cilvēku nekulturālisms,
- trūkumi izglītībā.

B. 13 respondenti uzskata, ka lielu šķērslī rada nepietiekama un neprecīza Latvijas vēstures izpratne.

7 intervijās akcentēta Otra pasaules kara laika notikumu pretrunīgā, neprecīzā interpretācija, īpaši par holokaustu, Latviešu leģionu u.c.

5 anketās atzīmēta padomju okupācijas laika vēstures jautājumu dažādā izpratne, ieskaitot 1939. – 1941. gada notikumus, cilvēku deportāciju, cittautiešu ieceļošanu Latvijā.

Vienā anketā kā šķērslis nosaukts arī “Ulmaņa laiku” dažāda vērtējums (cilvēku izpratnē un apziņā).

Tāpat vienu reizi nosaukts latviešu tautas Atmodas (1988 - 1991) vēstures tēmas dažāda skaidrojums, vienā gadījumā arī slikta vēstures mācīšana skolās.

Veiktā aptauja rāda, ka vēsturisko minoritāšu vadītājos un aktīvistos vislielākās bažas rada radikālā nacionālisma, netolerances, sociālās nevienlīdzības, komunistiskās padomju ideoloģijas vēl esošās ietekmes, latviešu valodas nezināšanas, strīdīgo vēstures jautājumu dažādo interpretāciju radīto šķēršļu pretdarbība integrācijas procesam.

16. jautājums. Kāds izglītības modelis Jūsaprāt visvairāk sekmēs minoritātei piederīgo jauniešu integrāciju?

	A	B	C	D	E
Lietuvieši	0	1	3	2	6
Igauņi	0	0	1	0	3
Poļi*	0	2	3	4	2
Ebreji	2	2	6	1	5
Kopā:	2	5	13	7	16

* - viens no respondentiem devis 2 atbildes

Atbildes rāda, ka visvairāk respondentu uzskata integrācijai visatbilstošāko tādu izglītības modeli, kad daļu mācību priekšmetu māca dzimtajā valodā, bet daļu – latviešu valodā. (Jautājums neprasa kādai jābūt priekšmetu sadales proporcijai.). Šādu divvalodīgu izglītības modeli atbalsta 16 no 42 respondentiem. To īpaši izteikti atbalstījuši respondenti no lietuviešu kopienas – 6 no 12 (50%).

Otrajā vietā atbildēs uz izglītības jautājumu ir viedoklis, kurš par vispiemērotāko integrācijas mērķiem uzskata tādu kvalitatīvu bilingvālo izglītību, kad svarīgāko mācību priekšmetu stundas notiek divās valodās: dzimtajā un latviešu

valodā. Šis modelis guvis 13 “balsis”, visvairāk (6 “balsis”) no ebreju kopienas pārstāvjiem.

6 respondenti ir pārliecināti, ka primāra nozīme ir izglītībai dzimtajā valodā, tās garantēšana noskaņotu jaunatni atbalstīt integrāciju vienotā Latvijas sabiedrībā.

5 atbildēs par vispiemērotāko integrācijas īstenošanai nosaukta krievvalodīgo un minoritāšu nacionālo vidusskolu pakāpeniska pāreja uz mācību priekšmetu apguvi latviešu valodā. Savukārt 2 respondenti domā, kā vispareizākais ceļš būtu minoritāšu ģimeņu bērnu izglītošana latviešu skolās.

Kopumā jāsecina, ka Latvijas vēsturisko tradicionālo nacionālo minoritāšu biedrību un apvienību pārstāvju lielākā daļa – 29 no 42 par visracionālāko un minoritāšu interesēm visatbilstošāko uzskata tādu skolu, kur mācības (līdz pat vidusskolas pēdējai klasei) notiek divās valodās: dzimtajā un latviešu valodā.

Jāsecina arī, ka nevar konstatēt kāda kopīga minoritātes jeb minoritāšu viedokļa esamību izglītības valodas jautājumā. Ir minoritātēm piederīgo sabiedrisko darbinieku vairāki viedokļi, kuri pauž personīgo priekšstatu un attieksmi, kas veidojusies, novērojot un analizējot kā noskaņu savā minoritātē, tā savu skolu dzīvi, kontekstā ar integrācijas procesa norisi un nākotnes uzdevumiem.

17. jautājums. Vai integrācijas nolūkā ir svarīgi, lai Latvijas Saeima ratificētu Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību?

No vēsturisko minoritāšu 42 pārstāvjiem saņemtas sekojoša atbildes.

	A	B	C	D
Lietuvieši:	0	5	1	6
Igauni :	1	2	0	1
Poļi:	4	5	0	1
Ebreji:	8	6	1	1
Kopā:	13	18	2	9

Tāpat vislielāko ieinteresētību par Vispārējās konvencijas ratifikāciju parāda poļu un ebreju minoritāšu biedrību un apvienību pārstāvji, no kuriem 23 personas uzskata ratifikāciju par ļoti svarīgu integrācijas priekšnoteikumu, bet 12 – no viņiem – par izšķirošo pasākumu, kas garantē mazākumtautību tiesību normu ievērošanu Latvijā. Tikai 2 pārstāvji uzskata ratifikāciju par nebūtisku, bet 9 – nezina Konvencijas saturu un tādēļ nespēja dot savu vērtējumu. Bažas rada fakts, ka 6 nezina arī nāk no lietuviešu kopienas darbiniekiem. Acīmredzot – nav izprasta EP Vispārējās konvencijas nozīme.

Dalījumā: pilsoņi, nepilsoņi un ārvalstnieki atbildes ir šādas -

	A	B	C	D
Pilsoņi:	11	13	0	4
Nepilsoņi:	1	1	1	3
Ārvalstnieki:	1	4	1	2
<hr/>				
Kopā:	13	18	2	9

Var konstatēt, ka tieši minoritāšu pārstāvji – pilsoņi ir visvairāk ieinteresēti EP Vispārējās konvencijas ratifikācijā. Toties viszemākais ieinteresētības līmenis ir nepilsoņu vidū, no kuriem puse – 3 personas – nav izzinājušas Konvencijas saturu.

Pētījums vēlreiz liecina, cik aktuāla un svarīga ir EP Vispārējās konvencijas ratifikācijas sagatavošana un īstenošana.

Veiktā vēsturisko minoritāšu pārstāvju aptauja vedina uz vēl dažiem svarīgiem secinājumiem.

1. Plašāk jāizplata un jāizskaidro integrācijas dokumenti un starptautiskie dokumenti par minoritāšu tiesībām.
2. Latvijas politiskām partijām, Saeimai un Valdībai daudz lielāku vērību jāveltī etnopolitikai, jo sevišķi tās integrācijas aspektam.

Ja šajā jomā aktīvas būs tikai dažas partijas, valsts politiskā dzīve būs nelīdzsvarota, tādēļ zināmā mērā nestabila. Tas kavē integrācijas procesu.

3. Valsts institūcijām vairāk jāpiedalās kultūras integrācijā, arī sniedzot daudz lielāku finansu atbalstu minoritāšu kultūras dzīves jomai.
4. Valsts izglītības politikai vairāk jāreķinās ar minoritāšu interesēm un viedokli, galvenokārt akcentējot latviešu valodas apgūšanu ar bilingvālās izglītības metodēm, saglabājot arī izglītību mazākumtautību dzimtajā valodā.
5. Jaunajai Latvijas valdībai jāsāk veikt pasākumus, lai tuvākā laikā varētu sagatavot EP Vispārējās konvencijas ratifikāciju 8. Saeimā.

3. Analītiskais pārskats

Lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju minoritātes Latvijā izveidojās par nacionālām mazākumtautību grupām 1918. – 1940. gadā un tām bija svarīga loma neatkarīgās valsts dzīvē. Šīs minoritātes organizatoriski un garīgi ātri atjaunojās 1988. – 1991. gadā un aktīvi iekļāvās Tautas Atmodā, dodot ierosmi visu nacionālo minoritāšu atdzimšanai. Svarīga loma bija šo minoritāšu vēsturiskai pieredzei.

1989. gadā lietuvieši, igauņi, poļi un ebreji sastādīja 4,6% no Latvijas iedzīvotājiem, 2000. gadā (pēc Tautas skaitīšanas datiem) – 4,4%. Samazinājums galvenokārt noticis sakarā ar ebreju repatriēšanos uz vēsturisko tēvzemi – Izraēlu.

Četru apsekojamo minoritāšu cilvēku skaita un pilsoniskās piederības struktūras dinamiku sabiedrības integrācijas procesā, pēdējo četru gadu laikā rāda tabulas Nr. 1 un 2, kuras sastādītas pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) informatīvo materiālu datiem.

Tabula Nr. 1

Lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju skaits Latvijā.

Tautība	1998. g. 01.08.		2002. g. 01.07.	
	Iedzīvot. skaits	LR Pilsoņu skaits	Iedzīvot. skaits	LR Pilsoņu skaits

Lietuvieši	34 491	13 518	32 449	16 507
Igauņi	2778	1406	2602	1466
Poļi	61 735	39 205	58 165	39 959
Ebreji	11 839	5976	10 191	6442
Kopā	110 843	59 905	103 407	64 374

Tāpat četros gados šīm tautībām piederīgo cilvēku skaits Latvijas pilsoņu kopumā palielinājies par 4469 personām. Vislielāko palielinājumu devusi lietuviešu kopiena; 3009 LR pilsoņi.

Tabula Nr. 2

Lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju iedzīvotāju un LR pilsoņu īpatsvars Latvijā (procentos)

Tautība	1999.01.01.			2002.01.07.		
	Iedzīvo- tājos	Pilsoņos	Pilsoņu % tautībā	Iedzīvo- tājos	Pilsoņos	Pilsoņu % tautībā
Lietuvieši	1,42	0,84	43,6	1,38	0,92	50,87
Igauņi	0,11	0,08	51,8	0,11	0,08	56,34
Poļi	2,53	2,23	64,6	2,49	2,23	68,69
Ebreji	0,47	0,33	51,9	0,43	0,36	63,32

Procentuāli visvairāk palielinājies pilsoņu īpatsvars ebreju kopienā. Tas daļēji noticis tādēļ, ka repatrianti lielākoties bija nepilsoņi. Visvairāk pilsoņu ir poļu kopienā. Tam ir vēsturiskas pēctecības pamats.

Naturalizācijas un visa integrācijas procesa norises intensitāti ietekmē cilvēku pastāvīgās dzīves periods Latvijā. To atspoguļo dati par valsts iedzīvotāju dzimšanas teritoriju.

Pēc 2000. gada Tautas skaitīšanas datiem, kurus devusi Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde (LRCSP): 74,87% vietējie poļi ir dzimuši Latvijā, tikai 0,999% - Polijā, bet 17,17% - Baltkrievijā.

No Latvijā pastāvīgi dzīvojošiem lietuviešiem šeit dzimuši 52, 13%, bet Lietuvā – 43, 83%.

No Latvijā dzīvojošiem igauņiem pēc mana aprēķina šeit dzimuši ap 70%, bet Igaunijā – ap 23-24%.

No vietējiem ebreju tautības iedzīvotājiem Latvijā dzimuši – 63,13%, Ukrainā – 13,31%, Krievijā – 12,46%, Baltkrievijā – 6,68%.

Apkopojot un izvērtējot visus augstāk minētos datus, nosacīti varētu teikt, ka lietuviešu, igauņu un daļēji arī poļu naturalizācija tomēr atpaliek no iespēju mēroga. Pēc Naturalizācijas pārvaldes Mājas lapā sniegtajām ziņām datētām uz 2002. g. 31. augustu, kopš 1996. gada naturalizācijas iesniegumu saņemti no 2826 lietuviešiem un igauņiem, un no 2557 poļiem, pēc mūsu iegūtām ziņām arī no apmēram 750 ebrejiem. Šajā skatījumā nav personas, kurām piešķirta pilsonība uz atvieglotiem noteikumiem.

Bet kopš 2001. gada 1. janvāra līdz 2002. g. 31. augustam no igauņiem un lietuviešiem saņemti tikai 376, bet no poļiem – 620 iesniegumi. Tas, liekas, apstiprina, augstāk teikto par lietuviešu un igauņu, daļēji poļu naturalizācijas iespēju nepietiekamo īstenošanos. Pie teiktā jāpiebilst, ka nav arī pietiekami realizētas to lietuviešu un igauņu, kuri dzimuši savā etniskā dzimtenē, tiesības iegūt Lietuvas un Igaunijas pilsonību. Uz 2002. gada 1. jūliju tikai 1200 lietuvieši un 280 igauņi bija ārvalsts pilsoņi, kamēr 14 742 un 856 no viņiem bija nepilsoņi. Tā ir problēma, kura krasi atspoguļojas Rīgas iedzīvotāju struktūrā.

Tabula Nr. 3

Lietuviešu, igauņu, poļu, ebreju iedzīvotāju pilsoniskā struktūra Rīgā.
PMLP 2002. g. 1. jūlija dati – procentos.

Tautība	Pilsoņi	Nepilsoņi	Ārvalstu pilsoņi
Lietuvieši	49,1	41,9	9,0
Igauņi	48,0	38,0	14,0
Poļi	67,4	31,5	1,1
Ebreji	63,0	34,4	2,6

Gandrīz 42% Rīgas lietuviešiem, 38% igauņiem, 34,4% ebrejiem, 31,5% poļiem nav tiesības piedalīties ne Latvijas, ne savas etniskās tēvzemes politiskā un likumdošanas dzīvē kā pilsoņiem. Viņi ir tiesībās ierobežoti cilvēki. Šādu stāvokli jāvērtē kā īpaši nenormālu, jo visi šie cilvēki ir vai nu mūsu tuvāko un draudzīgo kaimiņvalstu pamatnāciju jeb – holokaustā gandrīz pilnīgi iznīcinātās Austrumeiropas ebreju diasporas pārstāvji un bojā gājušo pēcteči.

Lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju iedzīvotāju skaitlisko dalījumu LR pilsoņos, nepilsoņos un ārvalstniekos Latvijas ievērojamākās pilsētās un visos administratīvos rajonos rāda mūsu pārskata daļas nobeigumā ievietotās PMLP tabulas (sk.....lpp.)

Atsevišķi jāatzīmē dažas dotās situācijas būtiskas pazīmes un atšķirības.

Lietuvieši. Pilsētās relatīvi visvairāk LR pilsoņi ir Daugavpilī – 59,79%, Jelgavā – 55,93%, bet Jūrmalā – tikai 47,7%, Liepājā – tikai 44, 25%. No lauku rajoniem, kur dzīvo vairāk nekā 1000 lietuvieši, LR pilsoņu procents arī ir visai atšķirīgs.

Aizkraukles raj.	- 56,29%
Bauskas raj.	- 55,93%
Rīgas raj.	- 52,32%
Jelgavas raj.	-51,03%
Dobeles raj.	- 50,38%
Saldus raj.	- 45,99%
Liepājas raj.	- 40,01%

Situāciju saasina apstākļi, ka pat tajos rajonos, kuri atrodas tuvu Lietuvai, ir ļoti mazs Lietuvas pilsoņu skaits. Piemēram Saldus raj. – 40 personas (no 2711), Liepājas – 36 (no 27340. Pārrunas ar lietuviešu kopienas ļaudīm liecina, ka radīti ārkārtīgi sarežģīti Lietuvas pilsonības iegūšanas vai atjaunošanas noteikumi, kuru dēļ daudzi cilvēki atsakās no šīs viņiem citādi vēlamās procedūras. Savukārt dažādas īpašuma un ģimenes attiecības kavē Latvijas pilsonības pieņemšanu. Manuprāt to vajadzētu ievērot turpmāk, pilnveidojot Latvijas pilsonības piešķiršanas noteikumus.

Igauņu situācija ir savādāka. Vidzemes rajonos, kur izsenis pastāvīgi dzīvo ievērojams igauņu skaits, viņu lielais vairums ir LR pilsoņi. Piemēram – Alūksnes rajonā – 81,24%, Valmieras rajonā – 73%, Valkas rajonā – gan tikai 34%, bet tur 28% - ir Igaunijas pilsoņi. Visvairāk igauņi nepilsoņi ir Rīgā, no etniski jauktām ģimenēm.

Poļu iedzīvotāju lielais vairums Latgalē ir LR pilsoņi: Rēzeknē – 90,36%, Daugavpilī – 75,86% utt., turpretī Liepājā - 66,66%, Jūrmalā – 62,68%, Jelgavā – tikai 49,70%. Poļu-ārvalstnieku ir ļoti maz. Rīgā – 178, Daugavpilī – 87 personas. Nepilsoņos pārsvarā ir daudzi ieceļotāji no Baltkrievijas.

Ebreju kopienas LR pilsoņu īpatsvars sevišķi liels ir Rēzeknē (86,13%) un Daugavpilī (70,76%), kopumā, tāpat kā poļiem – Latgalē. Turpretī Rīgas rajonā –

61,54%, bet Jūrmalā tikai 52,63%, Jēkabpils raj. – 50,92%, Liepājā – 38,50%, tātad vietās, kur viņu vairums ir pēckara ieceļotāji.

Novērtējot vēsturisko minoritāšu jaunās paaudzes integrācijas, arī naturalizācijas vēlmi, nevar neignorēt faktus, ka 85-90% lietuvieši, igauņi, poļi un ebreji Latvijā veido etniski jauktas ģimenes, turklāt pārsvarā ar dzīves partneri no austrumslāvu tautībām. Tādēļ šajās ģimenēs sadzīvē dominē krievu valoda. Latvijas ebrejiem pašiem ģimenes valoda galvenokārt ir krievu valoda. – Tās ir holokausta un padomju varas prokrieviskās izglītības politikas sekas. Jidiša valodu šodien Latvijā vēl prot tikai ap 8% no ebrejiem, ivritu galvenokārt apgūst ģimenēs, kuras gatavojas repatriēties.

Vispār 1970. – 1980. gados no bērniem, kuru vecāku dzimtā valoda nebija ne latviešu, ne krievu, un kuriem nebija atļauts gūt izglītību viņu dzimtā valodā, 85 – 90% gāja skolās ar krievu mācību valodu, tikai 10-15% - ar latviešu valodu. Tas, protams, būtiski ietekmēja valodu situāciju Latvijā un veicināja pārkrievošanu.

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas nodibinātas 7 poļu, 2 ebreju, 1 – lietuviešu un 1 igauņu skola, kurās kopumā pašreiz mācās ap 1600 jauniešu. Pastiprināti tiek mācīta viņu dzimtā valoda, ebreju skolās – ivrits. Taču šajās skolās mācības galvenokārt notiek arī latviešu (lietuviešu, igauņu skolās) un krievu valodā (ebreju skolās).

Četru minoritāšu kopējo izglītības valodas ainu 2001./02. mācību gadā vispārizglītojošās skolās rāda tabula, kas veidota no Izglītības un zinātnes ministrijas Statistikas nodaļas sniegtajiem datiem.

Tabula Nr. 4

Skolēnu sadalījums pēc mācību valodas

Tautība	Skolēnu kop skaits	Mācās latviešu valodā		Mācās krievu valodā		Mācās poļu valodā	
		skaits	%	skaits	%	skaits	%
Lietuvieši	2649	1651	62,48	991	37,41	5	-
Igauņi	183	85	46,44	98	53,55	-	-
Poļi	5742	1181	20,56	3884	67,64	674	11,73
Ebreji	762	35	4,59	727	95,40	-	-
Kopā	9336	2952	29,71	5700	61,05	680	7,28

Šie dati liecina, ka pētāmo četru minoritāšu jaunatnes lielākā daļa joprojām galvenokārt mācības apgūst krievu valodā. Taču vairāk nekā 400 no šiem skolēniem mācās ebreju skolās, kuras būtiski atšķiras no parastām krievvalodīgām skolām, jo tiek veikta sava nacionālā audzināšana.

Pēdējā laikā Latvijas krievvalodīgā presē un sabiedriskos pasākumos, kur apspriež sabiedrības integrācijas problēmas, arvien biežāk izskan pieņēmums, ka lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju iedzīvotāju vairākums turpina pārkrievoties, bet mazākums – pārlatviskojas. To it kā norādot gan vispārējās izglītības valodiskā struktūra, gan krievu valodas atzīšana par dzimto valodu šo minoritāšu cilvēku vairākuma ģimenēs, īpaši jauktajās.

Šī pārskata autoram vairākkārt nācies konferencēs un presē diskutēt ar bijušo 7. Saeimas deputātu M. Mitrofanovu, 8. Saeimas deputātu un žurnālistu Nikolaju Kabanovu, žurnālistu Abiku Elkinu un citiem par Latvijas vēsturisko, tradicionālo nacionālo minoritāšu lomu pašreizējā sabiedrības integrācijas procesā. Minētie kungi uzskata, ka notiek visu tautību valodiska un politiska diferencēšanās, sadaloties divās lielās kopienās: latviskajā un krievvalodīgajā, kurā pakāpeniski iekļaujoties arī lietuviešu, poļu, ebreju lielākā daļa. Nenovēršama esot vēsturisko minoritāšu identitātes pakāpeniska sairšana un izteikta Latvijas sabiedrības sadalīšanās divās lingvistiskās daļās, kurām katrai esot savas īpašas etnokulturālās intereses.

Ar tādu prognozi tiek izslēgta lietuviešu, igauņu, poļu, ebreju vēsturisko minoritāšu patstāvīgā loma integrācijas procesā un apšaubīta paša procesa esamība, tādā veidolā, kādā to iecerējusi Latvijas valdības apstiprinātā Sabiedrības integrācijas programma.

Integrācijas oponenti īpaši uzsver četrām minētām minoritātēm piederīgo cilvēku jaunās ģenerācijas pakāpenisku atsacīšanos no savu vecvecāku un vecāku dzimtās valodas lietošanas sadzīvē, īpaši ģimenē, un pāreju uz krievu jeb latviešu valodu, pieņemot tās kā savu ģimeņu dzimtās valodas. turklāt tiek uzsvērta sevišķi spēcīga piesliešanās krievu valodai. Šo tendenci apliecinot 1989. gada un LRCSP publicētos 2000. gada Tautas skaitīšanas datu salīdzinājums, kas rāda krievu valodas lietotāju palielināšanos vēsturisko minoritāšu vidē.

Īstenībā valodas lietošanas pārmaiņas tendence ir daudzveidīgāka.

Attiecīgi sagrupējot Tautas skaitīšanā iegūtās ziņas par lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju dzimtās valodas apziņu Latvijā, iegūstam šādu ainu.

Tabula Nr. 5

Latvijas četrām minoritātēm piederīgo cilvēku paziņojumi par savu dzimto valodu 1989. un 2000. gadā

Tautība	Nosauktās dzimtās valodas īpatsvars šādā valodas uzskaitē procentos					
	Savas minoritātes valoda		Latviešu valoda		Krievu valoda	
	1989. g.	2000. g.	1989. g.	2000. g.	1989. g.	2000. g.
Lietuvieši	63,9	39,4	23,8	42,5	11,9	16,3
Igauņi	50,3	27,2	25,1	39,2	24,2	31,7
Poļi	27,3	19,4	14,7	19,7	54,2	57,7
Ebreji	22,5	7,9	2,0	8,8	74,9	79,1
Četrās minoritātēs kopā skaitot	38,4	24,8	15,2	26,3	45,2	46,1

Šie skaitļi liecina, ka pārmaiņu galvenā tendence ir pāreja uz latviešu valodas lietojumu ģimenes dzīvē. Tā apstiprina nacionālo pilsonisko integrāciju, kuras svarīgs komponents ir valsts valodas lomas palielināšanās. Pāreja uz krievu valodas lietojumu notiek daudz mazākā mērā, nav vairs dominējoša tendence. Sākusies būtiska valodu sfēras pārdale, stiprinot latviešu valodas prioritāti. Mācīšanās krievvalodīgās skolās, kur māca latviešu valodu, nav bijusi šķērslis, kas stipri vājina šo integrācijas iezīmi.

To apliecina arī latviešu valodas prasmes nemitīgais pieaugums. 1989. gadā pēc tautas skaitīšanā iegūtām ziņām latviešu valodu brīvi pārvaldīja 40,3% Latvijā dzīvojošie lietuvieši, 40,1% igauņi, 22,8% poļi, 27% ebreji.

Pēc 2000. gada Tautas skaitīšanas datiem, saskaitot ziņas, ko snieguši gan tie, kuri latviešu valodu jau uzskata par dzimto, un ziņas no tiem, kuriem ir cita dzimtā valoda, bet kuri pārvalda arī latviešu valodu, veidojas šāda aina –

Lietuvieši: no 33 430 personām latviešu valodu prot 28 677, t.i. 85,78%.

Igauņi: no 2652 personām latviešu valodu prot 2033, t.i. 75,53%.

Poļi: no 59 505 personām latviešu valodu prot 36 754, t.i. 61,76%.

Ebreji: no 10385 personām latviešu valodu prot 5246, t.i. 50,51%.

Salīdzinot ar 1989. gada datiem redzam, ka latviešu valodas pratēju daļa šo minoritāšu vidē relatīvi palielinājusies gandrīz divas reizes.

Taču jāņem vērā, ka 1989. gadā uzskaitīta tekoša (brīva) latviešu valodas prasme, bet 2000. gadā tikai prasme, nenorādot tās līmeni.

Tautas skaitīšanā iegūtās ziņas, protams, iegūtas bez zināšanu pārbaudes. Atlases socioloģiskie pētījumi, kuri parasti aptver 1000-3000 personas, sniedz citas ziņas. Piemēram latviešu valodas prasme ebreju vidū šajos pētījumos ir vairāk nekā 60%. Taču, uzskatām, ka Tautas skaitīšanā iegūtās ziņas ir tuvākas patiesajam stāvoklim, nekā izlases ziņās sniegtie rādītāji.

Nav šaubu, ka Latvijā dzīvojošo lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju kopienās visai strauji palielinās latviešu valodas pratēju skaits un viņu īpatsvars kopienās. Tas ir viens no svarīgākajiem integrācijas norises pierādījumiem.

Lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju nacionālās minoritātes joprojām ir visorganizētākās minoritātes Latvijā.

Latvijas Lietuviešu kopiena (LLK), kuras priekšsēdētāja ir Jovita Budzinauskiene, apvieno 8 reģionālās biedrības, kuras darbojas Bauskā, Dobelē, Daugavpilī, Jelgavā, Liepājā, Valmierā, Rīgā, Jūrmalā. Kopienas darbības galvenais virziens ir lietuviešu kultūras dzīves organizēšana, saglabājot savas nacionālās tradīcijas.

Savukārt Latvijas Lietuviešu savienība (LLS), kas darbojas Rīgā un kuru vada Lietuviešu vidusskolas direktore Aldona Treija, ļoti daudz darba ieguldījusi savas skolas attīstīšanā. 2001. – 2002. gadā Rīgā Prūšu ielā 42^a faktiski uzcelta jauna skola, kuru var uzskatīt par nacionālās minoritātes skolas paraugu Latvijā. Tajā sekmīgi realizē bilingvālo izglītību. Nodibināta arī Latvijas Lietuviešu jauniešu savienība.

Diemžēl starp LLK un LLS nav cieša sadarbība un darbības koordinācija. LLS faktiski ir Rīgas lietuviešu apvienība, kura turpina 1918. – 1940. gada Latvijas Lietuviešu savienības tradīcijas. Sabiedrības integrācijas jomā LLS ir aktīvāka nekā LLK. Viens no LLS redzamākiem pārstāvjiem ir 7. Saeimas deputāts Romualds Ražuks. LLK galvenokārt darbojas Latvijas reģionos ārpus Rīgas un integrācijas jautājumiem neveltī pienācīgu uzmanību.

Latvijas igauņu biedrība, ko vada Parju Svārsptiņa, apvieno Rīgas, Alūksnes, Apes un Ventspils igauņu sabiedrisko dzīvi, uztur Rīgas igauņu kopienas namu un gadā par igauņu skolas darbību.

Latvijas Poļu savienībā (LPS), kuras priekšsēdētāja ir Vanda Krukovska, aktīvi darbojas kultūras klubs “Polonez” Rīgā un 14 reģionālās nodaļas: Rīgā, Cēsīs, Liepājā, Jelgavā, Jūrmalā, Bauskā, Dobelē, Ventspilī, Krāslavā, Ilūkstē, Ludzā, Daugavpilī, Rēzeknē un Jēkabpilī. LPS nemitīgi gādā par poļu skolu tīkla

nostiprināšanu – vidusskolām Rīgā, Daugavpilī un Rēzeknē, sākumskolām Rīgā, Jūrmalā, Krāslavā un Jelgavā.

Rīgas vidusskola un Krāslavas skola 2001. – 2002. gadā renovētas un paplašinātas, Jelgavas skola nodibināta un sākusi darboties tikai 2002. gadā. Pašreiz poļu skolās mācās jau vairāk nekā 1000 skolēnu.

Gan poļu, gan lietuviešu skolās arvien vairāk mācās citu tautību bērni. Tā Rīgas poļu vidusskolā 2001./02. mācību gadā starp 320 skolēniem bija 54 latvieši, 19 krievi, 6 ukraiņi. Lietuviešu vidusskolā no 149 skolēniem – 34 latvieši, 18 krievi. Šie skolēni nāk no jauktajām ģimenēm un vēlas labi apgūt poļu un lietuviešu valodu. Tiek sagatavoti nākamie Latvijas – Polijas un Latvijas – Lietuvas savstarpējo attiecību sakarnieki. Šādam izglītības mērķim būs sevišķi liela nozīme pēc Latvijas uzņemšanas Eiropas Savienībā.

Šogad LPS lielākais pasākums bija Poļu kultūras mēneša sarīkošana Rīgā 2002. g. maijā, ar centru Melngalvju namā, tā pasākumos piedalījās vairāki tūkstoši cilvēku no visas Latvijas. Sarīkotas arī poļu kultūras dienas Latgalē: Pasienu – Zilupē un Daugavpilī.

Latvijas ebreju kopienu un draudžu apvienība, ko vada tās Padome, koordinē Rīgas (REK) un reģionālo kopienu sadarbību. Reģionos darbojas Daugavpils, Jelgavas, Jēkabpils, Jūrmalas, Ludzas, Rēzeknes, Ventspils kopienas un Liepājas draudze.

Svarīgākie pēdējā laika notikumi ir Rīgas ebreju sabiedriskā centra “Alef” izveidošana un tā aktīvā darbība, plaši iesaistot pēc Otrā pasaules kara Latvijā ieceļojušos ebrejus un viņu jaunatni. “Alef” galvenais uzdevums ir ebreju identitātes saglabāšana un izkopšana, pretdarbība krieviskai asimilācijai. Jau izveidots ap 400 cilvēku liels “Alef” sabiedriskais aktīvs. Centrs izdod mēnešrakstu “Alef”.

2002. g. martā, sakarā ar Grigorija Krupņikova pievēršanos partijas “Jaunais Laiks” izveidošanai un 8. Saeimas vēlēšanu kampaņas organizēšanai, viņš atkāpās no REK priekšsēdētāja amata un par kopienas jauno priekšsēdētāju tika ievēlēts Rietumu Bankas viceprezidents Arkādijs Suharenko, dzimis Baltkrievijā. Šī maiņa neizmainīja REK idejisko un politisko orientāciju. A. Suharenko un kopienas jaunais vicepriekšsēdētājs uzņēmējs Benjamins Kajems vairākkārt uzsvēruši REK patstāvību un atbalstu Latvijas valstij, tās iekšējai un ārējai politikai, sabiedrības integrācijai Latvijā, Latvijas integrācijai Eiropas Savienībā un NATO. Ebreju sabiedrības līderi

uzsver ebreju ieinteresētību stabilas, demokrātiskas, pilsoniskas iekārtas attīstīšanai Latvijā.

Starp pasākumiem, kuri veicinājuši sabiedrības integrāciju jāatzīmē REK sarīkoto inteliģences tikšanos “Mēs visi kopā”, veselības aprūpes biedrības “Bikur-Holim” atjaunošanas 10. gadu atzīmēšanu (75% no tās aprūpē esošiem cilvēkiem ir neebreji), ebreju tautas mūzikas vakaru Lielajā Ģildē 2002. g. septembrī, kur kopā ar Inesi Galanti ebreju dziesmas dziedāja Jānis Sproģis, uzstājās koris “Latvija” u.c. latviešu mākslinieki.

Ebreju uzņēmēju, zinātnieku, mākslinieku, ārstu, inženieru pieaugošais devums Latvijas labā ir kļuvis par svarīgu sabiedrības integrācijas iezīmi. Šajā kontekstā jāvērtē arī A. Suharenko apbalvošana ar Triju zvaigžņu ordeni.

Ebreju lojalitāti pret Latvijas valsti un ebreju – latviešu saprašanos ievērojami veicina zinātnieku pēdējo gadu veikums holokausta vēstures izpētē, patiesības atklāsmē par traģiskiem notikumiem Latvijā Otrā pasaules kara laikā. Šajā jomā izšķiroša nozīme ir Latvijas vēsturnieku komisijas lielajam devumam, Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas aktīvai lomai pētniecības atbalstīšanā, latviešu un ebreju zinātnieku sadarbībai. Par visas Latvijas sabiedriskās dzīves svarīgu notikumu kļuva Biķernieku memoriāla atklāšana 2001. g. 30. novembrī. Šogad 29. novembrī analogi tiks atklāts memoriāls Rumbulā.

Šobrīd lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju kopienu aktīvā ir vairāk nekā 5 tūkstoši cilvēku. Sabiedriskās aktivitātes līmenis šajās kopienās ir augstāks nekā citu tautību kopienās. Šī aktivitāte visspilgtāk izpaužas minoritāšu kultūras dzīves intensivitātē, dalībā Latvijas kultūras kopējās norisēs. Tātad arī šajā kontekstā jākonstatē kultūras integrācijas panākumu prioritāte.

Cita situācija vērojama minoritāšu politiskās integrācijas jomā. To atspoguļo arī 8. Saeimas vēlēšanu sagatavošanas un vēlēšanu rezultātu apskats. No Centrālās vēlēšanu komisijas reģistrētajiem 1019 deputātu kandidātiem bija 16 poļi, 4 ebreji, 2 lietuvieši, neviens igauņi. (Tiesa – 36 kandidāti nebija nosaukuši savu tautību.) Tātad no četrām aplūkojamām minoritātēm, vai tautībām Latvijā nāca 22 kandidāti, ap 2,2% no kandidātu skaita. Tas ir divas reizes mazāks skaitlis nekā šo minoritāšu īpatsvars iedzīvotāju vidū un 1,5 reizes mazāks, nekā to īpatsvars Latvijas pilsoņu vidū. Protams aritmētisks skaitījums te nav būtiskākais. Jāievēro, ka ne lietuviešu, ne igauņu, ne poļu, ne ebreju kopienas kā tādas kandidātus neizvirzīja un uzskatīja kandidēšanu par katras personas privātu izvēli. Kopienas neatbalstīja arī kādu

politisko partiju un neveidoja savas partijas. Šāda nostāja ir adekvāta kā kopienu, tā sabiedrības integrācijas interesēm. Jāveido Latvijas kopolitika.

Taču par neadekvātu jāatzīst politisko partiju ignoratīvo attieksmi pret vēsturiskām minoritātēm piederīgo personu iesaisti savās rindās un savu kandidātu sarakstos. Tas liecina par etnopolitisko faktoru nenovērtēšanu, neprasmī vai nevēlēšanos kļūt par partijām, kuras pārstāvētu Latvijas multietnisko tautu. Priekšroka tika dota tādu kandidātu izvēlei, kuriem ir latviska etniska izcelsme.

Vēlēšanu rezultāti vēl vairāk samazināja četru vēsturisko minoritāšu klātbūtni uz lielās politikas skatuves. 8. Saeimas 100 deputātu sastāvā ir tikai viens polis – Jāņa Jurkāna personā un divi ebreji – Jakovs Pliners un Boriss Cilēvičs. Lietuvieši un igauņi parlamentā nav. 7. Saeimā ievēlēto deputātu pulkā bija 3 poļi, 2 ebreji, 1 lietuvietis – tātad 6 personas, tagad tikai – 3.

Krievu tautībai piederīgo deputātu skaits pieaudzis (no 10 deputātiem 7. Saeimā līdz 15 - 8. Saeimā, ieskaitot karēli V. Orlovu, kas faktiski ir krievs.) Šis pieaugums ir integrācijas pazīme, taču samazinoties citām tautībām piederīgo personu skaitam, mūsu parlaments pārvēršas par latviešu un krievu politiskā dialoga arēnu, kas vairāk atbilst divkopienu sabiedrības, nevis integrētas tautas pārstāvniecībai.

Jāatzīst, ka arī lietuviešu, igauņu un poļu kopienas nebūt neuztraucas par savu tautību mazo pārstāvību Saeimā. Tā izpaužas zināma kritiska attieksme pret parlamenta un tā sastādītās valdības etnopolitiku, no kuras nav vēl izzudusi etnocentrisma ietekme. Tieši tādēļ aug kreisās opozīcijas pozīcijas Latvijas politiskā dzīvē.

Arta Pabrika grāmatā “Etniskās proporcijas, nodarbinātība un diskriminācija Latvijā” (Rīga, 2002) uzskatāmi parādīts, ka arī pašvaldībās un to administrācijā ir samērā maz mazākumtautību personas. (sk. grāmatas 17. – 24. lpp.). Izbrīnu rada piemēram fakts, ka Rēzeknes padomē nav neviens polis, tikai viens no viņiem strādā pilsētas administrācijā, kaut gan 2,4% no pilsoņiem tur ir poļi un dzīvo izsenis. Šajā pilsētā liekas noformējusies latviešu un krievu “divvaldība”, nerēķinoties ar citu tautību esamību. Žēl, ka autors nav parādījis skaitļus, kuri liecinātu par lietuviešu, igauņu un ebreju klātbūtni pašvaldībās. Taču varam būt pārliecināti, arī tie radītu tikai kritiskas pārdomas par etnopolitiku. Jāpiekrīt A. Pabrikam, ka te neizpaužas apzināti tendēta diskriminācija, bet etniskā komponenta ignorēšana, jeb nozīmes samazināšana līdz minimumam, atsevišķos gadījumos – līdz nullei.

Kopumā skatot, sabiedrības integrācijas process Latvijā ir sācies un pēdējā gada norises ienesušas zināmus, nelielus integrācijas panākumus. To apliecina arī lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju minoritāšu sabiedriskā dzīve. Pakāpeniski demontējas agrāk iedibinātās etniskās norobežošanās atliekas.

Taču sociālās dezintegrācijas apstākļi, politiskās integrācijas mazā aktivitāte, aizgājušo totalitāro iekārtu un autoritatīvo ideju vēl esošās ietekmes zināmā sabiedrības daļā kavē integrācijas gaitu. Šīs negācijas kavē arī Latvijas vēsturisko tradicionālo minoritāšu: lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju plašākas ierosmes rašanos integrācijas labā.

Bīstama ir šo minoritāšu vietas un lomas nenovērtēšana. Tāda ignorance objektīvi veicina pret integrāciju vērstā divkopienu sabiedrības priekšstata saglabāšanos, rada attiecīgas politiskas sekas.

Mūsu veiktā minoritāšu pārstāvju intervēšana liecina, ka arī lietuviešu, igauņu, poļu un ebreju kopienu pārstāvju lielākā daļa kritiski un noliedzīgi attiecas pret likumdevēju pieņēmumu, ka 2004. gadā varētu sākt minoritāšu vidusskolu *pilnīgu* pāreju uz latviešu mācību valodu un pret vadošo partiju viedokli, ka vēl jānovilcina Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācija.

Arī vēsturiskās tradicionālās nacionālās minoritātes vēlas gūt garantiju, ka, iekļaujoties integrācijā, tās nezaudēs savas identitātes vērtības un iespēju brīvi izvēlēties savu turpmāko etnokulturālo orientāciju.

Šī vēlme jārespektē.

Publikācijas par tēmu presē 2002. gadā

Korjuss H. Igauniskuma dimensija//Izglītība un Kultūra. – 21. martā.

Dribins L. Vēsturiskās minoritātes integrācijas griežos//Diena. – 10. jūl.

Cera E. Igauņi runā latviski//Neatkarīgā Rīta Avīze. – 16. aug.

Cera E. Lietuvieši svin abu valstu svētkus//Neatkarīgā Rīta Avīze. – 20. sept.

**Netradicionālās Latvijas minoritātes (armēņi, gruzīni,
moldāvi, tatāri) integrācijas procesā.**

1. Biedrību un apvienību pārstāvju aptauja

Aptaujāti 13 respondenti.

No viņiem 1 armēnis, 6 gruzīni, 4 moldāvi, 2 tatāri.

3 Latvijas pilsoņi, 8 nepilsoņi, 2 ārvalstu pilsoņi.

Latvijā dzīvo kopš dzimšanas - 5, vairāk kā 20 gadus - 6, 10-20 gadus - 1, mazāk kā 10 gadus - 1.

Latviešu valodu zina augstākajā līmenī - 0, vidējā līmenī - 9, zemākajā līmenī - 4.

**1. jautājums. Kā Jūs esiet iepazinis (nusi) Latvijas sabiedrības integrācijas
konceptijas un programmas tekstu?**

	A	B	C	D	E	
Armēņi		1				1
Gruzīni		1	1	2	3	7
Moldāvi		2			2	4
Tatāri				1		1
Kopā	0	4	1	3	5	13

Kā liecina intervijas tikai 4 no 13 personām ir daļēji iepazinušās ar integrācijas programmu, vairums (5) par to spriež pēc masu informācijas līdzekļiem un to interpretācijām, 4 respondenti nav pietiekami iedziļinājušies šo dokumentu saturā.

**2. jautājums. Vai Jūs atbalstiet Latvijas valdības integrācijas programmas
pamattēzes?**

	A	B	C	D	E	
Armēņi		1				1
Gruzīni		5	1			6
Moldāvi		3	1			4

Tatāri		2				2
Kopā	0	11	2	0	0	13

	A	B	C	D	E	
Pilsoņi		2	1			3
Nepilsoņi		7	1			8
Ārpilsoņi		2				2
Kopā	0	11	2			13

Respondentu atbildes liecina, ka valdības akceptēto integrācijas kursu absolūtais vairums daļēji atbalsta. Kā liecina atbildes uz šo jautājumiem, starp pilsoņu, nepilsoņu un ārvalstnieku atbildēm nav būtisku atšķirību.

3. jautājums. Kāds pēc Jūsu domām ir integrācijas galvenais mērķis?

Atbildes, kuras sniedza 13 netradicionālo minoritāšu pārstāvji, var sagrupēt sekojoši:

- pilnvērtīga iekļaušanās Latvijas saimnieciskajā un politiskajā dzīvē - 4 respondents
- līdztiesība sabiedrībā, stabilitāte – 1 respondents
- nacionālo mazākumtautību tuvināšanās, miers, līdztiesība un tautu draudzība - 1 respondents
- reģionu attīstības līmeņu tuvināšanās – 1 respondents
- nemainīt mācības valodu līdzšinējās skolās un radīt jaunas mazākumtautību skolas – 1 respondents
- iestāšanās ES – 1 respondents

4 respondenti nespēja atbildēt uz šo jautājumu. Vairums respondentu uzsvēra pilnvērtīgu iekļaušanos valsts saimnieciskajā un politiskajā dzīvē, uzsverot arī politiskās līdztiesības un etniskās tolerances izveidošanos.

4. jautājums. Kādam integrācijas virzienam Jūsaprāt ir vislielākā nozīme?

(Var atzīmēt arī divus kvadrātus)

	A	B	C	D	E	
Armēņi	1	1				2
Gruzīni	3	4	1		1	9

Moldāvi	3	4			1	8
Tatāri	1	2	1			4
Kopā	8	11	2	0	2	23

	A	B	C	D	E	
Pilsoņi	2	2				4
Nepilsoņi	5	7	2		1	15
Ārpilsoņi	1	2			1	4
Kopā	8	11	2	0	2	23

Vislielāko atbilžu daļu – 11 – ieguvusi pilsoniskā integrācija, 8 atbildēs uzsvēta sociālā integrācija. Pa divām atbildēm ir latviešu valodas apgūšanai un reģionālai integrācijai. Neviens respondents neuzskata par pietiekami svarīgu integrāciju kultūras jomā.

5. jautājums. Kad Jūsprāt sākās integrācija Latvijas sabiedrībā?

	A	B	C	D	
Armēņi		1			1
Gruzīni	1	1		4	6
Moldāvi	1		2	1	4
Tatāri				2	2
Kopā	2	2	2	7	13

Vairāk nekā puse respondentu uzskata, ka integrācija Latvijā, kopumā skatot vēl nav sākusies.

6. jautājums. Vai sāktā sabiedrības integrācija atbilst iecerētajiem mērķiem un integrācijas uzdevumiem?

	A	B	C	D	
Armēņi		1			1
Gruzīni		4	2		6
Moldāvi		4			4
Tatāri		2			2
Kopā	0	11	2	0	13

Lielākā daļa – 11 – respondentu sniedz atbildi, ka pašreiz uzsāktā sabiedrības integrācija tikai daļēji atbilst tās mērķiem un uzdevumiem.

7. jautājums. Kādos virzienos Jūsaprāt Latvijas sabiedrības integrācijai jau ir jūtami panākumi (sk. atbilžu variantus 4. jautājumā)?

	A	B	C	D	E	
Armēņi				1		1
Gruzīni	2		1		1	4
Moldāvi			1	3		4
Tatāri	1					1
Kopā	3	0	2	4	1	10

Uz jautājumu par šābrīža panākumiem integrācijas virzienos, atbildes sadalās līdzīgi. Neviens respondents neuzskata, ka jūtami panākumi gūti pilsoniskās integrācijas jomā. Tikai 2 respondenti uzskata, ka ir gūti panākumi latviešu valodas apgūvē.

8. jautājums. Vai integrācijas procesa rezultātā mainās Jūsu mazākumtautību personu politiskais noskaņojums?

	A	B	C	D	
Armēņi		1			1
Gruzīni		1	3	2	6
Moldāvi		1	2	1	4
Tatāri		2			2
Kopā	0	5	5	3	13

Puse respondentu uzskata, ka integrācijas procesa rezultātā politiskie noskaņojumi mainās daļēji vai nedaudz, 3 respondenti uzsver, ka tie nemainās.

9. jautājums. Kāds Jūsaprāt ir pamatsaturs Jūsu pārstāvētās mazākumtautības politiskās orientācijas izmaiņām (variet atzīmēt 2 kvadrātus)?

	A	B	C	D	E	F	
Armēņi	1		1				1
Gruzīni		2		2	1	1	6
Moldāvi	2		2	2	1		7

Tatāri	2	2					4
Kopā	5	4	3	4	2	1	18

Respondentu atbildes samērā līdzīgi sadalās atbildēs uz visiem jautājumiem, taču visvairāk atbilžu sniegts par to, ka pieaug lojalitāte Latvijas valstij (5), palielinās cilvēku politiskā aktivitāte (4) un, ka nav nozīmīgu izmaiņu (4).

10. jautājums. Vai integrācija ietekmē Jūsu mazākumtautības kultūras dzīvi?

	A	B	C	D	
Armēņi	1				1
Gruzīni		2	4		6
Moldāvi	1	2		1	4
Tatāri	1	1			2
Kopā	3	5	4	1	

Lielākā daļa respondentu uzskata, ka integrācijas procesi viņu mazākumtautību dzīvi ietekmē daļēji (5) vai nedaudz (4), 3 – ļoti. Tikai viens respondents uzskata, ka integrācija to neietekmēs.

11. jautājums. Kāds Jūsaprāt ir galvenais kultūras integrācijas virziens?

	A	B	C	D	cita atbilde	
Armēņi	1	1				2
Gruzīni	2		3		1	6
Moldāvi	3		1			4
Tatāri	1		1			2
Kopā	7	1	5	0	1	

Par galveno kultūras integrācijas virzienu respondenti (7) uzskata kultūras sadarbības paplašināšanos starp dažādu etnosu kultūrām. 5 uzsver vienotas, daudzveidīgas multietniskas kultūras veidošanu un tikai 1 – pievienošanos latviešu nacionālajai kultūrai.

12. jautājums. Kādas institūcijas visvairāk sekmē sabiedrības integrāciju?

	A	B	C	D	E	
Armēņi				1	1	2
Gruzīni		3	3	2	1	9
Moldāvi				3	1	4
Tatāri				2		2
Kopā	0	3	3	8	3	17

Respondenti (8) par integrāciju visvairāk sekmējošo institūciju uzskata nevalstiskās organizācijas, pa 3 respondentiem – Saeimu, ministru kabinetu un plašas saziņas līdzekļus, bet neviens – Valsts prezidenti.

13. jautājums. Kādas konkrētas politiskās partijas vai organizācijas visvairāk sekmē integrāciju (nosauciet)?

Atbildes, kuras sniedza 13 netradicionālo minoritāšu pārstāvji, var sagrupēt sekojoši:

- LSDSP – 3 respondents
- SDLP – 2 respondents
- PCTVL – 6 respondents
- LNKBA – 2 respondents
- moldāvu biedrība “Dačija” – 1 respondents
- Sorosa fonds – 1 respondents

Liela daļa (6) par visvairāk integrāciju sekmējošo organizāciju uzskata apvienību PCTVL, 3 par tādu uzskata LSDSP (2 reizes kopā ar PCTVL) un 2 – SDLP. Tikai 2 respondenti atzīmē LNKBA lomu integrācijas procesu sekmēšanā.

14. jautājums. Kādi masu informācijas līdzekļi (konkrēti laikraksti u. c.) visvairāk Jūs informē par integrācijas gaitu un problēmām (lūdzu, nosauciet)?

Atbildes, kuras sniedza netradicionālo minoritāšu pārstāvji, var sagrupēt sekojoši:

- TV5 – 1 respondents
- LNT – 1 respondents
- radio pārraide “Doma laukums” – 2 respondents
- laikraksts “Čas” – 3 respondents
- laikraksts “Vesti” – 8 respondenti

- laikraksts "Panorama Latvii" – 4 respondenti
- laikraksts "Biznes Baltija" – 1 respondents
- laikraksts "Telegraf" – 3 respondenti
- laikraksts "SM Segodņa" – 2 respondenti
- Laikraksts "Latvijas luterāņu evaņģēliskā baznīca" – 1 respondents

Vislielāko (22) atbilžu skaitu saņem preses izdevumi – visvairāk (8) laikraksts "Vesti". Tikai viens respondents min latviešu valodā iznākošu izdevumu. Tikai divreiz (tatāri) tiek pieminēta radio pārraide "Doma laukums".

15. jautājums. Kādi šķēršļi stipri traucē vai sašaurina integrāciju (lūdzu nosauciēt)?

Atbildes, kuras sniedza netradicionālo minoritāšu pārstāvji, var sagrupēt sekojoši:

- sociālekonomiskās, bezdarbs – 1 respondents
- ierēdņu aizspriedumainā attieksme pret nepilsoņiem un citu tautību cilvēkiem – 2 respondenti
- valodu barjera – 1 respondents
- likumi – 2 respondenti
- nacionālisms – 1 respondents
- pilsonības iegūšanas kritēriji – 1 respondents
- nelielā informācija par integrācijas iespējām – 1 respondents
- grūti atbildēt – 1 respondents

Respondentu atbildes sadalās līdzīgi, pa divām reizēm minot valsts iestāžu darbinieku negatīvo attieksmi pret nepilsoņiem un likumus, kuri rada šķēršļus integrācijai.

Vai starp tiem ir arī atšķirīga, pretrunīga Latvijas vēstures izpratne?

Jā – 11

Nē – 0

No 11 uz jautājumu atbildējušiem respondentiem, visi 11 atbild, ka integrācijas šķērslis ir arī atšķirīgā un pretrunīgā valsts vēstures izpratne.

Kādos vēstures jautājumos ir vislielākās domstarpības (lūdzu nosauciēt šos jautājumus)?

Atbildes, kuras sniedza netradicionālo minoritāšu pārstāvji, var sagrupēt sekojoši:

- padomju okupācijas periods - 1
- atbalsts un pretnostatījums nacismam – 1
- okupācijas jautājums – 3 respondents
- attiecības ar Krieviju – 1 respondents

Uz šo jautājumu atbildējuši tikai 6 respondenti, kas liecina par vājajām vēstures zināšanām. Visas atbildes saistās ar atšķirīgu padomju okupācijas laika un Otrā pasaules kara notikumu traktējumu.

16. jautājums. Kāds izglītības modelis Jūsaprāt visvairāk sekmēs mazākumtautību jaunatnes integrāciju?

	A	B	C	D	E	
Armēņi	1		1		1	3
Gruzīni		1	1	3	1	6
Moldāvi	1		3			4
Tatāri			2		1	3
Kopā	2	1	7	3	3	16

Vairums (7) respondentu uzskata, ka integrāciju visvairāk sekmēs kvalitatīva bilingvālā izglītība, tikai 3 – apmācības nodrošināšana dzimtajā (ģimenes) valodā. 3 respondenti uzskata, ka integrāciju sekmēs arī pakāpeniska pāreja uz apmācību latviešu valodā, daļu priekšmetu mācot dzimtajā, daļu – latviešu valodā.

17. jautājums. Vai integrācijas mērķu sasniegšanai ir svarīgi, lai Latvijas Saeima ratificētu Eiropas Padomes konvenciju par mazākumtautību tiesību aizsardzību?

	A	B	C	D	E	
Armēņi	1					1
Gruzīni	1		2	3		6
Moldāvi		1		3		4
Tatāri	2					2
Kopā	4	1	2	6	0	13

Gandrīz puse (6) respondentu nezina Konvencijas saturu, bet 4 uzskata, ka tās ratifikācijai ir izšķiroša nozīme. Respondentu atbildes liecina par dažādo attieksmi pret Konvenciju.

2. Analītisks pārskats

Netradicionālo minoritāšu vēsture Latvijā nesniedzas senos laikos. Lai gan kaukāziešu, tatāru klātbūtne Latvijas teritorijā konstatējama jau 19. gadsimta beigās,

tomēr līdz pat atkārtotajai padomju okupācijai pēc Otrā pasaules kara, viņu skaits nepārsniedza dažus desmitus. Tikai 50.–60. gados, Maskavai masveidīgi veicinot darbaspēka ieplūšanu Latvijā, no PSRS republikām ieradās vairāki tūkstoši tatāru, kaukāziešu un moldāvu. Pēc neatkarības atgūšanas daļa no viņiem atstāja Latviju, taču vairums šeit palika uz dzīvi.

Padomju okupācijas laikā režīma īstenotās politikas rezultātā netradicionālajām mazākumtautībām piederīgo skaits sāka strauji pieaugt. Piemēram, tatāru skaits no 39 tatāriem 1935. gadā pieauga līdz 4828 tatāriem 1989. gadā. Pēc neatkarības atgūšanas šo mazākumtautību skaitam bija pastāvīga tendence samazināties, 90. gadu sākumā galvenokārt izceļojot atpakaļ uz etnisko dzimteni vai citām valstīm. Līdz ar to 2000. gadā, salīdzinot ar 1989. gadu Latvijā dzīvoja apmēram par 1700 tatāriem, 300 armēņiem, 1300 moldāviem un 300 gruzīniem mazāk. Tomēr pēdējos gados šim skaitam ir tendence nostabilizēties (raksturīgs pat neliels skaita pieaugums no Kaukāzā dzīvojošiem.) Tas liecina, ka vairs nenotiek masveidīga netradicionālajām mazākumtautībām piederīgo personu izceļošana.

Vērtējot netradicionālo mazākumtautību integrācijas apstākļus valstī, būtiski izzināt, cik no attiecīgai minoritātei piederīgajiem cilvēkiem ir Latvijas pilsoņi, kuri pilntiesīgi var ietekmēt politiskos procesus valstī un – kādas tendences rada pēdējo gadu attīstība. Ņemot vērā apstākli, ka gandrīz visi netradicionālajām minoritātēm piederīgajiem Latvijā ieradās pēc Otrā pasaules kara kā PSRS pilsoņi, lielajam vairumam no viņiem joprojām ir nepilsoņu statuss. Tikai apmēram 1/4 armēņu, trešdaļa gruzīnu, 1/6 moldāvu un 1/10 daļa tatāru 2002. gada vasarā bija Latvijas pilsoņi. Ja 1997. g. Latvijas pilsoņu skaits armēņu vidū bija 13%, gruzīnu – 19,5% un tatāru – tikai 5%, tad pēc pieciem gadiem, 2002. gada jūlijā tas ir sasniedzis 23% armēņiem, 31% gruzīniem un 12% tatāriem. Neapšaubāmi, ka izpaužas acīmredzama tendence – arvien lielāks šīm netradicionālajām mazākumtautībām piederīgo skaits izvēlas kļūt par Latvijas pilsoņiem. Tomēr, lai gan pēdējos gados pilsoņu skaits šo minoritāšu vidū ir pieaudzis, tomēr, piemēram, tatāriem tas joprojām ir viens no zemākajiem valstī.

Valodas stāvoklis. Saskaņā ar statistikas datiem, netradicionālajām minoritātēm piederīgo vidū valsts valodas zināšanas ir vienas no visvājākajām. Piemēram, 2000. gada tautas skaitīšanā tikai 40% tatāru atzīmēja, ka prot latviešu valodu. Arī citu pētījumā aplūkoto minoritāšu pārstāvji tautas skaitīšanā uzrādīja līdzīgus rezultātus.

Līdzās zemajai latviešu valodas prasmei, statistikas dati uzrāda ļoti lielu tādu personu skaitu, kurām savas tautības valoda nav dzimtā valoda. Tieši attiecībā uz skaitliski nelielajām netradicionālajām mazākumtautībām visspēcīgāk izpaudās pārkrievošanas politika padomju okupācijas laikā. Piemēram, 2/ 3 no Latvijā esošajiem tatāriem, vairāk nekā puse no armēņiem, gruzīniem un moldāviem par dzimto valodu atzīst krievu valodu. Latviešu valodu par dzimto valodu visvairāk uzskata moldāvi – 130 no 1879 moldāviem.¹

Retie kontakti ar etniskajām dzimtenēm, jauktās ģimenes, kurās parasti dzīvesbiedrs neprot šo minoritāšu valodu, sekmē ātru valodas zaudēšanu. Otrajā paaudzē to prot vairs tikai salīdzinoši nedaudzi. Raksturīgi, ka savas mazākumtautības valodas nepratēji nereti ir ieceļotāji nevis no etniskās dzimtenes, bet gan no citiem bijušās PSRS reģioniem – piemēram, armēņu ieceļotāji no Baku.

Tajā pašā laikā nesen notikušajā aptaujā biedrību aktīvisti akcentējuši latviešu valodas lomas pieaugumu, uzsverot, ka “tagad jaunatnei neesot problēmas ne ar latviešu, ne angļu, ne citu valodu apgūšanu” (šādi nostādot ārvalstu svešvalodas vienā līmenī ar valsts valodu).

Liela loma etniskās savdabības, identitātes saglabāšanā ir nacionālajām kultūras biedrībām. Katrā minoritātē tajās apvienoti vairāki simti katras šo mazākumtautību pārstāvji. Svarīgs elements (ar arvien pieaugošu nozīmi) etniskās identitātes uzturēšanai ir reliģija – armēņu apustuliskā baznīca, gruzīnu pareizticīgo draudze un vairākas musulmaņu draudzes tatāriem. Iespējams, ka reliģija dažos gadījumos etniskajā identitātē aizvieto valodas zaudējumu. Tieši reliģiskās kopienas aktivizācija ir devusi ierosmi interesei par tatāru valodu. Jāatzīmē, ka savas dzimtās valodas prasmi, pašapziņu un dažu tradīciju saglabāšanu veicina dažādi nacionālo kultūras biedrību pasākumi, kā arī svētdienas skolas. Tomēr tieši pēdējos gados svētdienas skolas izbeigušas darbību gruzīniem un tatāriem, bet moldāviem tādas vispār nav bijušas.

Aptaujā par integrācijas procesiem 2002. gada otrajā pusē iztaujāto respondentu atbildes liecina, ka valdības akceptēto integrācijas kursu absolūtais vairums atbalsta tikai daļēji. Atbildot uz jautājumu par galveno integrācijas mērķi, visvairāk respondentu izvēlējās pilnvērtīgu iekļaušanos Latvijas saimnieciskajā un politiskajā dzīvē – šādu atbildi labi izskaidro lielais nepilsoņu skaits netradicionālo minoritāšu

¹ Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Statistikas datu krājums.–Rīga, 2002.–143. lpp.

vidū. Tomēr, jādoma, pietiekami lielam skaitam joprojām nav skaidrs integrācijas mērķis - 4 respondenti nespēja atbildēt uz šo jautājumu. Raksturīgi, ka par vissvarīgākajiem integrācijas virzieniem vairums respondentu (11) uzskata pilsonisko integrāciju, vairākiem minot arī sociālo integrāciju (8). Lielākā daļa – 11 – respondentu sniedz atbildi, ka uzsāktā sabiedrības integrācija tikai daļēji atbilst tās mērķiem un uzdevumiem. Turklāt vairāk nekā puse respondentu uzskata, ka integrācija Latvijā vēl nav nemaz sākusies.

Par galveno kultūras integrācijas virzienu respondenti (7) uzskata kultūras sadarbības paplašināšanos starp dažādu etnosu kultūrām. 5 uzsver vienotas, daudzveidīgas multietniskas kultūras veidošanu un tikai 1 – pievienošanu latviešu nacionālajai kultūrai.

Respondenti (8) par visvairāk integrāciju sekmējošo institūciju uzskata nevalstiskās organizācijas, pa 3 respondentiem – Saeimu, ministru kabinetu un plašas saziņas līdzekļus, bet neviens – Valsts prezidenti. Savukārt no nevalstiskajām organizācijām, liela daļa (6) par visvairāk integrāciju sekmējošo organizāciju uzskata apvienību PCTVL, 3 par tādu uzskata LSDSP (2 reizes kopā ar PCTVL) un 2 – SDLP. Tikai 2 respondenti atzīmē Latvijas Nacionālo kultūras biedrību asociācijas pozitīvo lomu integrācijas procesu sekmēšanā.

Lai gan anketās respondenti, resp. biedrību vadošie darbinieki, par integrācijas procesu visvairāk sekmējošajiem politiskajiem spēkiem uzskata kreisās partijas un, pirmkārt, PCTVL, intervijas liecina par to, ka minētā apvienība nebūt ne tik viennozīmīgi saņem atbalstu no netradicionālo minoritāšu vēlētājiem. Lai gan pārsvarā gan respondentu atbildēs, gan intervijās figurēja kreisās organizācijas, zināmu atbalstu, īpaši jaunākajā paaudzē gūst arī labējās partijas. Īpašs izņēmums ir populistiskā, kreisā un pret ES un NATO vērstā Sociāldemokrātiskā labklājības partija. Tās rindās uz Saeimu kandidēja veseli trīs netradicionālo minoritāšu pārstāvji – tatāru biedrības priekšsēdētājs, gruzīns un azerbaidžānis. Tomēr, kā zināms, šī partija neguva pietiekamu vēlētāju atbalstu, lai būtu pārstāvēta parlamentā.

Vislielāko atbilžu skaitu (22) saņem preses izdevumi: visvairāk (8) laikraksts “Vesti”, respondenti min arī citus lielākos krievu laikrakstus – “Čas”, “Telegraf”, “Panorama Latvii”. Tikai viens respondents min latviešu valodā iznākošu preses izdevumu. Divreiz (tatāri) tiek pieminēta radio pārraide “Doma laukums”. Ņemot vērā iepriekš aplūkotos skaitļus par netradicionālo minoritāšu piederību pārsvarā krievu informatīvajai videi, šie skaitļi nav pārsteidzoši.

Respondentu atbildes uz jautājumu par šķēršļiem integrācijas ceļā, sadalās līdzīgi – pa divām reizēm minot valsts iestāžu darbinieku negatīvo attieksmi pret nepilsoņiem un likumus, kuri rada šķēršļus integrācijai. Respondenti min arī valodu barjeru, nacionālismu, nepietiekamo informāciju par integrācijas iespējām. Zīmīgi, ka no 11 uz jautājumu atbildējušiem respondentiem, visi 11 atbild, ka integrācijas šķērslis ir arī atšķirīgā un pretrunīgā valsts vēstures izpratne. Kā zināms, vēstures izpratne ir svarīgs faktors vienotas politiskas nācijas izveidošanā. Diemžēl, uz jautājumu par to, kuri vēstures jautājumi rada domstarpības, atbildējuši tikai 6 respondenti, kas liecina par nepietiekamām vēstures zināšanām. Visas atbildes saistās ar atšķirīgu padomju okupācijas laika, paša okupācijas fakta un Otrā pasaules kara notikumu atšķirīgo traktējumu.

Vairums (7) respondentu uzskata, ka integrāciju visvairāk sekmēs kvalitatīva bilingvālā izglītība, tikai 3 – apmācības nodrošināšana dzimtajā (ģimenes) valodā. 3 respondenti uzskata, ka integrāciju sekmēs arī pakāpeniska pāreja uz apmācību latviešu valodā.

Kopumā var secināt, ka: 1) netradicionālo mazākumtautību pārstāvju anketu dati nepārprotami liecina par respondentu vēlmi sekmēt integrācijas procesus valstī;

2) lai gan pārsvarā valda uzskats, ka integrācijas process norisinās, tā vērtējums un vēlamie akcenti ir dažādi; process ietekmē mazākumtautību kultūras identitāti, taču tā izpausmes respondenti vēl neuzskata par nozīmīgām;

3) kopumā nepietiekamās valsts valodas zināšanas liedz pilnvērtīgi iepazīties ar informāciju valsts valodā, daļēji tādēļ, acīmredzot, izskaidrojama gan vienpusība informatīvajā laukā, gan neinformētība par mūsdienu nostādņām vēstures zinātnē valstī;

4) pārliecinošs vairums respondentu dod priekšroku bilingvālam apmācības modelim valsts skolās, lai gan daži pilnībā neizslēdz arī iespēju pārejai uz apmācību valsts valodā.

Integrācijas process tieši kultūras dzīvē var gūt plašāko atspoguļojumu – gan armēņiem, gan gruzīniem, moldāviem un tatāriem kultūras biedrības ir gandrīz vienīgais organizatoriskais etniskais pasākums. Lai gan aptaujāto skaits nav liels un aptauja nesniedz visaptverošas un viennozīmīgas atbildes, tā dod ieskatu, kā arī norāda uz tendenci, kāda veidojas šajās, pētnieku parasti nenovērtētās. Latvijas netradicionālo mazākumtautību kopienās.

Literatūra:

Ščerbinskis V. Ienācēji no tālienes. Austrumu un Dienvidu tautu pārstāvji Latvijā no 19. gadsimta beigām līdz mūsdienām.–Rīga: Nordik, 1998.

Secinājumi

1. Minoritāšu biedrību, apvienību un preses izdevumu 106 pārstāvju aptauja liecina, ka viņu lielais vairākums atbalsta sabiedrības integrācijas mērķus Latvijā. Dažādība, vairākkārt būtiska atšķirība integrācijas uzdevumu, īstenošanas virzienu un metožu izpratnē pauž politiskus, vai politizētus ideoloģiskus uzskatus, jeb ir sava veida pretreakcija uz politisku vai ideoloģisku motīvu diktētiem ar integrāciju saistītiem pasākumiem.
2. Etniskas domstarpības respondentu atbildēs nav ievērojami izpaudušās. Respondentu vairākums ir pilnīgi vai daļēji iepazinies ar Latvijas valdības akceptēto integrācijas koncepciju vai programmu, vislabāk informēti krievvalodīgo kopienu pārstāvji, toties starp 4 vēsturiskām nacionālām minoritātēm (lietuvieši, igauņi, poļi, ebreji) vairākums – 22 no 42, spriež par to pēc masu mediju jeb mutiskas informācijas, kas bieži ir tendencioza.
Anketēšanas gaitā nācās informēt šos respondentus par integrācijas uzdevumiem un dot iespēju tos novērtēt.
3. Respondentu lielākā daļa (apmēram 2/3) par visnozīmīgākām uzskata pilsonisko un sociālo integrāciju, trešā vietā tiek minēta kultūras integrācija. Bet latviešu valodas apgūšanu kā primāro uzdevumu nosauc tikai 20 respondenti, no tiem 12 pārstāv minētās četras vēsturiskās minoritātes, tikai 6 – austrumslāvu minoritātes (!). Tās ir problēmai neadekvātas atbildes.
4. Zīmīgi, ka 45 respondenti neatzīst integrācijas procesa sākšanos Latvijā: gandrīz puse, bet krievu vidū – vairāk nekā puse 27 no 45 (!), tādu pat ainu rāda netradicionālo minoritāšu pārstāvji 7 no 13, tikai citu vēsturisko minoritāšu grupā skeptiķi ir mazākumā 11 – no 42.
5. Atbildot par integrāciju kultūras jomā vairums, atzīst tās esamību un pirmos lielākus vai mazākus panākumus. Par to liecina arī 31 pozitīvais vērtējums no 48 krievu un ukraiņu respondentiem, 25 – no 4 vēsturiskām minoritātēm un 12 no netradicionālām minoritātēm. Turklāt respondentu lielākais skaits (51) saskata šīs integrācijas būtiskāko devumu kultūras sakaru paplašināšanā starp Latvijā esošām etniskām kopībām, otrajā vietā

ir atbildes par labu vienotas multietniskas kultūras veidošanai (40 “balsis”). Šajā jautājumā minoritāšu viedokļi tikpat kā neatšķiras.

6. Apmēram tāda pat vienprātība vērojama, vērtējot valsts un sabiedrisko institūciju devumu integrācijas labā. Vispozitīvāko vērtējumu guvušas nevalstiskās organizācijas, kuras atzīmējuši 58 respondenti. Otro vietu guvuši masu mediji – 32 respondenti. 23 reizes nosauktas valsts institūcijas. (7 respondenti devuši 2 atbildes.) Visvairāk par tām izteikušies četru vēsturisko minoritāšu pārstāvji – 14 reizes, tostarp lietuvieši – 7 reizes.
7. No politiskām partijām un apvienībām 33 reizes kā integrācijas veicinātāja nosaukta apvienība PCTVL, 7 reizes – LSDSP, citas partijas ieguvušas katra tikai dažu respondentu atzinību. “Jaunais Laiks” guvusi tikai 1 “balsi”, bet TB/LNNK atzīmēta vienīgi kā integrācijas bremsētāja. PCTVL visvairāk uzteic krievu biedrību un apvienību pārstāvji – 21 persona. 13 respondenti visas partijas vērtē negatīvi.

No pārvaldes iestādēm 11 reizes pozitīvi vērtēta Naturalizācijas pārvalde un tās Mazākumtautību nodaļa. No nevalstiskām organizācijām 15 reizes atzinīgi nosaukts Sorosa fonds, 5 reizes – Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, 3 reizes Sabiedrības integrācijas fonds, 3 reizes Nacionālo kultūras biedrību asociācija un Latvijas krievu skolu atbalsta asociācija. Pārējie nosauktie katrs minēts 1-2 reizes.

8. No masu medijiem kā integrācijas veicinātāji visvairāk minēti laikraksti “Vesti Segodņa” (29 reizes), “Čas” (23), “Telegraf” (16), “Panorama Latvii” (15), “Vesti” (8).

Laikrakstus, kuri asi kritizē Latvijas etnopolitiku, galvenokārt vērtē krievu un ukraiņu respondenti. Acīmredzot, tie sniedz viņiem to priekšstatu, kas augstāk minēts, kā integrācijas iesākuma noliegums. Tā tiek daļēji radīta negatīvā attieksme biedrībās un apvienībās.

Savukārt netradicionālo minoritāšu biedrību vidē, acīmredzot, vislielāko popularitāti iemantojusi nedēļas avīze “Vesti”, kura ir kritiska arī pret Nacionālo kultūras biedrību asociāciju.

Visai zīmīgi, ka 4 vēsturisko minoritāšu pārstāvji visvairāk lasa arī “Vesti Segodņa” (7); tiesa – tikpat daudzi pirmajā vietā nosauc “Dienu”, bet 4 –

“Neatkarīgo Rīta Avīzi”. Kopumā skaitot, 22 reizi minētas konkrētas krievvalodīgas avīzes un tikai 14 reizes – izdevumi latviešu valodā.

Maz tiek atzinīgi vērtēts televīzijas sniegums – tikai 19 reizes. Lielāku atzinību guvušas radio pārraides – 27 reizes, no tām 20 reizes “Doma laukums”. Šie skaitļi liecina, ka minoritāšu līderi maz skata televīzijas pārraides un tādēļ nav informēti par tur rādīto. Četru vēsturisko minoritāšu pārstāvji tikpat kā neklausās arī radiostaciju raidījumus. – Tātad viņus galvenokārt informē prese, kura bieži ir vistendenciozākā integrācijas atspoguļotāja.

9. Par galvenajiem šķēršļiem integrācijas ceļā respondentu vairums uzskata radikālā nacionālisma un šovinisma izpausmes, kā arī valsts institūciju ierēdņu zināmas daļas neatbalstu vai vienaldzību.

Nopietnus šķēršļus rada Latvijas vēstures dažāda un pretēja atspoguļošana latviski un krieviski iznākošā presē, kas īpaši asi saduras padomju okupācijas laika vērtējumā, attieksmē pret kolaboracionisma vācu nacistu okupācijas gados, atsevišķos gadījumos – arī “krievu faktora” novērtēšanā Latvijas vēstures kopskatījumā. Vēl maz darīts šo pretstatu historiogrāfiskā izvērtēšanā un mūsdienu zinātnes mērauklu piemērošanā.

10. Politiski šobrīd visasākais ir minoritāšu jaunatnes vispārējās izglītības jautājums. To saasināja Latvijas Izglītības likumā ietvertā tēze par to vidusskolu, kur mācības notiek krievu un poļu valodā, pāreju uz mācībām *tikai* latviešu valodā. Kā zināms, atbilstoši likumam, pāreja jāsāk ar 2004. gada 1. septembri, vispirms 10. klasē.

Pēdējā laikā Izglītības un zinātnes ministrija mutiski ir devusi izskaidrojumu, ka šī pāreja nozīmē bilingvālās izglītības attīstību, lai minētās vidusskolas apmēram 2/3 no mācību apjoma (neskaitot angļu, vācu, franču valodu) mācītu latviešu valodā, bet 1/3 – paliek minoritātes valodā. Taču šī informācija nav guvusi likumisku apstiprinājumu un tādēļ minoritāšu biedrību un apvienību vadītāji to gan pieņem zināšanai, bet nevērtē kā bilingvālās izglītības saglabāšanas garantiju.

No aptaujātiem 106 respondentiem 73 par pieņemamu un integrācijai atbilstošu atzina tieši bilingvālo izglītību, austrumslāvu pārstāvju vidū par to izsakās 37 no 51 respondenta, tāpat citu minoritāšu pārstāvju vairums to akceptē. Turklāt 45 no visiem respondentiem par efektīvāko bilingvālisma

metodi uzskata mācību priekšmetu sadali: daļu mācot latviešu, daļu – dzimtajā valodā.

Austrumslāvu grupā 22 respondenti par svarīgāko integrācijas atribūtu izglītībā uzskata mācības galvenokārt dzimtajā valodā, taču 8 no viņiem pieļauj, ka to var savienot ar bilingvālismu. Citas minoritātes to uzsver daudz mazākā skaitā: 2 lietuviešu, 4 poļu, 1 ebreju, 1 armēņu, 1 gruzīnu un 1 tatāru pārstāvis.

Neviens no krievu, ukraiņu un baltkrievu minoritātes pārstāvjiem neatbalstīja savu bērnu sūtīšanu latviešu skolās un pilnīgu pāreju uz mācībām latviešu valodā. To atbalstīja tikai 4 ebreju, 2 poļu, 1 lietuviešu, 1 armēņu, 1 gruzīnu, 1 moldāvu pārstāvis. Aptaujā iegūtie dati nesakrīt ar vairāku redzamu politiķu (piem. Dz. Ābiķa) pieņēmumu, ka strauji pieaugs cittauniešu bērnu mācīšanās latviešu skolās un tikai latviešu valodā. Minoritāšu vadītāju un aktīvistu orientācija ir savādāka: par bilingvālu izglītību, saglabājot ievērojamu mācību daļu dzimtajā valodā arī vidusskolās.

11. Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikāciju atbalsta 82 respondenti, turklāt 33 uzskata šo aktu par tādu, kam būs izšķiroša nozīme integrācijas nodrošināšanai, neratifikācijas gadījumā integrācijas process tiks palēnināts, vai pat – apturēts.

Šajā jautājumā nav būtiska atšķirība starp austrumslāvu minoritāšu un citu vēsturisko minoritāšu pārstāvju uzskatiem. Tikai 9 no pēdējo skaita (42) nav iepazinušies ar Konvencijas saturu un tādēļ nespēja atbildēt (galvenokārt no Lietuviešu kopienas), kamēr visi austrumslāvi iepazinuši konvencijas tekstu.

Netradicionālo minoritāšu vadītāji rāda mazāku ieinteresētību šajā jautājumā, no 13v tikai 5 sniedz atbalsta atbildes, turklāt 6 nezina konvencijas saturu.

Konvencijas ratifikāciju neatbalsta 8 respondenti: 4 krievi, 1 lietuvietis, 1 ebrejs, 2 gruzīni.

12. Aptauja un iepazīšanās ar minoritāšu biedrību darbību liecina, ka par integrāciju nav būtiska uzskatu atšķirība starp tiem viņu pārstāvjiem, kuri ir LR pilsoņi, un tiem, kuriem vēl ir nepilsoņu statuss. Tas citu pazīmju

skaitā liecina, ka EP Vispārējo tiesību attiecināšana uz nepilsoņiem būtu saderīga ar viņu attieksmi, un, ka arī citos jautājumos ir gaisotne, kas ļauj izvirzīt priekšlikumus par viņu tiesību paplašināšanu.

13. Aptauja un citi novērojumi ļāva arī secināt, ka integrācijā vitāli ieinteresētas visas minoritātes, taču tas nenozīmē, ka tām ir kopīgs viedoklis. Krievu minoritātē visvairāk izpaužas negācijas pret praksi, pret Latvijas valdības etnopolitiku kopumā, visvairāk tiek akcentēti minoritātes identitātes aizsardzības uzdevumi, īpaši izglītības jautājumā.

Apsekotās četras vēsturiskās minoritātēs ietekmīga cilvēku daļa uzskata, ka viņu etniskā integrācija visumā ir jau notikusi un ka galvenā uzmanība turpmāk jāvelta sabiedrības sociālajai integrācijai. Netradicionālo minoritāšu pārstāvju vidē jūtama zināma pašsegregācija.

14. Pašreiz integrācija Latvijā noris tikai savā sākuma posmā. Tādēļ grūti paredzēt, kādas izmaiņas vēl notiks tās galvenajās tendencēs. Jau tagad, liekas, rodas problēmas, kuras prasa daļēji grozīt un papildināt Sabiedrības integrācijas programmu. Piemēram – par naturalizācijas stimulēšanu, par tādu uzdevumu izvirzīšanu, kuri izriet no Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību, kā arī – sakarā ar Latvijas gaidāmo uzņemšanu Eiropas Savienībā.

15. Minoritāšu sabiedriskā dzīvē dominē gan etnokulturālā, gan lingvistiskā dimensija, katra ar savām koordinātēm un to sistēmu. Pirmā vieno minoritātēm piederīgos cilvēkus uz etnonacionāla pamata, otrā – pauž padomju varas laikā tapušo valodas un kultūras kopapziņas izpausmi, kuras tradīcijas sīkstī saglabājas, neuzrāda izzušanas pazīmes. Tās “pie dzīvības tur” etniski jaukto ģimeņu gaisotne, kurā par ģimenes valodu pārsvarā ir krievu valoda. Tiesa – šī lingvistiskā kopība atbrīvojās no komunistiskās ideoloģijas uzspiestās pretnacionālās apziņas.

Jāturpina zinātniski pētījumi par integrāciju, tās virzieniem, formām un metodēm. Un jo sevišķi – par to šķēršļu noārdi, kuri kavē visu Latvijas sabiedrības daļu apvienošanu vienā politiskā nācijā.

Rekomendācijas

etnisko minoritāšu integrēšanās veicināšanai

1. Latvijas Saeimai jārekomendē nekavējoši vēlreiz sākt izskatīt Eiropas Padomes Vispārīgās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācijas sagatavošanas jautājumu. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai iesakām pieaicināt palīgā kompetentu ekspertu grupu. Šīs grupas dalībniekus varētu izvēlēties pati komisija, vai arī lūgt zinātniskās institūcijas, augstskolas un nevalstiskās organizācijas deleģēt tajā savus ekspertus.
2. Latvijas valdības institūcijām:
Sabiedriskās integrācijas ministrijai, Tieslietu ministrijai, Ārlietu ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai vajadzētu iesniegt priekšlikumus par EP Vispārīgās konvencijas ratifikācijas noteikumiem, kuru kopumu apspriestu Ministru kabineta sēdē un iesniegtu Saeimā kā Valdības viedokli.
3. Pēc EP Vispārīgās konvencijas ratifikācijas Saeimā Ministru kabinets un Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija varētu izskatīt jauna Latvijas likuma “Par tautību tiesībām” sagatavošanas jautājumu. Būtu lietderīgi veikt pasākumus, lai pabeigtu attiecīgā likumprojekta izstrādi, izmantojot jau sagatavoto likumprojekta pirmo variantu (atrodas LR Naturalizācijas pārvaldē).
4. Sabiedrības integrācijas ministrijas struktūrā iesakām izveidot Mazākumtautību departamentu – ar organizatorisko jautājumu un kultūras darba nodaļām. Rekomendējam izveidot arī ministrijas pētniecisko centru, kas analizētu un prognozētu integrācijas procesu. (Pārņemot Tieslietu ministrijas Sabiedrības integrācijas departamenta iesāktās darbības funkcijas)
5. Sabiedrības integrācijas ministrijai būtu ievērojami jāuzlabo minoritāšu biedrību un apvienību informēšana par likumdošanu un Valsts institūciju darbību integrācijas jomā. Šajā nolūkā vismaz divas reizes gadā Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā un Ventspilī varētu sarīkot reģionālus biedrību un apvienību vadītāju seminārus. Ik pa 2 mēnešiem vajadzētu izdot Ministrijas biļetenu par integrācijas gaitu, problēmām un uzdevumiem.
6. Sabiedrības integrācijas ministrijas sistēmā iesākām nodibināt Nacionālo minoritāšu pārstāvju konsultatīvu padomi, ko ievēidotu no minoritāšu deleģētām personām.
7. Latvijas Saeimai jārekomendē tuvākā laikā izdarīt grozījumus 1998. gadā pieņemtā LR Izglītības likumā, izslēdzot tajā pretrunības, arī pretrunu ar 1999. gadā pieņemto Vispārējās izglītības likumu, tā novēršot izplatīto kļūdaino priekšstatu, ka valsts finansētās vidusskolās mācībām jānotiek tikai latviešu valodā.
8. Ja Valdības koalīcijas saglabāšanas dēļ Latvijas nacionālās partijas nespēj atteikties no Izglītības likuma pārejas noteikuma par pāreju uz latviešu mācības valodu minoritāšu vidusskolās no 2004. gada 1. septembra, sākot ar 10. klasi, tad jāizdara arī grozījumi šajā pārejas noteikumā.

Minoritātēm pieņemamāki varētu būt noteikumi, kuri paredzētu sākot ar 2004. gada 1. septembri no 10. klases pakāpeniski palielināt mācības latviešu valodā, bet ar tādu aplēsi, ka ievērojamu daļu no mācību disciplīnām vidusskolās arī turpmāk apgūtu minoritātes dzimtajā valodā. Jā saglabā bilingvālā izglītība.

9. Mācību valodu proporcijai vidusskolās, kur pārsvarā mācās minoritātēm piederīgi skolēni, vajadzētu būt tādai, kas nodrošinātu gan skolēnu sagatavošanu iestājai Latvijas augstskolās, kur studijas notiek latviešu valodā, vai – gatavību darbam, kurā jāprot valsts valoda, gan tādu nacionālās identitātes saglabāšanai nepieciešamo dzimtās valodas zināšanu līmeni, kas nodrošina tās brīvu (tekošu) lietošanu sadzīvē un sabiedriskā darbībā, vai – sagatavoties studijām augstskolās, kur mācību process notiek šajā valodā.
10. Latvijas Izglītības un zinātnes ministrijas struktūrā esošo integrācijas nodaļu iesakām reorganizēt par patstāvīgu Izglītības integrācijas departamentu. Tam vajadzētu galvenokārt gādāt par skolotāju sagatavošanu mācīšanai divās valodās, integrācijas pozitīvās pieredzes izplatīšanu, skolu informēšanu par integrācijas jautājumiem. Pie departamenta vajadzētu izveidot metodisku centru minoritāšu mācību programmu un mācību metodikas jautājumos. Šāda centra darbā obligāti jāiesaista minoritāšu skolu pedagogus, kā minoritāšu pārstāvjus (nevis konsultantus).

Sagatavoja: Leo Dribins

Priekšlikumi un to motivācija sakarā ar Latvijas nacionālās minoritātes definīcijas formulēšanu

Sagatavojot priekšnoteikumus Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācijai, vēlams radīt ekspertu grupu, kas pagatavotu rekomendāciju par Latvijas nacionālās minoritātes definīcijas saturu.

Līdz šim vienīgais oficiālais dokuments par to ir Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas 1993. gada 1. februārī pieņemtā projektā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas papildināšanai ar nacionālo minoritāšu un tām piederīgo personu tiesību punktiem. Projekts arī ieteica definēt nacionālo minoritāti kā personu grupu valstī, kuri:

1. dzīvo valsts teritorijā un *ir tās pilsoņi*;
2. uztur ciešas un ilgstošas saites ar šo valsti;
3. saglabā un vēlas arī turpmāk kopīgi saglabāt savu īpašo kultūru, tradīcijas, savu reliģiju vai savu valodu;
4. ir pietiekamā skaitā pārstāvētas, kaut arī ir mazākums, salīdzinot ar valsts pārējiem iedzīvotājiem, vai kāda reģiona iedzīvotājiem (pēdējā piezīme ir par reģionālo minoritāti.)

EP valstu vadītāji nedeva vienprātīgu akceptu šim projektam un tas palika tikai kā Parlamentārās asamblejas rekomendējošs viedoklis. Asamblejas sēdē 2002. g. 5. septembrī paziņots, ka projekts joprojām saglabā EP PA rekomendācijas nozīmi. (Sk. Protection of minorities in Belgium. Doc. 9536. 5 September 2002. Report. Committee on Legal Affairs and Human Rights.)

Latvijas Saeima EP PA projektā rekomendēto nacionālo minoritāšu definīciju ar balsu vairākumu pieņēmu. Taču, ņemot vērā lielo nepilsoņu skaitu, tas stipri apgrūtinātu EP Vispārējās konvencijas īstenošanu, neveicinātu etnisko attiecību uzlabošanos tādā mērā, kādā tas nepieciešams, lai sekmētu vispārēju sabiedrības integrāciju.

Tādēļ Latvijā vajadzētu paplašināt minoritātei piederīgo personu skaitu, iekļaujot tajā vismaz cilvēku loku no nepilsoņiem: piem. tās personas, kuras dzimušas Latvijas teritorijā (maksimālais variants), vai pilsoņu ģimenes locekļus (dzīves

partneri, bērnus), vai – no minoritāšu ģimenēm nākušus cilvēkus, ka ieguvuši vispārējo izglītību Latvijā pēc valsts neatkarības atjaunošanas (minimālais variants).

Visu cittautiešu-nepilsoņu tiesiska ieskaitīšana nacionālā minoritātē šobrīd reāli nebūs iespējama. Saeima to neatbalstīs.

Ja Saeima nespēj vienoties par minoritātes definīcijas jautājumu, tas nedrīkstētu kļūt par Konvencijas ratifikācijas atlikšanas iemeslu. Tad Konvenciju jāratificē bez šādas piezīmes – nacionālās minoritātes definīcijas, norādot, ka tā tiks rūpīgi izstrādāta un akceptēta turpmāk, īstenojot Konvenciju. Piemēram, saskaņā ar to, izstrādājot un pieņemot jaunu likumu “Par tautību tiesībām Latvijā”.

Ja Konvencijas ratifikācijas sagatavošanas procesā netiek nodrošināti priekšnoteikumi minoritātes definīcijas pieņemšanai, jautājumu nav jāsaista ar ratifikāciju.

Saeima, ratificējot EP Vispārējo konvenciju, varētu pieņemt īpašu paziņojumu-deklarāciju, kas norādītu, kādām personām adresētas EP formulētās minoritāšu aizsardzības normas.

Tādā gadījumā vēlams būtu Saeimas paziņojums – piezīme par to personu loku, uz kuru Latvijā tiks attiecinātas EP Vispārējās konvencijas normas tajā vai citā attiecību jomā, sakarā ar pievienošanos Konvencijai. To var izdarīt, norādot uz Latvijas Satversmes 114. pantā deklarētām mazākumtautību tiesībām un Likumu “Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”, tādā saturā, kādu tas guvis pēc 2000. gada 30. marta grozījumiem, ar kuriem Saeima paplašināja nepilsoņu tiesības, īpaši kultūras tiesības.

EP vispārējās konvencijas ieteiktās tiesību aizstāvības normas ir pilnīgi piemērojamas kā Latvijas pilsoņiem, tā nepilsoņiem.

Politisko tiesību daļēja vai pilnīga attiecināšana uz nepilsoņiem nav jautājums, ko būtu jāizskata sakarā ar EP Vispārējās konvencijas ratifikāciju, jo Konvencija vēlēšanu tiesību paplašināšanu neproponē.

EP Vispārējās konvencijas prasības informācijas jomā Latvijai būs pieņemamas. Informācijas un masu mediju izveidošanas tiesību loks var aptvert kā cittautiešus – pilsoņus, tā nepilsoņus. Tāpat nav šķēršļi, kas kavētu atzīt nepilsoņu tiesības saglabāt savu nacionālo identitāti, tās kultūras tradīcijas, arī tiesības gūt izglītību dzimtajā valodā valsts iespēju robežās.

Jāatzīst, ka ne tikai cittautiešiem pilsoņiem, bet arī nepilsoņiem jādod tiesības lūgt pašvaldības, vietās, kur minoritāte dzīvo lielā skaitā – tiesībzinātnes ieskatā:

vairāk nekā 20% no pastāvīgajiem iedzīvotājiem, pieņemt iesniegumus arī krievu valodā, vai nodrošināt tulkojumu, ja saruna ar ierēdņiem iespējama tikai valsts valodā.

Latvijā nav aktuāla prasība izvietot vietvārdus, ielu nosaukumus un citus topogrāfiskos apzīmējumus kirilicā vai citā minoritāšu valodu transkripcijā, jo cittautiešu lielais vairums zin latīņu alfabētu un latviešu valodā rakstītā nosaukuma vārdu nozīmi.

Vietu un ielu nosaukumu tulkošana nav vēlama, jo tādi uzraksti radītu haosu orientācijā, īpaši ārzemniekiem. Turklāt oficiāla atgriešanās pie agrākajiem vēsturiskajiem vietu nosaukumiem, kurus noteica pār Latviju valdošās citu valstu varas, pretēji latviešu tautas izvēlētiem nosaukumiem, ļoti saasinātu politisko situāciju un provocētu arī etniskas nesaskaņas. – Tādēļ šāds jautājums nebūtu jāsaista ar Konvencijas ratifikāciju.

Kopumā skatot, Konvencijas tekstā nav tādi panti, kuru dēļ tajā minētās minoritāšu tiesību aizsardzības normas un pasākumus nevarētu attiecināt arī uz nepilsoņiem.

Sagatavoja: Leo Dribins